

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

ZJAZD DYREKTORÓW, ZASTĘPCÓW DYREKTORÓW I GŁÓWNYCH KSIĘGOWYCH ODDZIAŁÓW WOJEWÓDZKICH

W dniu 2. VII. 1955 r. Prezydium Rządu podjęło dwie doniosłe uchwały: Nr 526 w sprawie wzmoczenia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw i Nr 527 w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty.

W dniu 15. VII. 55 r. został zwołany w Centrali NBP zjazd dyrektorów oddziałów wojewódzkich NBP, zastępców dyrektorów do spraw kredytowych i głównych księgowych oddziałów wojewódzkich, poświęcony przeanalizowaniu zadań, jakie stawiają przed Narodowym Bankiem Polskim obydwie uchwały. Zjazduowi przewodniczył Prezes NBP Tow. Witold Trąmpczyński, udział w nim wziął również Przedstawiciel Wydziału Handlu i Finansów KC PZPR Tow. Szolc.

Zasadnicze referaty zostały wygłoszone przez Głównego Księgowego NBP Tow. Jana Szczepańca i Zastępcę Dyrektora Departamentu Planowania Tow. Mieczysława Karczmara. Ożywioną dyskusję podsumował Tow. Prezes Witold Trąmpczyński.

W bieżącym numerze podajemy wypowiedzi Tow. Prezesa, wygłoszone referaty i głosy w dyskusji.

NOWY ETAP ROZWOJU SYSTEMU KREDYTOWEGO*)

System kredytowy Polski Ludowej wykrystalizował się w jego obecnej postaci w latach 1951—1952, podlegając od tego czasu dalszemu procesowi doskonalenia i usprawniania. System ten — jak wiadomo — oparty jest z jednej strony na realizacji pięciu podstawowych cech kredytu socjalistycznego: planowości, celowości, zwrotności, terminowości i zabezpieczenia, z drugiej zaś — na szeroko rozbudowanej przedmiotowej klasyfikacji kredytów bankowych, umożliwiającą sfinansowanie i kontrolę poszczególnych składników środków obrotowych przedsiębiorstwa.

Analizując funkcjonowanie naszego systemu kredytowego na przestrzeni ostatnich lat* stwierdzić trzeba, że system ten zdał w zasadzie egzamin, jako instrument realizacji kontrolnych funkcji kredytu w zakresie środków obrotowych. W wyniku tego dało się wprowadzić tak ważny w pracy kredytowej element stabilności przepisów, zarówno w zakresie zasad jak i techniki kredytowania przedsiębiorstw. Faktem jest, że instrukcja kredytowa, pomimo szeregu niedociągnięć organizacyjno-technicznych, z których pewne zostały w międzyczasie usunięte, inne zostaną usunięte w przyszłości, wytrzymała próbę życia i pozostaje w swej zasadniczej konstrukcji niezmienną od przeszło trzech lat. Z perspektywy tego okresu możemy już dzisiaj śmiało wytypować pozytywne osiągnięcia naszego systemu, będące trwałym dorobkiem naszej myśli kredytowej. Do osiągnięć tych przede wszystkim zaliczyć należy:

1) organizację kredytów ponadnormatywnych, opartą na podziale środków normowanych przedsię-

biorstwa w dwóch przekrojach, w przekroju rodzajowym, dostosowanym do zasad planowania, ewidencji księgowej i sprawozdawczości w przedsiębiorstwie oraz w przekroju funkcjonalnym, zależnym od charakteru ekonomicznego tych środków i funkcji, jakie spełniają one w gospodarce przedsiębiorstwa. W konsekwencji tego rozmiary, zasięg i czasokres kredytowania środków ponadnormatywnych uzależnione są od ich uzasadnienia gospodarczego, przydatności ich i niezbędności dla realizacji zadań planowych, przyczyn ich powstania, aktywności przedsiębiorstwa w zakresie ich upłynnienia,

2) organizację kredytów rozliczeniowych, która z jednej strony, dzięki szeroko rozbudowanej klasyfikacji kredytów zapewnia sfinansowanie wszystkich prawidłowych środków nienormowanych, z drugiej zaś strony, zawiera liczne elementy oddziaływania na przestrzeganie przez przedsiębiorstwa dyscypliny rozliczeń,

3) system kredytowania handlu według obrotu, zapewniający elastyczny dopływ środków finansowych do przedsiębiorstwa i dostosowujący ściśle rozmiary wyposażenia finansowego do ruchu zapasów towarowych, a zarazem wzmacniający znacznie kontrolę bankową nad działalnością jednostek handlowych.

Nasz system kredytowy może poszczycić się znacznymi osiągnięciami w dziedzinie kontroli nad gospodarką zapasami. Koncentrując jednak wysiłki aparatu kredytowego wokół problematyki środków obrotowych, system ten rozwijał się w dość jednostronnym kierunku. O ile metoda kredytowania i kontroli zapasów była stale doskonała, osiągając na niektórych odcinkach znaczną precyzję, o tyle oddziaływanie naszego systemu kredytowego na

*) Referat wygłoszony na zjeździe dyrektorów, zastępców dyrektorów i głównych księgowych oddziałów wojewódzkich w dniu 15 lipca 1955 roku.

wykonywanie przez przedsiębiorstwa zadań planowych w zakresie kosztów i akumulacji było i jest zdecydowanie niedostateczne.

Przy kontroli działalności przedsiębiorstw, wykonywanej bądź to metodą inspekcji, bądź też metodą analizy sprawozdawczości finansowej, zagadnienia akumulacji i kosztów traktowane były jako zagadnienia uboczne i drugoplanowe, co niewątpliwie było odbiciem panujących w swoim czasie, niesłusznych tendencji do zawężania zasięgu kontroli kredytowej wyłącznie do sfery kontroli zabezpieczenia kredytów. Nie uwzględniając w należytych stopniu w zakresie prac analityczno-kontrolnych problematyki kosztów i akumulacji, system nasz nie różnicował w zasadach i metodach kredytowania odmiennego podejścia do przedsiębiorstw wykonujących i nie wykonujących swych zadań planowych w tym zakresie. W wyniku tego przedsiębiorstwa przekraczające planowane koszty własne i nie osiągające założonych wskaźników rentowności i akumulacji nie odczuwały od strony finansowej takiego nacisku, który mobilizowałby je do usprawnienia gospodarki i poprawy wyników działalności. Automatyzm dostaw opartych na umowach planowych oraz duża łatwość w uzyskaniu kredytu bankowego na wypłatę funduszu płac, uniezależniały w praktyce gospodarkę tych przedsiębiorstw od ich sytuacji finansowej. Z drugiej strony przedsiębiorstwa dobrze pracujące, wykonujące w pełni zadania planowe w zakresie kosztów i akumulacji popadały często w trudności finansowe nie z własnej winy, lecz na skutek złej pracy swych odbiorców. Był to rezultat mało skutecznych środków oddziaływania dostawców na niepunktualnych płatników, jak i odległej kolejności regulowania przez przedsiębiorstwa swych zobowiązań za dostawy, jak wreszcie braku dostatecznej pomocy finansowej ze strony Banku.

Stwierdzić zatem trzeba, że nasz system kredytowo-rozliczeniowy, pomimo niewątpliwie pozytywnych osiągnięć w dziedzinie kontroli środków obrotowych, posiadał dwa zasadnicze braki, a mianowicie:

1) nie uczestniczył on w należytych stopniu w tak węzłowym dla naszej gospodarki zadaniu, jakim jest walka o obniżenie kosztów własnych i wzrost akumulacji socjalistycznej,

2) nie stwarzał on warunków dla rozwiązania problemu zatorów rozliczeniowych, które, mimo znacznych w tej mierze wysiłków ze strony Banku, utrzymują się ciągle w poważnych rozmiarach, zakłócając planowy rozdział środków finansowych między przedsiębiorstwami.

*

Badania i dyskusje nad usprawnieniem naszego systemu kredytowo-rozliczeniowego toczyły się u nas od dłuższego czasu. Wiele realizowanych dzisiaj koncepcji pojawiło się już w roku 1953, w ramach prac komisji powołanej przez Przewodniczącego PKPG dla usprawnienia rozliczeń a działającej pod przewodnictwem Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Jednakże decydujący wpływ na ostateczne skryształowanie się poglądów na wiele zagadnień i nadanie odpowiedniego kierunku naszym dalszym pracom miały zmiany w radzieckim systemie kredytowo-rozliczeniowym, wprowadzone uchwałą Komitetu Centralnego KPZR i Rady Ministrów ZSRR z dnia 21 sierpnia 1954 roku, „O roli i zadaniach Banku Państwa ZSRR“.

Owocem prac, jakie miały u nas miejsce w latach 1953 i 1954, owocem gruntownego przestudiowania zasad i celów radzieckiej reformy kredytowej — rozliczeniowej z sierpnia ubiegłego roku oraz wykorzystania doświadczeń Związku Radzieckiego w dostosowaniu do naszych warunków i naszego etapu rozwojowego, jest podjęta przed niespełna dwoma tygodniami uchwała Prezydium Rządu w sprawie wzmocnienia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw. Uchwała ta ma bez wątpienia przełomowe znaczenie dla pracy całego aparatu bankowego, stanowi ona nowy etap w rozwoju naszego systemu kredytowego i rozliczeniowego.

Jakie są zasadnicze postanowienia uchwały, jaki jest ich sens ekonomiczny, jakie zadania w związku z tym stają przed aparatem kredytowym?

Uchwała w sprawie wzmocnienia działalności Narodowego Banku Polskiego zawiera szeroki wachlarz środków zmierzających, ogólnie rzecz biorąc, do zwiększenia oddziaływania za pomocą pieniądza i kredytu na działalność gospodarczą przedsiębiorstw, do pogłębienia funkcji kontrolnych kredytu.

Cały zespół tych środków można by usystematyzować w trzy zasadnicze grupy:

1) środki zmierzające do wzmocnienia kontroli bankowej i oddziaływania poprzez kredyt na wykonywanie przez przedsiębiorstwa podstawowych zadań planowych, a zwłaszcza zadań w zakresie akumulacji i kosztów własnych,

2) środki zmierzające do dalszego pogłębienia kontroli bankowej w dziedzinie gospodarki zapasami,

3) środki zmierzające do usprawnienia rozliczeń między przedsiębiorstwami i wzmocnienia dyscypliny płatniczej.

*

Zwiększenie oddziaływania systemu kredytowego na wykonywanie przez przedsiębiorstwa podstawowych zadań planowych i tym samym włączenie się Banku do walki o obniżenie kosztów własnych i wzrost akumulacji socjalistycznej realizowane będzie dwiema metodami:

— poprzez system sankcji i rygorów wobec przedsiębiorstw nie osiągających podstawowych planowych wskaźników finansowych,

— poprzez uprzywilejowanie, w formie dodatkowej pomocy finansowej, przedsiębiorstw dobrze pracujących.

System sankcji i rygorów, określane mianem obostrzonych zasad kredytowania, obejmuje szereg środków oddziaływania na gospodarkę przedsiębiorstw i pracę ich jednostek nadrzędnych, stosowanie których rozłożone będzie w czasie i odpowiednio stopniowane. Obostrzone zasady kredytowania sprowadzają się mianowicie do następujących środków:

a) Kredytowanie przedsiębiorstw, które nie osiągają podstawowych planowanych wskaźników finansowych, a w szczególności nie wykonują planów akumulacji lub ponoszą straty ponadplanowe, może być uzależnione od złożenia przez właściwą jednostkę nadrzędną zobowiązania do likwidacji, w uzgodnionym z Bankiem terminie, przyczyn złej gospodarki podległych przedsiębiorstw. Zobowiązanie to powinno określać konkretne środki, jakie zostaną podjęte dla poprawy działalności przedsiębiorstw.

strzonych zasad kredytowania powinno być w każdym przypadku poprzedzone gruntowną analizą działalności przedsiębiorstwa oraz wykorzystaniem wszystkich innych środków oddziaływania, będących w gestii oddziału Banku, takich jak interwencje, przewidziane obowiązującymi przepisami sankcje bankowe, wyłączenie z kredytowania, przedterminowe wymówienie określonego kredytu itp.

Jak wynika z powyższych rozważań, obostrzone zasady kredytowania nie tylko nie wykluczają i nie zmieniają dotychczasowego systemu środków oddziaływania, lecz odwrotnie, stanowiąc w zespole sankcji kredytowych najwyższy szczebel, powinny one być stosowane dopiero po wyczerpaniu innych środków, gdy okaże się, że środki te nie były dostatecznie skuteczne.

Przechodząc do omówienia drugiego z wymienionych poprzednio zagadnień, mianowicie kwestii kryteriów kwalifikujących przedsiębiorstwa do stosowania obostrzonych zasad kredytowania, trzeba przede wszystkim wskazać, że uchwała daje Bankowi uprawnienie do objęcia tymi zasadami przedsiębiorstw, które nie osiągają podstawowych planowych wskaźników finansowych, a w szczególności nie wykonują planów akumulacji lub dopuszczają do powstawania strat ponadplanowych. Jak z tego wynika, głównym wskaźnikiem działalności przedsiębiorstwa, nieosiągnięcie którego może zakwalifikować przedsiębiorstwo do obostrzonych zasad kredytowania, jest wskaźnik akumulacji. Z drugiej jednakże strony uchwała dopuszcza jednocześnie możliwość stosowania w uzasadnionych przypadkach również innych wskaźników, przy czym chodzi tu przede wszystkim o wskaźniki wykonania planu kosztów własnych.

Przy kwalifikowaniu przedsiębiorstw do zastosowania obostrzonych zasad kredytowania oddziały będą musiały brać niewątpliwie pod uwagę oba wymienione wskaźniki. Byłoby jednak poważnym błędem, gdyby wskaźniki te stosować w sposób formalny, opierając się wyłącznie na materiałach bilansowych, byłoby poważnym wypaczeniem intencji uchwały, gdyby w zależności od tego na przykład czy plan akumulacji został wykonany, czy też nie, dzielić mechanicznie przedsiębiorstwa na kwalifikujące się i nie kwalifikujące się do obostrzonych zasad kredytowania. Decydujące znaczenie musi tutaj posiadać analiza przyczyn nieosiągnięcia danego wskaźnika. Punktem wyjściowym tej analizy powinno być z reguły wykonanie planu akumulacji, które jest najbardziej syntetycznym wskaźnikiem działalności przedsiębiorstwa, obejmującym zarówno wykonanie zadań planowych w zakresie produkcji i sprzedaży jak i w zakresie kosztów własnych i ich obniżenia. Analiza przyczyn nieosiągnięcia podstawowych planowych wskaźników finansowych jest dlatego tak ważna i istotna, że chodzi nam przede wszystkim o skoncentrowanie naszych wysiłków w kierunku usprawnienia pracy tych przedsiębiorstw, które nie wykonują swych zadań planowych z przyczyn zależnych od siebie i zawinionych.

Przejdźmy wreszcie do trzeciego z zagadnień postawionych w związku ze stosowaniem obostrzonych zasad kredytowania, jakim będzie w tej mierze udział poszczególnych ogniw aparatu kredytowego Banku.

Na pozór mogłoby się wydawać, że ponieważ objęcie przedsiębiorstwa obostrzonymi zasadami kredytowania zastrzeżone jest do decyzji Prezesa

Banku lub dyrektora oddziału wojewódzkiego, przeto udział aparatu oddziałowego będzie w tym zakresie niewielki. W rzeczywistości jednak sprawa przedstawia się zupełnie inaczej. Niewątpliwie czynności związane z występowaniem do właściwych jednostek nadrzędnych o złożenie zobowiązań lub gwarancji, oceną realności tych dokumentów, uzgadnianiem ostatecznych terminów ich wymagalności itp., będą należały do Centrali Banku lub oddziału wojewódzkiego. Jednakże inicjatorem i wnioskodawcą w zakresie zastosowania względem przedsiębiorstwa obostrzonych zasad kredytowania będzie w każdym przypadku oddział operacyjny.

Nakłada to na oddziały poważne obowiązki i szczególnie dużą odpowiedzialność w zakresie trafnej i obiektywnej oceny pracy przedsiębiorstwa, opartej na dokładnie sprawdzonych i przeanalizowanych materiałach, właśnie dlatego, że gestia w zakresie stosowania tej sankcji należy do Centrali lub oddziału wojewódzkiego, że Prezes Banku lub dyrektor oddziału wojewódzkiego, występując do ministerstwa, centralnego zarządu czy prezydium wojewódzkiej rady narodowej z żądaniem złożenia zobowiązania do usprawnienia działalności przedsiębiorstwa, będzie musiał wskazać jakie nieprawidłowości występują w przedsiębiorstwie, jakie są ich przyczyny i jakie konkretne środki powinny być zastosowane w celu ich usunięcia. Angażując się w tym zakresie Prezes Banku lub dyrektor oddziału wojewódzkiego będą opierać się w głównej mierze na rozpoznaniu oddziału.

Musimy sobie zdawać sprawę i musimy to wyraźnie wskazać oddziałom, że przepisy o stosowaniu obostrzonych zasad kredytowania nie dadzą gotowej recepty, kiedy należy, a kiedy nie należy występować o objęcie danego przedsiębiorstwa tą sankcją. Przepisy te, zgodnie z ogólną tendencją realizowaną już od pewnego czasu, będą regulowały zagadnienia zasadnicze, takie, w zakresie których jednolitość podejścia jest niezbędna. Będą one nadawały ogólny kierunek pracy oddziałów, pozostawiając dużą stosunkowo swobodę w zakresie rozwiązywania zagadnień szczegółowych, będą one zmuszały oddziały do indywidualnego podejścia do poszczególnych przedsiębiorstw, do poszczególnych zdarzeń. Dlatego też zasadniczym warunkiem właściwego wypełnienia zadań oddziałów w tym zakresie jest znaczne podniesienie poziomu prac analityczno-kontrolnych, jest pogłębienie znajomości ekonomiki kontrolowanych przedsiębiorstw.

W związku z tym, wykorzystując doświadczenia radzieckie związane z wykonywaniem w praktyce uchwały o roli i zadaniach Banku Państwa, doświadczenia, o których dużo się pisze w Związku Radzieckim w miesięczniku „Diengi i Kredit” — warto wskazać na niebezpieczeństwa, jakie kryją się w stosowaniu przez oddziały obostrzonych zasad kredytowania.

Po pierwsze, istnieje poważne niebezpieczeństwo tak zwanej obiektywizacji przyczyn złej pracy przedsiębiorstw, do czego wielu naszych kredytowców ma wyraźne inklinacje. Należy zdecydowanie zwalczać wszelkie przejawy bezkrytycznego rozgrzeszania przedsiębiorstw z niewykonywania przez nie podstawowych zadań planowych, spowodowanego zaistnieniem tak zwanych przyczyn obiektywnych. Wydaje się, że szczególnie uważać należy poświadczyć zwalczaniu dość rozpowszechnionych u nas tendencji do rozgrzesza-

jako forma uprzywilejowania przedsiębiorstw dobrze pracujących, zmienił całkowicie swój charakter i wprowadził w swym nowym ujęciu wiele elementów mobilizującego oddziaływania na gospodarkę przedsiębiorstw. Kredyt ten będzie nadal funkcjonował na dotychczasowych zasadach, z tym jednak, że zamierza się uprościć nieco technikę kredytowania, głównie przez zastąpienie jednorazowych wniosków kredytowych wnioskami generalnymi. Utrzymana również zostanie dotychczasowa forma kredytowania przeterminowanych należności w handlu — przez wydłużenie cyklu inkasowego, z tym, że kryterium dobrze pracującego przedsiębiorstwa handlowego obejmować będzie, obok warunku wykonania planowanego zysku, również wykonanie planu obrotu towarowego.

Natomiast na zupełnie nowych zasadach będzie funkcjonował kredyt na fundusz płac, w związku z czym wypada nieco dłużej zatrzymać się nad tym zagadnieniem. Uchwała określa charakter kredytu na fundusz płac w tym sensie, że może on być bez przeszkód udzielany przedsiębiorstwom dobrze pracującym, w razie powstania u nich przejściowo braku środków na wypłatę płac. Natomiast innym przedsiębiorstwom, to jest nie zaliczonym do dobrze pracujących, kredyt ten może być udzielany w wyjątkowych przypadkach i to na wniosek właściwego ministerstwa lub centralnego zarządu (w odniesieniu do przedsiębiorstw powiązanych z budżetem centralnym) lub na wniosek prezydium wojewódzkiej rady narodowej lub wojewódzkiej jednostki nadrzędnej (w odniesieniu do przedsiębiorstw terenowych i spółdzielni). Decyzje w zakresie udzielania kredytu na fundusz płac przedsiębiorstwom nie zaliczonym do dobrze pracujących, wydawać będzie Prezes Banku (ewentualnie zastępca Prezesa) lub dyrektor oddziału wojewódzkiego.

Co oznacza takie ustawienie kredytu na fundusz płac? Oznacza ono, że pomimo nadania temu kredytowi charakteru formy uprzywilejowania określonych przedsiębiorstw, będzie ono w obecnych warunkach równoznaczne z poważnym zastrzeżeniem warunków udzielania tego kredytu w stosunku do znacznej liczby przedsiębiorstw. Dla przedsiębiorstw nie zaliczonych do dobrze pracujących trudności i procedura związane z uzyskaniem kredytu na fundusz płac, staną się w praktyce dodatkową i prawdopodobnie bardzo skuteczną sankcją, która może mieć poważny wpływ na poprawę pracy przedsiębiorstwa. Wiele będzie zależeć od podejścia aparatu bankowego i to zarówno w oddziałach, oddziałach wojewódzkich jak i w Centrali, czy potrafimy umiejętnie wykorzystać ten potężny instrument oddziaływania, jakim stanie się kredyt na fundusz płac dla usprawnienia działalności kontrolowanych jednostek.

Nie można, rzecz jasna, stworzyć przepisów określających kiedy można dać a kiedy należy odmówić udzielenia kredytu na fundusz płac. Właściwe operowanie tym kredytem wymaga głębokiego wniknięcia w intencję uchwały o wzmożeniu działalności Banku, wymaga zrozumienia charakteru kredytu na fundusz płac. Jest to tym bardziej konieczne, że na przestrzeni ostatnich lat kredyt ten przechodził u nas wyraźną ewolucję w kierunku ograniczenia go, jako kredytu mającego w sobie niewątpliwie pewne cechy automatyzmu, z tendencją do zupełnego zlikwidowania go. Trzeba zatem, w celu niedopuszczenia do nieporozumień, wyraźnie określić jak my obecnie do kredytu na fundusz płac podchodzimy.

Otóż przedsiębiorstwa dobrze pracujące będą mogły otrzymywać ten kredyt bez ograniczeń i bez obowiązku uprzedniego akumulowania środków na rachunku rozliczeniowym, przy czym gestię ma tutaj oddział Banku. Chodzi bowiem o to, aby nie stwarzać niepotrzebnych zupełnie trudności finansowych przedsiębiorstwom dobrze pracującym, aby uniezależnić ich sytuację finansową od skutków złej pracy innych przedsiębiorstw i to jest niewątpliwie jedno z najważniejszych założeń naszej uchwały. Natomiast w odniesieniu do wszystkich pozostałych przedsiębiorstw, to jest takich, w gospodarce których występują nieprawidłowości, kredyt ten ma charakter wyjątkowy i w związku z tym zasięg jego oraz częstotliwość udzielania powinny być, zgodnie z dotychczasowym rozwojem, nadal systematycznie ograniczane. W stosunku do dotychczasowych metod ograniczania tego kredytu zyskujemy to, że w ubieganie się o ten kredyt wprężnięte zostają nadrzędne organizacje gospodarcze, że będziemy mogli czy to na szczeblu Centrali, czy też oddziału wojewódzkiego, stawiać im konkretne warunki, że będziemy mogli, krótko mówiąc, drogo ten kredyt „sprzedawać” — mianowicie za cenę podjęcia konkretnych środków zmierzających do usprawnienia gospodarki przedsiębiorstwa.

Tak więc jak widzimy, również system uprzywilejowania przedsiębiorstw dobrze pracujących zawiera w sobie, obok systemu sankcji i rygorów, poważne, nie znane dotąd w naszym systemie, bodźce ekonomiczne.

*

Jak wspomniałem na wstępie mego referatu, główny kierunek reformy naszego systemu kredytowego, który wprowadza uchwała o wzmożeniu działalności Narodowego Banku Polskiego, to wzmocnienie oddziaływania poprzez kredyt na wykonywanie przez przedsiębiorstwa ich podstawowych zadań planowych w zakresie kosztów własnych i akumulacji. Realizacja tego następować będzie poprzez obostrzone zasady kredytowania przedsiębiorstw nie wykonujących swych zadań planowych, z jednej strony i poprzez uprzywilejowanie przedsiębiorstw dobrze pracujących, z drugiej strony. Koncentrując jednak swe wysiłki na zagadnieniu kontroli kosztów i akumulacji, w zakresie której udział naszego systemu kredytowego był niedostateczny, nie wolno nam zaniedbać zagadnienia kontroli środków obrotowych, w zakresie której posiadamy już dość poważne osiągnięcia. Niebezpieczeństwo takie istnieje, tym więcej, że gospodarka w zakresie podstawowej grupy środków obrotowych, zapasów materiałowych, nie znajduje swego odbicia we wskaźniku akumulacji. Przedsiębiorstwo może w pełni wykonywać swe zadania w zakresie kosztów i akumulacji, a równocześnie prowadzić nieprawidłową gospodarkę materiałową. Dlatego też uchwała o wzmożeniu działalności Banku, wysuwając na plan pierwszy zagadnienie kontroli kosztów i akumulacji, wskazuje równocześnie na konieczność dalszego pogłębienia kontroli środków obrotowych.

Jakimi środkami będziemy realizować uchwałę w omawianym zakresie?

Przede wszystkim trzeba przypomnieć, że poważne elementy oddziaływania na prowadzenie przez przedsiębiorstwa prawidłowej gospodarki w zakresie środków obrotowych tkwią w systemie uprzywilejowania przedsiębiorstw dobrze pracujących. Kryterium oceny przedsiębiorstwa dobrze pracującego obejmuje również gospodarkę środkami obrotowymi

i w związku z tym nie będzie mogło korzystać z dodatkowej pomocy finansowej przedsiębiorstwo, posiadające nieprawidłowości w tym zakresie. Niezależnie od tego uchwała daje Bankowi konkretne zalecenia i uprawnienia w dziedzinie wzmocnienia kontroli nad gospodarką zapasami, które sprawdzają się do dwóch zasadniczych punktów:

1) uchwała poleca zaostrzyć rygory przy kredytowaniu zapasów ponadnormatywnych, poprzez odmowę kredytowania zapasów gospodarczo nie uzasadnionych oraz skrócenie terminów kredytowania, zwłaszcza w zakresie kredytu na nadzwyczajne potrzeby,

2) uchwała daje Bankowi uprawnienia do stosowania wobec przedsiębiorstw, prowadzących nieprawidłową gospodarkę zapasami materiałów i towarów, sankcji w postaci wprowadzenia rozliczeń za pomocą akredytywy, jako przymusowej formy rozliczeń.

Jeśli chodzi o realizację pierwszego z wymienionych punktów, to już w ubiegłym roku wprowadzone zostały ograniczenia w zakresie terminów udzielania kredytu na nadzwyczajne potrzeby na zapasy wyrobów gotowych. Obecnie zamierzone jest wprowadzenie analogicznych ograniczeń w zakresie okresu kredytowania pozostałych grup środków normowanych. Zarządzono niedawno, że w przypadku zaniżonego normatywu w stosunku do rzeczywistych potrzeb przedsiębiorstwa, należy domagać się podwyższenia normatywu w najbliższych zadaniach finansowych, uwzględniając to odpowiednio przy ustalaniu terminów płatności kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

W dziedzinie organizacji kredytowania ponadnormatywnych środków obrotowych najbardziej zaawansowany system mamy obecnie w handlu, gdzie podział ponadnormatywnych zapasów towarowych na celowe, przejściowe i inne pozwala na rozwinięcie najskuteczniejszych metod kontroli poszczególnych kategorii zapasów. Nowa instrukcja o kredytowaniu obrotu towarowego wprowadzi w tym zakresie szereg dalszych istotnych usprawnień zmierzających do zaostrzenia rygorów kredytowych i pogłębienia kontroli zapasów. Jako najważniejsze z nich należy wymienić:

a) ograniczenie zasięgu kredytowania ponadnormatywnych zapasów towarów w handlu detalicznym w zasadzie tylko do zapasów przejściowych,

b) poważne skrócenie terminów kredytowania zapasów nadmiernych i trudnozbyswalnych,

c) pogłębienie kontroli przy kredytowaniu zapasów sezonowych przez wprowadzenie obowiązkowych planów rozładowania, zawierających strukturę asortymentową kredytowanych zapasów oraz wprowadzenie instytucji prowizorycznych i ostatecznych terminów płatności,

d) zaostrzenie rygorów przy kredytowaniu zapasów posezonowych.

W zakresie organizacji kredytu na nadzwyczajne potrzeby w przemyśle zamierzone są również usprawnienia, zmierzające w szczególności do rozgraniczenia w przedmiocie tego kredytu zapasów o charakterze przejściowym od innych zapasów ponadnormatywnych. Wszystkie te zmiany mają na celu nadanie kredytowi na nadzwyczajne potrzeby właściwego charakteru, to jest stworzenie z niego źródła finansowania wyłącznie przejściowych i krótkotrwałych potrzeb w zakresie ponadnormatywnych środków obrotowych.

Jeśli chodzi o drugi z wymienionych poprzednio punktów, polegający na stosowaniu przymusowej akredytywy z inicjatywy Banku, to jest to nowość w naszym systemie kredytowo-rozliczeniowym, zmierzająca do zwiększenia ingerencji Banku w dziedzinie gospodarki zaopatrzeniowej przedsiębiorstwa. W razie stwierdzenia przez oddział, że przedsiębiorstwo posiada nadmierne remanenty zapasów materiałowych lub towarowych i istnieje obawa, że na skutek niewłaściwej gospodarki zaopatrzeniowej nadmiary te mogą się jeszcze powiększyć, wówczas w celu przeciwdziałania temu, oddział może zarządzić wprowadzenie rozliczeń z określonymi dostawcami w formie akredytywy. Zarządzenie to jest również obowiązujące dla dostawców, którzy w razie niezastosowania się do polecenia Banku i kontynuowania dostaw bez otwarcia akredytywy, narażeni są na pozbawienie ich kredytu na należności fakturowe. Sens tej formy kontroli bankowej polega na tym, że udzielenie kredytu na otwarcie akredytywy przedsiębiorstwu, względem którego sankcję tę zastosowano, uzależnione będzie od stwierdzenia przez oddział czy nabycie określonych materiałów jest w danym przypadku uzasadnione gospodarczo. W przeciwnym przypadku oddział nie udzieli kredytu na akredytywy, przez co uniemożliwi dokonanie zakupu zbędnych materiałów lub towarów.

Jak widać z powyższego, sankcja przymusowej akredytywy daje Bankowi znaczne uprawnienia, ale równocześnie, trzeba sobie zdać z tego sprawę, nakłada na Bank poważne obowiązki. Na tle stosowania tej sankcji, tak jak i wielu innych sankcji bankowych, mogą powstać konflikty między oddziałem i przedsiębiorstwem. Konfliktów tych nie należy się bać i nie należy ich unikać. Trzeba tylko być uzbrojonym w odpowiednią znajomość ekonomiki przedsiębiorstwa, która pozwoli oddziałowi na ocenę czy dany materiał jest przedsiębiorstwu potrzebny, czy też nie. Nie jest to oczywiście zadanie łatwe i zdajemy sobie sprawę, że sankcja przymusowej akredytywy nie będzie stosowana masowo, niemniej jednak oddziały nasze będą musiały zrobić poważny wysiłek, aby nauczyć się stosowania jej.

*

Trzeci wreszcie zespół środków, jakie uchwała nasza przewiduje dla wzmocnienia oddziaływania Banku na rozrachunek gospodarczy i dyscyplinę finansową przedsiębiorstw, to środki zmierzające do poprawy stosunków rozliczeniowych między przedsiębiorstwami oraz umocnienia dyscypliny płatniczej. Większość środków zapowiedzianych w uchwale w dziedzinie usprawnienia rozliczeń zostaje równolegle wprowadzona w życie nową uchwałą w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty, inne środki zostaną zrealizowane w niedalekiej przyszłości. Ponieważ nowa uchwała rozliczeniowa będzie przedmiotem osobnego referatu, ograniczę się przeto do omówienia tylko zasadniczych kierunków zmian w rozliczeniach i ich znaczenia ekonomicznego.

Całość tych zmian można usystematyzować w dwie zasadnicze grupy:

a) środki zmierzające do wzmocnienia dyscypliny stosunków umownych między przedsiębiorstwami,

b) środki zmierzające do usprawnienia rozliczeń za dostawy, usługi i roboty.

przynoszą w omawianych dziedzinach szereg nowych postanowień i wytycznych dla pracy przedsiębiorstw oraz dla pracy aparatu bankowego. Zajmę się omówieniem systemu rozliczeniowego, którego w szczególności dotyczy uchwała Prezydium Rządu Nr 527 w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty oraz uchwała 509 w sprawie stosowania sankcji bankowych za niezgodnienie stanu rachunków bankowych.

Obowiązujący dotychczas u nas system rozliczeniowy opiera się na uchwale Prezydium Rządu Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki społecznej i wywodzi się z jednej strony z doświadczeń praktyki rozliczeniowej Związku Radzieckiego, z drugiej zaś z własnych doświadczeń, poczynionych na tle stosowania przepisów uchwały KERM z dnia 20 maja 1947 r., będącej pierwszym aktem prawnym, wprowadzającym zasady socjalistycznego systemu rozliczeń między społecznymi jednostkami gospodarki narodowej.

Nasz system rozliczeniowy oparty jest, wzorem radzieckiego systemu rozliczeniowego, na kilku podstawowych zasadach, które w skrócie przypomnę:

1. Wszystkie przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje obowiązane są posiadać w bankach swoje rachunki rozliczeniowe lub bieżące, przechowywać na nich wszystkie swoje wolne środki i przeprowadzać wszystkie rozliczenia z innymi jednostkami gospodarki społecznej za pośrednictwem tych rachunków.

2. Stosunki gospodarcze pomiędzy przedsiębiorstwami, organizacjami i instytucjami regulowane są umowami, określającymi kierunki i terminy ruchu środków materiałowych, stosownie do postanowień narodowych planów gospodarczych. Rozliczenia wynikające z realizacji tych umów odbywają się bezpośrednio po wykonaniu dostaw, usług lub robót, przy zakazie wzajemnego kredytowania się kontrahentów i przy zakazie dokonywania przedpłat lub zaliczek.

3. Operacje gotówkowe utrzymuje się tylko w rozliczeniach z ludnością, do których to rozliczeń zaliczyć należy przykładowo: wynagrodzenie za pracę, sprzedaż towarów osobom fizycznym, płatności z tytułu skupu artykułów rolniczych, wpłaty podatków itp.

Jedyną natomiast formą rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej jest forma rozliczeń bezgotówkowych, dokonywanych za pośrednictwem rachunków rozliczeniowych lub bieżących, prowadzonych w bankach, przy czym wypłat dokonuje się w zasadzie za zgodą właścicieli rachunków (akcept) pod warunkiem oczywiście, że posiadają oni potrzebne na ten cel środki. Drobne uzasadnione zwolnienia od obowiązku stosowania wymienionych zasad nie podważają ich generalnego charakteru.

Oparcie naszego systemu rozliczeniowego na omówionych zasadach daje następujące wyniki:

a) obowiązek posiadania przez wszystkie przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje odpowiednich rachunków w bankach oraz obowiązek przeprowadzenia przez te rachunki wszelkich rozliczeń, wreszcie obowiązek przechowywania na tych rachunkach wolnych środków daje możliwość skoncentrowania w Narodowym Banku Polskim wszystkich wolnych środków gospodarki społecznej i wykorzystywania ich dla potrzeb kredytowych.

b) wykonywanie wszystkich rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej przez banki daje możliwość uchwycenia na rachunkach bankowych ruchu wartości materiałowych i ruchu rozliczeń oraz ich kontroli, co stwarza możliwości zorganizowania „bankowego jednolitego aparatu rachunkowości i regulowania życia gospodarczego kraju w całości“, zgodnie z tezami Lenina,

c) zapłata za towary, usługi i roboty z rachunku rozliczeniowego lub bieżącego, przy zasadzie akceptu wyraźnego lub milczącego a więc przy zgodzie płatnika oraz przy szerokim jego uprawnieniu do złożenia odmowy akceptu jest praktycznym i konkretnym wykonywaniem wzajemnej kontroli przez przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje w zakresie przestrzegania umów i warunków dostaw, która to kontrola zabezpiecza wzajemne prawa i interesy w zakresie rozrachunku gospodarczego,

d) kontrola rozliczeń wykonywana przez banki co do prawidłowości i terminowości rozliczeń oraz co do słuszności zastosowania odmowy akceptu jest również dalszym ogniwem porządkującym i dyscyplinującym rozliczenia.

W oparciu o te motywy, stwierdzić można, że cały system rozliczeń wraz z jego technicznym wykonaniem jest bardzo poważnym instrumentem kontroli przestrzegania zasad rozrachunku gospodarczego, dyscypliny wykonywania umów oraz prawidłowości i terminowości ruchu materiałów — w stosunku do planów gospodarczych.

Podstawowe zasady naszego systemu rozliczeń zdały dobrze wieloletnią próbę życiową, nie wymagają zmian i nie zostały uchwałą Prezydium Rządu Nr 527 z dnia 2 lipca 1955 roku w najmniejszym stopniu zmienione.

Techniczne wykonywanie systemu rozliczeń wymaga natomiast elastyczności. Formy oraz technika rozliczeń powinny być dostosowane do potrzeb naszego gospodarstwa socjalistycznego, które ulegało nieustannemu wzrostowi od roku 1951, to jest od daty wprowadzenia w życie uchwały Prezydium Rządu Nr 877.

II. Zmiany w systemie rozliczeń wprowadzone uchwałą Prezydium Rządu Nr 527

Nasz system rozliczeń był w ciągu ostatnich czterech lat przedmiotem uzupełnień i adaptacji, przede wszystkim na odcinku tak zwanych „odmiennych“ lub „innych“ form rozliczeń. Uzupełnienia uchwały Nr 877 dokonywane były w trybie zarządzeń Ministra Finansów, działającego w ramach udzielonych mu przez tę uchwałę upoważnień.

Zmiany dokonywane w tym trybie nie miały jednak zasadniczego charakteru i dlatego nie mogły nadażyć za rozwojem nowych form w stosunkach gospodarczych między przedsiębiorstwami i za rozwojem systemu kredytowego, z którymi system rozliczeniowy jest nierozdzielnie związany. Wynikła stąd konieczność opracowania nowej uchwały Prezydium Rządu, która by nie tylko skodyfikowała wszystkie zmiany i uzupełnienia do uchwały Nr 877, ale która by przede wszystkim wprowadziła nowe, niekiedy daleko idące uzupełnienia i zmiany, mające na celu dalsze pogłębienie rozrachunku gospodarczego i dalsze podniesienie dyscypliny rozliczeń, stosownie do potrzeb i możliwości naszej gospodarki na obecnym etapie jej rozwoju.

Zmiany te i uzupełnienia omówię w kolejności wyznaczonej ich znaczeniem ekonomicznym.

Kolejność pokrywania płatności przy braku środków na rachunku rozliczeniowym płatnika

Nie ulega wątpliwości, że dla usprawnienia rozliczeń za dostawy, usługi i roboty oraz w celu ich przyspieszenia i podniesienia stopnia prawidłowości ich przebiegu bardzo ważne znaczenie będzie mieć zmiana przepisów dotyczących kolejności pokrywania zobowiązań płatnika (odbiorcy) przez Bank, w razie braku środków na jego rachunku rozliczeniowym.

Jak powszechnie wiadomo, nieterminowe pokrywanie płatności przez odbiorców towarów, usług i robót sięgające niekiedy długich okresów czasu i bardzo znacznych kwot, jest zjawiskiem rozległym i skomplikowanym. Wielokrotnie podejmowane badania przyczyn jego powstawania oraz stosowane dotąd środki zapobiegawcze — nie zlikwidowały go. Zwłoka w regulowaniu należności dostawców powoduje jak najgorsze skutki dla dostawców i prowadzonej przez nich produkcji. Nieregulowanie należności dostawców godzi równocześnie w podstawowe zasady socjalistycznego systemu kredytowego, wywołuje powstawanie najgorszej formy kredytu handlowego, udzielonego przez dostawcę nierzetelnemu płatnikowi — odbiorcy towarów, usług i robót, który w ten sposób uzyskuje obce, nieplanowane środki, dla dalszego prowadzenia swej złej gospodarki. Równocześnie zaś dostawca, wskutek wycofania z obrotu części środków, nie może z kolei regulować swoich zobowiązań. W ten sposób powstają całe, długie, współzależne łańcuchy trudności płatniczych wielu przedsiębiorstw.

Stan taki podważa zasady rozrachunku gospodarczego, podstawowej zasady socjalistycznego gospodarowania. Przyczyny tych nieprawidłowości, w funkcjonowaniu systemu rozliczeniowego są liczne oraz różnorodne i pochodzą przede wszystkim ze złej pracy uczestników rozliczeń, ale w pewnej części z funkcjonowania systemu rozliczeniowego. Zwalczanie przyczyn, wynikających ze złej pracy przedsiębiorstw na odcinku wykonywania planów produkcji, kosztów własnych i akumulacji oraz wynikających z tworzenia ponadnormatywnych zapasów, jak również nieprawidłowego wykorzystywania środków obrotowych na inwestycje i kapitalne remonty — leży w sferze zadań i możliwości władz nadzorczych przedsiębiorstw i aparatu bankowego, wykonującego kontrolę działalności gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw. Zagadnieniami tymi zajęła się uchwała Prezydium Rządu Nr 526 w sprawie wzmocnienia działalności NBP i pierwszy referat na dzisiejszej naradzie.

Na tym miejscu zajmiemy się trudnościami wynikającymi z funkcjonowania systemu rozliczeń.

Jedną z przyczyn powstawania trudności w płatnościach jest niewątpliwie daleka kolejność pokrywania należności dostawców przy braku środków na rachunku rozliczeniowym lub bieżącym płatnika. Przypomnę tę kolejność według uchwały Nr 877, w skróceniu, a mianowicie:

- pierwsze miejsce: płać, płatności zrównane z płatami i przelewy potrąceń z list płać,
- drugie miejsce: podatki i rozliczenia z budżetem państwa,
- trzecie miejsce: raty amortyzacyjne na inwestycje i kapitalne remonty,

- czwarte miejsce: zadłużenia z tytułu kredytu przeterminowanego oraz innych kredytów w terminach płatności,
- piąte miejsce: przeterminowane żądania zapłaty wraz z karami za zwłokę,
- szóste miejsce: żądania zapłaty i inne zobowiązania w kolejności ich wpływu do banku płatnika.

Uchwała Nr 527 z dnia 2 lipca 1955 roku w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty, dokonała przesunięcia na trzecie miejsce wszelkich płatności z tytułu dostaw, usług i robót, **bez względu na formę rozliczeń**, wraz z przypadającymi od nich karami za zwłokę oraz karami za nieprzestrzeganie dyscypliny rozliczeń. W ten sposób, płatności za dostawy, usługi i roboty regulowane będą przez banki, w przypadku braku środków na rachunku rozliczeniowym lub bieżącym płatnika — po płatcach i płatnościach z nimi zrównanych, po podatkach i rozliczeniach z budżetem państwa, po składkach z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń rzeczowych i po wpłatach na rzecz funduszu wyrównawczego strat spółdzielczości, ale przed ratami amortyzacyjnymi na inwestycje i kapitalne remonty, przed wpłatami na rzecz funduszu rozwoju przemysłu terenowego, wpłatami na fundusz szkół górniczych i fundusz inwestycyjny spółdzielczości oraz, co jest najważniejsze, przed spłatami w zasadzie wszelkiego rodzaju kredytów bankowych. Przewidywać można, że to poważne przesunięcie kolejności płatności na korzyść rozliczeń z tytułu dostaw, usług i robót spowoduje likwidację poważnej ilości istniejących dziś zatorów i oddziała na przyspieszenie dużej ilości rozliczeń. Nadmienić tu należy, że § 25 uchwały wprowadza jednak pewne ustępstwa od ustalonej w § 24 kolejności pokrywania płatności w razie braku środków na rachunku płatnika, ustalające możliwość:

1. gromadzenia na rachunku rozliczeniowym jednostki środków na wypłaty funduszu płać, na pięć dni przed terminem wypłaty, drogą wstrzymania regulacji innych płatności,
2. gromadzenia na rachunku rozliczeniowym jednostki rezerwy na wypłatę płatności zrównanych z płatami również drogą wstrzymania regulacji innych płatności z wyjątkiem funduszu płać. Wyjątki te nie będą miały zasadniczego znaczenia dla zmiany ustalonej kolejności.

Polecenia przelewu

Polecenia przelewu są bardzo rozpowszechnioną formą zapłaty w naszym systemie rozliczeń. Również niektóre należności za dostawy, usługi i roboty regulowane są poleceniami przelewu. Ma to miejsce przede wszystkim w odniesieniu do należności nie przekraczających złotych 900. — oraz w wypadkach stosowania tak zwanych rozliczeń wtórnych, na przykład przy regulowaniu mniejwarteści przy reklamacjach, rachunkach dodatkowych itp.

Polecenia przelewu są bardzo wygodną i taną formą rozliczeń, dopóki płatnik ma wystarczającą ilość środków na rachunku bankowym. W wypadku jednak braku środków na rachunku rozliczeniowym, lub bieżącym płatnika, polecenia przelewu pokrywane są zgodnie z postanowieniami uchwały Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 roku w ostatniej kolejności.

To usytuowanie poleceń przelewu w kolejności płatności a ponadto pozbawienie wierzyciela prawa do kar za zwłokę było powodem niechęci dosta-

ZJAZD DYREKTORÓW ZASTĘPCÓW DYREKTORÓW I GŁÓWNYCH KSIĘGOWYCH ODDZIAŁÓW WOJEWÓDZKICH NBP

Zjazd dyrektorów, zastępców dyrektorów i głównych księgowych oddziałów wojewódzkich Narodowego Banku Polskiego zagał **Prezes Banku Tow. W. Trąpczyński**, powiadamiając obecnych o podjęciu w dniu 2 lipca 1955 roku uchwał przez Prezydium Rządu w sprawie wzmocnienia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw oraz w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty. Rozwój naszego systemu kredytowo-rozliczeniowego następował etapami, przy czym w ciągu ostatnich czterech lat system ten był dość ustabilizowany i w pełni oparty o system radziecki. W obecnym okresie rozwoju naszej gospodarki powstała konieczność zaostrzenia dyscypliny finansowej w zakresie wykonywania planów akumulacji i obniżenia kosztów własnych. Dlatego też opracowane zostały uchwały zmierzające do wzmocnienia oddziaływania Banku na wykonywanie planów akumulacji i obniżenia kosztów własnych. Przy opracowywaniu uchwał oparliśmy się o doświadczenia radzieckie, które znalazły wyraz w uchwale KC KPZR i Rady Ministrów ZSRR o roli i zadaniach Banku Państwa ZSRR. Postanowienia uchwał Prezydium Rządu nie tworzą zupełnie nowego systemu, jakkolwiek wprowadzają do naszego systemu kredytowo-rozliczeniowego bardzo istotne i głęboko sięgające zmiany. Najważniejsze z postanowień tych uchwał to przede wszystkim:

1) wyraźne rozróżnienie stosunku Banku do przedsiębiorstw dobrze i źle pracujących. Nie można powiedzieć, że nasz dotychczasowy system kredytowo-rozliczeniowy takiego zróżnicowania nie znał, czynił to jednak w sposób wyraźnie niedostateczny,

2) wzmocnienie środków oddziaływania na gospodarkę przedsiębiorstw. Narodowy Bank Polski ma szereg osiągnięć w zakresie oddziaływania na usprawnienie gospodarki przedsiębiorstw, otrzymuje jednak obecnie zupełnie nowy i potężny oręż tego oddziaływania,

3) rozszerzenie zakresu kontroli bankowej. W dotychczasowym systemie kredytowo-rozliczeniowym były już pewne bodźce do oddziaływania na wykonywanie planów akumulacji. Obecnie jednak występuje wyraźne rozszerzenie zakresu kontroli bankowej z problematyki zapasów na problematykę akumulacji i kosztów,

4) zwiększenie odpowiedzialności Banku za prawidłowość gospodarki przedsiębiorstw, co znajduje wyraz w zmianie kolejności płatności z rachunku rozliczeniowego w razie braku środków, która powodować będzie utrwalanie się kredytu przeterminowanego,

5) usprawnienie i zwiększenie dyscypliny rozliczeń za dostawy, roboty i usługi.

Uchwały zwiększają odpowiedzialność Banku, są wyrazem zaufania Partii i Rządu do aparatu bankowego. Wykonanie uchwał należy do zadań trudnych, zwiększa obowiązki Banku w zakresie analizy działalności gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw. Dlatego też okres do 1 września 1955 roku, to jest do dnia wejścia uchwał w życie, poświęcić należy przygotowaniu oddziałów do ich wykonania. Uchwały

nakładają na aparat bankowy nowe obowiązki. Przyczynią się one niewątpliwie do wykonania zadań stawianych przed naszą gospodarką przez Partię i Rząd. Na zakończenie Prezes zapowiedział zjazd dyrektorów i czołowych pracowników Banku w końcu września, w celu wymiany pierwszych doświadczeń.

*

Następnie wygłoszone zostały dwa referaty poświęcone omówieniu uchwał Prezydium Rządu. Pierwszy referat w sprawie uchwał o wzmoczeniu działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw wygłosił Zastępca Dyrektora Departamentu Planowania Tow. M. Karczmarski, drugi omawiający uchwałę w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty, Dyrektor Departamentu Operacyjno-Rachunkowego Tow. J. Szczepaniec *).

*

Po wysłuchaniu referatów rozpoczęła się dyskusja na temat uchwał, którą w skrócie podajemy.

Dyskusję rozpoczął **Dyrektor Oddziału Wojewódzkiego we Wrocławiu, Tow. Baranowski**, stwierdzając, że zasady kwalifikacji przedsiębiorstw na dobrze i źle pracujące nie są dla aparatu bankowego niczym nowym. Po otrzymaniu uchwał KC KPZR i Rady Ministrów ZSRR w sprawie roli i zadań Banku państwa ZSRR, w wielu oddziałach różnicowano stosunek Banku do przedsiębiorstw w zależności od wyników ich pracy, nie zmieniając jednakże nic w naszym systemie kredytowym. Kluczowym zagadnieniem dla właściwego wykonania uchwał jest problem trafnej oceny działalności przedsiębiorstwa. Dlatego też Centrala Banku powinna wydać zarządzenia i wytyczne nadające kierunek pracy oddziałów w zakresie oceny działalności przedsiębiorstw. Wystrzegać się jednak należy zarządzeń taksatywnie wyliczających cechy przedsiębiorstw dobrze i źle pracujących, szufladkujących te przedsiębiorstwa w ramach sztywnych schematów. Należałoby wypracować wytyczne dla oceny działalności przedsiębiorstw według poszczególnych działów gospodarki, na przykład, przemysł, handel, rolnictwo, jednakże wytyczne te powinny mieć charakter ramowy, gdyż taksatywne wyliczenie, szufladkowanie, prowadzi do skostnienia, zrutynizowania wielu pracowników. W referacie tow. Karczmarskiego znalazły się przestrogi przed obiektywizowaniem przyczyn złej gospodarki przedsiębiorstw, a w szczególności przed próbami tłumaczenia jej nierealnością planów. Wydaje się, że słuszne to jest jedynie częściowo. Jeżeli widzimy, że plan jest rzeczywiście wadliwy, a tak się przecież zdarza, to powinniśmy interweniować w sprawie jego zmiany. Przypomina to zagadnienie normatywów, które też są elementem planu przedsiębiorstwa, a przecież oddział w razie stwierdzenia, że normatyw jest zawyżony czy zaniżony nie przechodzi nad tym obojętnie.

*) Obydwa referaty drukujemy w niniejszym numerze Wiadomości NBP.

W wyniku realizacji uchwały o wzmożeniu działalności NBP w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw wyjądz zarządzenia zmieniające szereg urządzeń systemu kredytowego, szczególnie w zakresie kredytu na przeterminowane należności fakturowe, na fundusz płac i na nadzwyczajne potrzeby. Należałoby zastanowić się czy kredyt na przeterminowane należności fakturowe udzielany według dotychczas obowiązujących zasad spełniał swą rolę instrumentu mobilizacji przedsiębiorstw do usprawnienia ich gospodarki? Niewątpliwie kredyt na przeterminowane należności fakturowe rolę tę spełniał, jednakże stwierdzić trzeba, że w sposób niedostateczny.

Przedsiębiorstwa zaczynają się ubiegać o udzielenie tego kredytu, a oddziały Banku uzależniają jego udzielenie od spełnienia warunków zmierzających do usunięcia usterek występujących w zakresie produkcji, zaopatrzenia czy sprzedaży. Dotychczasowe przepisy w sprawie kredytu na przeterminowane należności fakturowe były zbyt sztywne, uzależniając jego udzielenie bezwzględnie od wykonania planów akumulacji i od prawidłowej gospodarki zapasami. Zdarza się, że niewykonanie planu akumulacji jest niewielkie i spowodowane przyczynami niezależnymi od przedsiębiorstwa, lub w przedsiębiorstwie występują zapasy wyłączone z kredytowania, jednakże w wyniku starań przedsiębiorstwa zapasy te zmniejszają się systematycznie. Wydaje się, że powinniśmy mieć możliwość udzielenia kredytu na przeterminowane należności fakturowe przedsiębiorstwom, pomimo występowania w ich gospodarce pewnych nieprawidłowości, jeśli przedsiębiorstwa te usprawniają swą gospodarkę. W województwie wrocławskim na 47 oddziałów kredyt na przeterminowane należności fakturowe występuje w 28 oddziałach, przy czym wykorzystanie limitu tego kredytu sięga do 85—90%.

Mówiąc o kredycie na fundusz płac należy stwierdzić, że obecnie w mocniejszych oddziałach jest on również wykorzystywany, jako środek mobilizacji przedsiębiorstw do usprawnienia ich gospodarki, że przy udzielaniu go stawia się przedsiębiorstwom szereg warunków. Zmiany obecne zdążają do tego, że kredyt na fundusz płac dla przedsiębiorstw nie zaliczonych do dobrze pracujących, udzielany będzie na podstawie decyzji Prezesa Banku. Wydaje się, że początkowo trzeba będzie od tej zasady poczynić pewne wyjątki, na przykład, dla górnictwa czy PGR. W województwie wrocławskim 90% PGR korzysta z kredytu na fundusz płac i przeważnie są to zespoły nie należące do dobrze pracujących.

W zakresie kredytu na nadzwyczajne potrzeby dąży się do ograniczania terminów, na jakie kredyt ten może być udzielony, upodobnienia go do instytucji „Kredytu na wriemiennyje nużdy” w ZSRR. Przede wszystkim trzeba oczyścić go z szeregu naleciałości, które w nim tkwią. Zostały już podjęte przez Centralę Banku kroki regulujące zagadnienie zapasów wieloletnich w przemyśle czy trudno zbywalnych w handlu, nadal jednak przedmiot kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest poważnie zanieczyszczony. Przyczynia się często do tego łatwość w manipulowaniu limitem tego kredytu w porównaniu z limitami kredytów celowych. Należałoby zastanowić się czy słuszne jest kredytowanie zapasów zbędnych

i nadmiernych, nagromadzonych z winy przedsiębiorstwa i zgłoszonych do upłynnienia.

W wielu przypadkach demobilizujący charakter ma przepis o kompensowaniu wartości wyłączonych z kredytowania, ze stanami poniżej normatywu.

Obecnie czeka nas okres przygotowań do wykonywania uchwał Prezydium Rządu. Część pracy przygotowawczej mamy już jednak poza sobą. W województwie wrocławskim odbyło się już szereg narad i konferencji z udziałem przedstawicieli przedsiębiorstw, z udziałem aparatu partyjnego na szczeblu komitetu wojewódzkiego i komitetów powiatowych. W czasie tych narad wskazywano, że stosunek Banku do przedsiębiorstw, metody jego oddziaływania, zmienia się w najbliższym czasie w bardzo poważny sposób.

Zastępca Dyrektora Oddziału Wojewódzkiego w Stalinogrodzie Tow. Szyrocki stwierdził, że również w województwie stalinogrodzkim od dłuższego czasu przygotowywano się do wprowadzenia w życie przewidywanych zmian w systemie kredytowo-rozliczeniowym, do czego przede wszystkim przyczyniła się znajomość radzieckiej uchwały o roli i zadaniach Banku Państwa ZSRR. W ciągu ostatnich dziewięciu miesięcy w województwie stalinogrodzkim przeprowadzono akcję nazwaną „oddziaływaniem wzorcowym”. Po naradach z dyrektorami oddziałów operacyjnych w każdym oddziale wytypowano najgorzej pracujące przedsiębiorstwa i zastosowano wobec nich szeroki wachlarz oddziaływania. Stosowano sankcje, interesowano pracą przedsiębiorstw ich jednostki nadrzędne, systematycznie analizowano pracę tych przedsiębiorstw. W ciągu dziewięciu miesięcy „oddziaływaniem wzorcowym” objęto 129 przedsiębiorstw, co pozwoliło zebrać sporo doświadczeń oraz prześzkolić cały aparat kredytowy województwa. W czasie tej akcji stwierdzono, że umiejętne stosowanie sankcji, zainteresowanie nieprawidłowościami w pracy przedsiębiorstw ich jednostek nadrzędnych jest bardzo pomocne w usprawnieniu działalności przedsiębiorstw.

Przy wprowadzaniu uchwał w życie nie można dopuścić do tego, żeby różne oddziały operacyjne czy różne oddziały wojewódzkie miały odmienne podejście do tak samo pracujących przedsiębiorstw. Dlatego też poważne obowiązki ciąży na Centrali Banku, która powinna nadać taki kierunek działania oddziałom, aby wszystkie oddziały wykazywały taką samą konsekwencję, operatywność i elastyczność w stosowaniu środków oddziaływania, które daje nam uchwała.

Uchwała wnosi nowe elementy w zakresie współpracy Banku z jednostkami nadrzędnymi przedsiębiorstw. Współpraca ta dotychczas często układała się niepomyślnie, szczególnie dało się to zauważyć przy występowaniu przez oddziały do jednostek nadrzędnych z wnioskiem o wstrzymanie premii pracownikom przedsiębiorstwa, odpowiedzialnym za występujące w nim nieprawidłowości. W większości przypadków jednostki nadrzędne odblokowywały wstrzymane premie, pomimo, że przyczyny nieprawidłowości w przedsiębiorstwie nie zostały usunięte. Obecnie Bank uzyskuje nowe możliwości wciągania do współpracy jednostki nadrzędne w postaci uprawnienia do żądania zobowiązań likwidacji przyczyn złej gospodarki przedsiębiorstw, gwarancji spłaty kredytu, czy też w postaci nowych zasad udzielania

kredytu na fundusz płac przedsiębiorstwom nie zaliczonym do dobrze pracujących.

Poważną pomoc dla kontroli bankowej stanowią zmiany zasad premiowania w niektórych przemysłach, a mianowicie w przemyśle węglowym i hutnictwie. Zmiany te wprowadzają zasadę uzależnienia wysokości premii dla aparatu technicznego od stopnia wykonania planu kosztów. W razie przekroczenia kosztów planowanych, premia produkcyjna ulega zmniejszeniu o 20% płacy zasadniczej.

Konieczne jest uelastycznienie zasad udzielania kredytu na przeterminowane należności fakturowe. Tak na przykład, jeśli przedsiębiorstwo nie wykonało planu akumulacji w pierwszym kwartale, natomiast w kwietniu plan wykonało i odrobiło niedobór z pierwszego kwartału, to według obecnie obowiązujących zasad nie można by w maju przedsiębiorstwa tego zaliczyć do dobrze pracujących, lecz trzeba by czekać do bilansu na koniec czerwca, ponieważ kwalifikacji przedsiębiorstw uprawnionych do korzystania z kredytu na przeterminowane należności fakturowe dokonuje się raz na kwartał. Oczywiście słuszne jest, aby przedsiębiorstwo to już w maju, na podstawie sprawozdawczości finansowej za kwiecień, zaliczyć do uprawnionych do korzystania z kredytu na przeterminowane należności fakturowe.

W zakresie kredytu na nadzwyczajne potrzeby należałoby z przedmiotu tego kredytu wyeliminować wszystko to, co nie stanowi „nadzwyczajnej potrzeby“, a więc wszystkie zapasy stare, przebywające dłuższy okres czasu w magazynach przedsiębiorstwa.

Kredyt na fundusz płac dla przedsiębiorstw nie zaliczonych do dobrze pracujących powinien być „drogo sprzedawany“. Oczywiście, że w odniesieniu do przedsiębiorstw kluczowych nastąpić to może jedynie na szczeblu resortu czy centralnego zarządu i dlatego słuszne jest, że kredyt ten będzie udzielany na podstawie decyzji Prezesa Banku. Słusznie również dysponowanie tym kredytem dla przedsiębiorstw o charakterze lokalnym, pozostawia się dyrektorowi oddziału wojewódzkiego.

Dyrektor Oddziału Wojewódzkiego w Łodzi, Tow. Łakomski — zwrócił uwagę na konieczność, wynikającą z uchwały, pogłębienia przez aparat kredytowy analizy działalności gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw. Praca aparatu bankowego jest obecnie lepsza niż dwa czy trzy lata temu, nie jest ona jednak jeszcze dostateczna dla głębszej analizy działalności przedsiębiorstw. Z tego względu powstaje poważne zadanie podniesienie kwalifikacji zawodowych i politycznych zespołu kredytowego.

Kredyt na fundusz płac może być wykorzystany dla poprawienia gospodarki przedsiębiorstw. W województwie łódzkim stosowano szereg ograniczeń przy udzielaniu tego kredytu, przenosząc kompetencje w zakresie udzielania kredytu na fundusz płac dla określonych przedsiębiorstw na szczebel oddziału wojewódzkiego. Kredyt był udzielany po uzgodnieniu środków, jakie przedsiębiorstwo podejmie dla usprawnienia swej gospodarki, przy czym uzgodnienie to odbywało się przeważnie w porozumieniu z komitetem powiatowym, czy komitetem miejskim partii.

W dotychczasowej naszej praktyce dał się zaobserwować brak konsekwencji w stosowaniu sankcji bankowych. Konsekwencja w stosowaniu sankcji bankowych powinna występować zarówno w oddziale operacyjnym, oddziale wojewódzkim jak i w

Centrali Banku. Nie byłoby słuszne, żeby od razu przenieść stosowanie sankcji na Centralę Banku, trzeba wyczerpać wszelkie dostępne środki na szczeblu oddziału operacyjnego czy wojewódzkiego. Gdy jednak dojdzie do tego, że oddział wojewódzki wystąpi do Centrali z wnioskami o zastosowanie sankcji, a Centrala wnioski te uzna za słuszne, to nie powinna wahać się przy ich załatwieniu, co często obecnie obserwujemy. Oddział wojewódzki występował do Centrali z wnioskami o wstrzymanie kredytowania w odniesieniu do pewnej ilości przedsiębiorstw, po poprzednim wyczerpaniu wszystkich możliwych środków oddziaływania. Przy załatwianiu tych wniosków widziało się ze strony Centrali wyraźną obawę przed tym, co to może się stać, jeżeli przedsiębiorstwo w ogóle pozbawi się kredytów. Oddział wojewódzki nie obawiał się postawienia wniosków, ponieważ uważał, że tylko w ten sposób uzdrowić można sytuację gospodarczo-finansową przedsiębiorstwa. Niestety ze strony Centrali były przykłady wahań i braku konsekwencji. A gdy nawet Centrala uwzględniła wniosek oddziału wojewódzkiego i powzięła decyzję wstrzymania kredytowania, to jeszcze na dzień przed terminem zastosowania sankcji odwołano ją dalekopisem. Takie postępowanie demoralizuje zarówno przedsiębiorstwo jak i oddział Banku.

Podobne przypadki miały miejsce przy wnioskach o wstrzymanie premii pracownikom jednostek nadrzędnych, odpowiedzialnym za stwierdzone niedbalstwo i niewłaściwości w zakresie opieki nad podległymi przedsiębiorstwami. Tow. Łakomski odnotował sobie siedem wniosków w sprawie wstrzymania premii pracownikom jednostek nadrzędnych, które zostały pozytywnie ocenione przez Centralę i przekazane w pismach Centrali do właściwych resortów. Wnioski te jednak dotychczas nie doczekały się realizacji, a Centrala nie potrafi spowodować ich załatwienia.

Dyrektor Oddziału Wojewódzkiego w Krakowie Tow. Siemiątkowski wskazał, że szereg instytucji systemu kredytowo-rozliczeniowego, wprowadzonych uchwałami Prezydium Rządu stosowanych już poprzednio w praktyce.

Jednym z zasadniczych postanowień uchwały Prezydium Rządu jest rozszerzenie zakresu kontroli bankowej na problematykę kosztów i akumulacji. Można stwierdzić, że oddziały są już w pewnej mierze przygotowane do analizy kosztów i akumulacji przedsiębiorstw, przygotowanie to nie jest jednak jeszcze dostateczne. Przy stosowaniu postanowień uchwały liczyć się trzeba z tendencjami do liberalizowania stosunku Banku do przedsiębiorstw. Z tendencjami takiego postępowania spotykamy się często i obecnie. Tak na przykład sankcja wstrzymania przedsiębiorstwu kredytowania znana jest już od dawna, jednakże bardzo rzadkie były przypadki konsekwentnego jej zastosowania.

Podobna sytuacja była w zakresie stosowania sankcji wstrzymania wypłaty premii pracownikom przedsiębiorstw, odpowiedzialnym za nieprawidłowości występujące w gospodarce przedsiębiorstw, gdzie centralne zarządy z reguły uchylały sankcje wstrzymania wypłaty premii. Oddziały nie zawsze otrzymywały odpowiednie poparcie dla swych przedsięwzięć ze strony Centrali Banku. W województwie krakowskim uzgodniono z pewnym przedsiębiorstwem zastosowanie w rozliczeniach z jego dostaw-

camy rozliczeń planowych. Jednakże centralny zarząd, któremu podlega to przedsiębiorstwo, zakazał stosowania rozliczeń planowych i uzyskał w tej sprawie pełne poparcie ze strony właściwego Departamentu Kredytów Centrali Banku.

Podobne przypadki miały miejsce przy próbach wprowadzenia, w odniesieniu do kilku przedsiębiorstw, kredytu normatywnego na obrót.

Dla wykonania zadań stawianych przed Bankiem przez uchwały Prezydium Rządu niezbędne jest udzielenie przez Centralę Banku instruktażu, pomocy i poparcia dla poczynań oddziałów.

Zastępca Prezesa Narodowego Banku Polskiego Tow. Wieczorek stwierdził, że uchwały Prezydium Rządu, które są niewątpliwie dowodem wielkiego zaufania Partii i Rządu, wyposażyły nas w pewien kompleksowy zespół form i środków oddziaływania na życie gospodarcze przedsiębiorstw. W tym tkwi przełomowość w naszej pracy. Nie można mówić, że dotychczas nie mieliśmy środków oddziaływania, ale nie mieliśmy zamkniętego systemu oddziaływania, który by wciągał przedsiębiorstwa, jednostki nadrzędne i resorty do walki o realizację planów gospodarczych.

Trzeba jednak powiedzieć, że nie mamy jeszcze wypracowanych metod wprowadzenia systemu tego w życie. Wiemy wprowadzić w jakim kierunku iść, ale wypracowanie właściwej praktyki musi dopiero nastąpić. A jest to rzecz bardzo ważna. Można bowiem mieć jak najlepszy zespół środków oddziaływania, jeżeli jednak nie potrafimy ich należycie wykorzystać, możemy wypaczyć cały system.

Wydaje się, że chcąc poważnie podejść do sprawy wykonania uchwały musi nastąpić poważne pogłębienie naszej pracy ekonomicznej. Konieczne jest więc wyrobienie w pracownikach wszystkich szczebli takiego sposobu ekonomicznego myślenia, aby mogli oni sprostać stojącym przed nimi zadaniom. I to jest pierwsze zadanie. Zadanie drugie, to konieczność prowadzenia analizy ekonomicznej nie od święta, lecz stale, gdyż tylko wtedy można zdobyć dalszą znajomość ekonomiki przedsiębiorstwa, obserwując na codzień życie przedsiębiorstwa.

Oddziały powinny następnie nauczyć się wykrywać węzłowe zagadnienia w przedsiębiorstwach, a nie rozpraszać się na sprawy peryferyjne. Trzeba więc koncentrować się na takich problemach jak: akumulacja, koszty, gospodarka запасami czy zamrażanie środków obrotowych w inwestycjach, gdyż te sprawy mają największe znaczenie.

Dalsza sprawa to ustalenie metod właściwie skoordynowanej współpracy poszczególnych szczebli aparatu bankowego, określając należycie rolę tych szczebli tak, aby osiągnąć jednolitość postępowania oraz zlikwidować zbędne dublowanie wykonywania pewnych prac, zapewniając jednocześnie Centrali Banku dobre rozeznanie sytuacji gospodarczej poszczególnych branż, a nawet w pewnych przypadkach poszczególnych przedsiębiorstw, posiadających w tych branżach zasadnicze znaczenie. Niezmiernie ważnym zagadnieniem jest współpraca pomiędzy poszczególnymi komórkami w oddziałach, w oddziałach wojewódzkich i Centrali. Dotychczas można było zaobserwować, że na wszystkich właściwych szczeblach współpraca ta była słaba. Jest to zjawisko niedobre, bo czyż można mówić o pełnej znajomości ekonomiki przedsiębiorstwa i prawidłowego oddziaływania na nie, jeżeli pracownik kredytowy nie orientuje

się w wykonywaniu przez przedsiębiorstwo planu funduszu płac lub planu kasowego? Dlatego też trzeba zwrócić baczną uwagę na tę sprawę i doprowadzić do lepszej współpracy komórek kredytowych z komórkami funduszu płac, planowania kasowego i innymi.

Z kolei trzeba się zatrzymać nad jeszcze jednym problemem, a mianowicie czy mamy odpowiednie warunki do spełnienia tak ważnego zadania, jakim jest realizacja uchwał Prezydium Rządu? Wydaje się, że obecna chwila jest dobrą chwilą, a przesłanki tego poglądu są następujące: Jednym z najważniejszych czynników jest wzmagająca się pomoc komitetów partyjnych na wszystkich szczeblach. Ta pomoc z pewnością da nam dużo, stwarzając przede wszystkim odpowiedni klimat dla naszej pracy, co jest momentem bardzo istotnym. Drugi moment, to wypracowanie sobie już teraz przez aparat bankowy szeregu metod oddziaływania na przedsiębiorstwa. Oddziały wykazały na tym odcinku znaczną aktywność, szczególnie w ostatnim czasie. Nie bez znaczenia jest też szeroka akcja szkoleniowa, która niewątpliwie dała dobre efekty. Duży wkład w usprawnienie pracy dała również krytyka pracy Centrali Banku przez oddziały, która aczkolwiek nie dość jeszcze śmiała i konsekwentna, dała możliwość uniknięcia wielu błędów w naszej działalności.

Wydaje się więc, że mając zapewnioną pomoc partii i dysponując zespołem, podnoszącym stale poziom swej pracy, posługując się umiejętnie orężem krytyki i samokrytyki oraz posiadając taki zespół środków oddziaływania na gospodarkę, jaki daje nam uchwała o wzmożeniu działalności Banku, mamy wszelkie warunki po temu, aby nasze zadania należycie wykonać.

Tow. Kobak, Naczelnik Wydziału Planowania w Oddziale Wojewódzkim we Wrocławiu poruszył zagadnienie oceny pracy przedsiębiorstw. Słusznie w referatach przestrzegano nas przed schematyzmem w tej pracy. Jest jednak chyba konieczne ustalenie w tej sprawie pewnych zasadniczych ram. W związku z tym trzeba zwrócić uwagę na trudności, które występują na odcinku ustalania przepisów dla pionu rolnictwa, gdzie ocena działalności przedsiębiorstw w ciągu roku jest niełatwa ze względu na specyfikę tej działalności i poziom organizacji oraz sprawozdawczości tych jednostek. Dlatego wydaje się, że przy opracowywaniu odpowiednich zarządzeń wykonawczych do uchwały, na zagadnienie rolnictwa trzeba będzie położyć specjalny nacisk, w celu uniknięcia błędów w regulowaniu poszczególnych problemów, które mogłyby spowodować osłabienie naszego oddziaływania.

Dalsza kwestia to problem kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Walczymy od dawna z formalizmem, jaki swego czasu panował w zakresie planów rozładowania — dokumentu, na podstawie którego udzielany jest kredyt na nadzwyczajne potrzeby. Wydaje się, że formalizm ten nie jest jednak jeszcze całkowicie zlikwidowany. W związku z tym oraz ciekawą koncepcją, podaną w referacie Tow. Dyrektora Karczmara w sprawie wyodrębnienia także w przemyśle zapasów przejściowych, warto by się zastanowić nad tym, czy w odniesieniu do zapasów tak zwanych „innych“, nie zaliczonych do zapasów przejściowych, nie byłoby słuszne zrezygnować z „lokalnych“ planów rozładowania i przenieść je na

w zakresie kredytowania przedsiębiorstw, jak na przykład sprawa funduszków własnych w pionie CRS.

*

Dyskusję podsumował Prezes Narodowego Banku Polskiego Tow. W. Trąpczyński. Tow. Trąpczyński podkreślił, aby rozwiać obawy w sprawie trudności przy wprowadzaniu nowych zasad kredytowania w odniesieniu do PGR, że w pierwszym okresie nie będzie się obejmować nowymi zasadami kredytowania gospodarstw rolnych. Zasygnalizował również, że w Centrali rozpoczęto już prace nad opracowaniem wytycznych w sprawie analizy wykonywania planów akumulacji i obniżenia kosztów własnych. Ponadto zaznaczył, że znacznie większą uwagę niż dotychczas, należy zwracać na rozwój innych form rozliczeń. Inne formy rozliczeń, szczególnie wszelkiego rodzaju rozliczenia kompensacyjne rozwinęły się bardzo w ZSRR i innych krajach demokracji ludowej, są one tańsze od rozliczeń inkasowych. Więcej niż dotychczas muszą zajmować się zagadnieniami innych form rozliczeń pracownicy kredytowi. Następnie Tow. Prezes podkreślił, że słuszne są poglądy wszystkich tych towarzyszy, którzy uważają, że przy ocenie działalności przedsiębiorstw niesłuchanie będą zarządzenia wprowadzające nowe zasady kredytowania. Będą w nich wyraźne dyrektywy w sprawie kryteriów oceny działalności przedsiębiorstw, ale jednocześnie zarządzenia te będą zawierały i dużą sumę uprawnień dla dyrektorów oddziałów, umożliwiających zaliczanie przedsiębiorstw do dobrze pracujących, które wprawdzie nie wykonały planów akumulacji, ale nastąpiło to z przyczyn od nich niezależnych, lub przedsiębiorstw, które mają zapasy wyłączone z kredytowania, ale dokładają wszelkich starań do ich upłynnienia.

Ważne są wszystkie głosy w dyskusji, zwracające uwagę na konieczność pogłębienia analizy działalności gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw. W schematyzm i formalizm wpada się wówczas, jeśli nie posiada się dokładnej znajomości zagadnienia. Dlatego tak podkreśla się znaczenie analizy, konieczność znajomości ekonomiki przedsiębiorstwa, aby uniknąć popadnięcia w najgorsze niebezpieczeństwo, jakim jest schemat. Dlatego też w zarządzeniach nie będziemy rozwiązywali wszystkiego, również oddzia-

ły wojewódzkie nie powinny dążyć do rozwiązania wszystkiego. Nie może być w Banku, a szczególnie w pionie kredytowym takiego stanu, że dyrektor oddziału jest we wszystkim prowadzony przez jednostki nadrzędne, przez zbyt szczegółowe wytyczne czy zarządzenia. Musimy pozwolić mu analizować, myśleć i decydować samodzielnie, podczas gdy znajdowanie gotowej recepty uniemożliwia mu to. Nie znaczy to oczywiście, że dostarczy się oddziałom tekst uchwał i poleci się je wykonywać bez bliższych wytycznych. Wyjdą zarządzenia wskazujące oddziałom kierunek pracy, szereg artykułów zamieszczać się będzie w Wiadomościach NBP, ale podkreślić trzeba, że nie rozwiąże się wszystkiego i to nie rozwiąże się celowo, właśnie po to, aby nauczyć oddziały analizować i myśleć samodzielnie oraz ponosić odpowiedzialność za swoje poczynania.

Dyskusja na naradzie wykazała głęboką dojrzałość zebranych, wykazała, że do wykonania uchwał Prezydium Rządu podchodzimy z pełnym zapałem, ale jednocześnie zdajemy sobie sprawę z odpowiedzialności, która ciąży na aparacie bankowym i z sumy okazanego nam zaufania. Dyskusja wykazała, że przygotowanie oddziałów do wykonania uchwał Prezydium Rządu jest lepsze niż przypuszczano przed naradą. Przyczyniła się do tego znajomość uchwały radzieckiej i radzieckiej literatury fachowej oraz szereg dyskusji teoretycznych, toczonych w oddziałach wojewódzkich.

Uchwała Prezydium Rządu w sprawie wzmoczenia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw stanowi ważne ogniwo w rzędzie uchwał Prezydium Rządu, zmierzających do poprawienia stanu finansowego przedsiębiorstw, i tą drogą podniesienia akumulacji, podniesienia dobrobytu ludności, zwiększenia inwestycji. Partia i Rząd ufają, że Bank pomoże w wykonaniu zadań, które stoją przed naszą gospodarką.

Tym bardziej do uchwały podejść trzeba z powagą, ale i z entuzjazmem, który, jak mamy tego dowody, cechuje cały nasz aparat bankowy, co pozwoli na to, że uchwała zda egzamin i że Bank w znacznie poważniejszy sposób niż dotychczas wpływać będzie na polepszenie naszej gospodarki.

Uchwały, podjęte w dniu 2 lipca rb. przez Prezydium Rządu w sprawie wzmoczenia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw oraz w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty stawiają nowe odpowiedzialne zadania przed całą załogą Narodowego Banku Polskiego. Realizacja tych zadań wymagać będzie mobilizacji całej załogi Banku, pogłębienia analizy działalności gospodarczej i finansowej kontrolowanych przedsiębiorstw, konsekwentnego stosowania wprowadzonego uchwałami systemu sankcji i przywilejów. Realizacja tych zadań wymagać będzie również wymiany doświadczeń między poszczególnymi placówkami Banku, zaznajamiania całej załogi Banku z osiągnięciami przodujących zespołów pracowniczych.

W związku z tym Komitet Redakcyjny „Wiadomości NBP” zwraca się do wszystkich Czytelników o nadsyłanie swych uwag w sprawie realizacji uchwał Prezydium Rządu, informowanie o trudnościach, jakie występują w toku wykonywania postanowień uchwał, dzielenie się wiadomościami o osiągnięciach poszczególnych oddziałów i stosowanych metodach pracy.

Materiały powyższe prosimy nadsyłać pod adresem: Redakcja Wiadomości Narodowego Banku Polskiego.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY**ISTOTA I ROLA PLANU KREDYTOWEGO
ORAZ LIMITÓW KREDYTOWYCH**

Istoty i roli planu kredytowego, jako jednego z podstawowych planów finansowych, sporządzanych w skali kwartalnej, a następnie wynikających z tego planu limitów kredytowych — niesposób jest rozpatrywać bez wyjaśnienia istoty i roli kredytu w gospodarce socjalistycznej oraz uzasadnienia jego obiektywnej konieczności istnienia. Plan kredytowy jest bowiem organizacyjną formą planowego wykorzystania kredytu dla celów socjalistycznej reprodukcji rozszerzonej i dla celów kontroli przebiegu reprodukcji oraz podziału produktu społecznego i dochodu narodowego.

Obiektywne istnienie kredytu w gospodarce socjalistycznej, zarówno w okresie przejściowym jak i w zbudowanym socjalizmie, jest wynikiem dwu podstawowych przyczyn a mianowicie:

1) istnienia dwu form własności społecznej — ogólnonarodowej (państwowej) i spółdzielczej (a w okresie przejściowym pozostałości gospodarki kapitalistycznej i drobnotowarowej),

2) nierównomierności przebiegu procesów produkcyjnych i w związku z tym występowania w poszczególnych przedsiębiorstwach zmiennego zapotrzebowania, zarówno ilości jak i wartości, środków obrotowych do bieżącego wykonywania zadań produkcji lub obrotu towarowego.

Wymienione powyżej przyczyny powodują obiektywną konieczność dokonywania redystrybucji środków dwoma metodami, to jest metodą budżetową i metodą kredytową. O ile chodzi o przyczynę pierwszą, to jest ona bezsporna, gdyż państwo nie ma obowiązku i nie może przydzielać na własność dla własności spółdzielczej (grupowej) części środków stanowiących własność ogólnonarodową. W interesie jednak całego społeczeństwa leży wszechstronne rozwijanie własności spółdzielczej, jako bezpośrednio zbliżonej do własności ogólnonarodowej i stanowiącej jej pierwszą fazę. W związku z tym bezpośrednim zainteresowaniem całego społeczeństwa w jak najszybszym rozwoju własności spółdzielczej — państwo stwarza dogodne warunki do przechodzenia własności prywatnej na własność grupową — spółdzielczą. Kredyt właśnie jest jedną z podstawowych dźwigni umożliwiających rozwój gospodarki spółdzielczej. Przy pomocy bowiem kredytu państwo stwarza konkretne możliwości działania przedsiębiorstw spółdzielczych. Obecnie w naszych warunkach działalność większości przedsiębiorstw spółdzielczych nie byłaby możliwa bez pomocy kredytowej państwa. Posiadane przez większość spółdzielni własne fundusze obrotowe stanowią jedynie minimalną część ich zapotrzebowania na środki obrotowe, niezbędne do realizacji ich planów gospodarczych. Państwo zatem, aby umożliwić działalność i rozwój spółdzielczości przydziela jej odpowiednią ilość środków na zasadach kredytowych (zwrotnych).

W spółdzielczości na zasadach kredytowych **muszą** (a w ramach własności ogólnonarodowej — państwowej **moga**) być pokrywane stałe potrzeby w tych przypadkach kiedy spółdzielnia nie posiada dostatecznych funduszy własnych na pokrycie normatywu środków obrotowych. Normatyw środków obrotowych stanowi bowiem stałe zapotrzebowanie przedsiębiorstwa na środki obrotowe niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej. Dostosowanie środków w formie kredytowej na potrzeby czasowe wynika z nierównomiernego przebiegu procesów produkcyjnych.

Inaczej natomiast przedstawia się sprawa konieczności istnienia kredytu w ramach własności ogólnonarodowej.

Teoretycznie bowiem można by było sobie wyobrazić, że przedsiębiorstwa państwowe zostaną wyposażone na stałe do wysokości maksymalnego zapotrzebowania na środki obrotowe. Pod pojęciem maksymalnego zapotrzebowania należy tutaj rozumieć szczytowe nasilenie produkcji, lub obrotu towarowego i konieczną do ich zrealizowania wysokość środków obrotowych. Takie jednak rozwiązanie byłoby sprzeczne z działaniem praw ekonomicznych, a szczególnie z prawem podstawowym, gdyż prowadziłoby do olbrzymiego marnotrawstwa w skali społecznej, powodując niemożność wykorzystania środków w okresie, kiedy działalność gospodarcza danego przedsiębiorstwa jest mała w wyniku na przykład wahań sezonowych. Procesy bowiem gospodarcze w poszczególnych przedsiębiorstwach nie przebiegają i **nie mogą** przebiegać równomiernie, co wynika z:

a) działalności sezonowej, uzależnionej głównie od pór roku, czyli od warunków przyrodniczych, niezależnych od woli człowieka,

b) od procesów technologicznych oraz od warunków i metod produkcji.

Przyczyna wymieniona w punkcie pierwszym najlepiej uwidocznia się w działalności przedsiębiorstw związanych z produkcją rolniczą. Na przykład zbiory i przerób owoców dokonywane są w okresie letnio-jesiennym, zbiory buraka cukrowego i produkcja cukru w okresie jesienno-zimowym, skup płodów rolnych także w tym okresie itd. itd.

Przyczyna druga uzależniona jest od rodzaju i sposobu produkcji oraz od procesów technologicznych danej produkcji. Na przykład przedsiębiorstwo produkujące okręty, z przyczyn naturalnych, ma nierównomierne zapotrzebowanie na środki obrotowe. W momencie rozpoczęcia produkcji zapotrzebowanie jest mniejsze i wzrasta w miarę postępu robót.

Wymienione powyżej przyczyny powodują nierównomierność procesu krążenia środków obrotowych. Oznacza to, że konieczność pozostawiania określonej ilości środków obrotowych w poszczególnych przedsiębiorstwach jest różna, w zależności od faktycznego przebiegu procesów gospodarczych.

Nieliczenie się z obiektywnością procesów gospodarczych i dokonywanie dystrybucji środków wyłącznie jedną metodą budżetową (bezzwrotną) odbiłoby się ujemnie na kształcie procesów gospodarczych.

Biorąc dotychczasowe rozważania pod uwagę należy stwierdzić, że w społeczeństwie socjalistycznym dwie metody dystrybucji środków, a mianowicie:

a) metoda budżetowa — bezzwrotna,

b) metoda kredytowa — zwrotna

są koniecznością obiektywną. Dopiero bowiem przy istnieniu tych dwóch metod zapewnione jest całkowite i prawidłowe wykorzystanie wszystkich środków będących do dyspozycji państwa w danym okresie.

Konieczność istnienia dwu metod redystrybucji wymaga tworzenia przez państwo dwu rodzajów zasobów scentralizowanych, a mianowicie:

1) zasobów rozdzielanych bezzwrotnie i realizowanych poprzez budżet państwowy,

2) zasobów rozdzielanych zwrotnie i realizowanych poprzez plan kredytowy.

Wykorzystanie przez państwo, do realizacji swoich celów i zadań, obiektywnie istniejącego kredytu dokonywane jest poprzez jednolity system kredytowy. Równolegle bowiem z istnieniem dwu metod redystrybucji środków stwo-

rzony są odpowiednie formy organizacyjne, gwarantujące jak najbardziej ekonomiczne wykorzystanie środków będących do dyspozycji państwa w danym okresie.

Dyspozycje w zakresie zasobów rozdzielanych bezzwrotnie leżą w kompetencji Ministerstwa Finansów i realizowane są przez budżet państwowy. Dyspozycje natomiast w zakresie zasobów rozdzielanych zwrotnie leżą w kompetencji banków i realizowane są przez plan kredytowy, przy czym o ile chodzi o udzielanie kredytów krótkoterminowych, to są one prawie w całości scentralizowane w Narodowym Banku Polskim, co zapewnia jednolite i prawidłowe funkcjonowanie całego systemu kredytowego.

Między obydwojema metodami istnieje ścisły podział kompetencji i w żadnym przypadku w formie kredytu nie można zaspokajać potrzeb przedsiębiorstwa, które powinny być pokryte w formie bezzwrotnej z budżetu. Dzieje się tak dlatego, ażeby nie dopuścić do nieprawidłowego wykorzystywania środków obrotowych przez poszczególne przedsiębiorstwa i aby zapewnić kredytowi możliwość sprawowania ścisłej kontroli nad procesem krążenia środków obrotowych. Nieprzestrzeganie zasady podziału tworzenia środków obrotowych w poszczególnych przedsiębiorstwach albo z zasobów rozdzielanych bezzwrotnie, albo zwrotnie, sprzyjałoby nieoszczędnej gospodarce w tych przedsiębiorstwach i naruszałoby zasady rozrachunku gospodarczego. Istnienie bowiem kredytu jest ściśle związane z rozrachunkiem gospodarczym i poprzez kredyt możemy wpływać na pogłębienie i rozszerzenie zasad rozrachunku gospodarczego. Wynika to głównie z faktu, że kredyt stanowi najbardziej elastyczną formę manewrowania środkami obrotowymi w skali całej gospodarki narodowej i jest wykorzystywany jako czynnik kontrolny nad przebiegiem ruchu obrotowych środków. W procesie bowiem krążenia środków obrotowych poza przyczynami obiektywnymi, powodującymi zmienne zapotrzebowanie środków obrotowych (sezon), występują przyczyny wynikające z nieprawidłowej gospodarki przedsiębiorstw.

Do podstawowych przyczyn subiektywnych, powodujących występowanie w poszczególnych przedsiębiorstwach ilości środków obrotowych niewspółmiernych do potrzeb produkcji lub obrotu należą błędy w planowaniu zaopatrzenia (na przykład niezgodnienie planów zaopatrzenia z bilansami materiałowymi, z produkcją itp.), wadliwe wykonywanie produkcji, brak kooperacji między przedsiębiorstwami itp. Zadaniem właśnie kredytu bankowego jest wykrywanie i usuwanie tych błędów oraz niedopuszczanie do ich powstawania, a tym samym wpływanie na lepsze wykorzystanie środków.

Zatem rola kredytu, wynikająca z przyczyn omówionych poprzednio, polega na sprawowaniu przez kredyt funkcji kontrolnej nad procesami gospodarczymi, a szczególnie nad ruchem obrotowych środków obrotowych. Wykorzystanie funkcji kontrolnej i jej dokładne sprecyzowanie ustalone jest w systemie kredytowym. System kredytowy, ustalający zasady kredytowania, strukturę kredytów oraz organizację kredytowania, rozwiązuje w pełni problem kontroli poprzez kredyt nad działalnością gospodarczą przedsiębiorstw, stwarzając odpowiedni system bodźców ekonomicznych, oddziałujących na przedsiębiorstwo, na przykład sankcje kredytowe itp.

Z uwagi na to, że kredyt stanowi mocny instrument kontroli nad działalnością przedsiębiorstw — zasady kredytowania rozwiązywane w systemie kredytowym poszły i idą w dalszym ciągu w tym kierunku, aby w pewnym sensie stworzyć obligatoryjność w korzystaniu z kredytu przez przedsiębiorstwa na rozrachunku gospodarczym. Dowodem tego są kredyty normatywne w przedsiębiorstwach państwowych, gdzie nawet stałe potrzeby tych przedsiębiorstw w zakresie tworzenia środków obrotowych pokrywane są w formie kredytowej. Kredyt bowiem, będąc jednym z pod-

stawowych źródeł (obok funduszy własnych) tworzenia środków obrotowych w przedsiębiorstwach pozwala na ściśle powiązanie ruchu pieniądza z procesami gospodarczymi i z ruchem wartości materialnych.

Kredyt bankowy (przy istnieniu zakazu wzajemnego kredytowania się przedsiębiorstw zarówno w formie towarowej jak i finansowej) uczestnicząc w procesie krążenia środków obrotowych przedsiębiorstw pozwala na kontrolę nie tylko tej części środków obrotowych, która jest tworzona w formie kredytowej ale całości środków. Tym samym ilość środków może być w sposób bardzo elastyczny każdorazowo dostosowana do faktycznych potrzeb przedsiębiorstwa, a powstające nadmiary mogą być szybko uchwycone i przesunięte do tych jednostek, gdzie będą celowo wykorzystane. System ten zapewnia zwiększenie szybkości krążenia środków obrotowych, zapewnia wzrost socjalistycznej reprodukcji oraz akumulacji socjalistycznej i przyczynia się bezpośrednio do realizacji prawa podstawowego.

Jak wielką wagą przywiązywana jest do roli kredytu w gospodarce narodowej świadczy Uchwała Prezydium Rządu w sprawie wzmocnienia działalności Narodowego Banku Polskiego w zakresie pogłębienia rozrachunku gospodarczego i podniesienia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw. Podstawowym celem tej uchwały jest wzmocnienie roli kredytu i Banku we wpływaniu na działalność przedsiębiorstw, a szczególnie na zwiększenie akumulacji i obniżki kosztów oraz prawidłową gospodarkę zapasami. Redystrybuowanie środków na zasadach kredytowych (zwrotnych) dokonywane jest planowo w oparciu o kwartalne plany kredytowe opracowywane przez Narodowy Bank Polski.

Kwartalny plan kredytowy ustala każdorazowo zapotrzebowanie przedsiębiorstw na środki obrotowe tworzone na zasadach kredytowych, jak też wskazuje pochodzenie zasobów, z których mają one być pokryte. Zasoby ogólnopństwowe rozdzielane na zasadach kredytowych przez Narodowy Bank Polski nie są ujęte w jakiejś jednej zbiorczej „puli” (kwocie) lecz są podzielone między różne podmioty gospodarcze, co wynika ze struktury organizacyjnej gospodarki narodowej oraz istniejącego podziału kompetencji i zadań. Różne rodzaje tych zasobów (ze względu na rozmieszczenie, a nie co do istoty, z wyjątkiem obiegu pieniężnego i oszczędności ludności, których specjalny charakter zostanie omówiony dalej) gromadzone są w banku i następnie rozdzielane w formie kredytowej. Zasoby te określane są ogólnym mianem „środków czasowo wolnych”, a ich całkowite gromadzenie przez bank jest zapewnione przez istniejący system rozrachunków w gospodarce narodowej i scentralizowanie w NBP całości rozliczeń gospodarki jak też kasowe wykonywanie budżetu państwa. Określenie ogólne „środki czasowo wolne” nie jest całkowicie słuszne, gdyż poza środkami rzeczywiście czasowo wolnymi, wyzwalanymi przejściowo w poszczególnych przedsiębiorstwach w trakcie ich działalności lub będącymi własnością ludności i przesuwaniem ich do innych przedsiębiorstw, zasoby te (w głównej mierze) składają się ze środków świadomości nie rozdzielanych w formie bezzwrotnej między przedsiębiorstwa lecz przydzielanych im na zasadach kredytowych. Zasoby tego rodzaju reprezentowane są głównie przez nadwyżkę budżetu państwa, pochodzącą z lat ubiegłych oraz przez fundusze własne banku. Obok obiektywnej niemożności rozdzielania w formie bezzwrotnej całości zasobów ogólnopństwowych, co wynika z istnienia dwu form własności oraz nierównomierności procesów gospodarczych, a więc przyczyn omówionych poprzednio — część tych zasobów świadomości rozdzielana jest w formie kredytowej dla przedsiębiorstw państwowych na pokrycie potrzeb stałych (normatywnych), a to głównie w celach wzmocnienia poprzez kredyt kontroli działalności tych przedsiębiorstw. (kredyty normatywne w przedsiębiorstwach państwowych).

pod uwagę wykonywanie założeń rocznych, ustalonych w NPG zarówno co do wysokości akumulacji jak i jej podziału. W przypadku odchylenia ustalane są dodatkowe zadania, zabezpieczające wykonanie założeń rocznych.

Drugim podstawowym elementem planu kredytowego jak również wniosku do planu kredytowego jest planowane kształtowanie się środków obrotowych, a w szczególności zapasów materiałowych, produkcji w toku i półfabrykatów, wyrobów gotowych, towarów oraz nakładów przyszłych okresów — mających z punktu widzenia ekonomicznego charakter zapasów. Wielkość zapasów planowana jest w skali całej gospodarki narodowej, w oparciu o wnioski resortów. Kształtowanie się środków obrotowych powinno stanowić wielkość niezbędne dla zapewnienia ciągłości produkcji i obrotu towarowego.

Planowanie zapasów dokonywane jest w oparciu o plany produkcji, zaopatrzenia, plany realizacji, kosztów, plany upłynnienia zapasów uprzednio nagromadzonych, a nie mających uzasadnienia gospodarczego w danych przedsiębiorstwach itp. Zadania na odcinku kształtowania się zapasów przyjmowane są mobilizująco. Zadania te muszą uwzględniać wszelkie możliwości przyspieszenia krążeń środków obrotowych, ujawnienia i wyzwolenia tkwiących w przedsiębiorstwach rezerw, gdyż wzrost zapasów niewspółmierny do potrzeb produkcji i obrotu powoduje zwolnienie krążeń środków obrotowych, a w konsekwencji nieproduktywne zamrażanie części dochodu narodowego.

Po ustaleniu wielkości środków obrotowych oraz akumulacji i jej podziału następuje ustalenie wysokości poszczególnych rodzajów kredytów. Prawidłowe ustalenie kredytów zależne jest od prawidłowego ustalenia środków obrotowych oraz akumulacji i jej podziału.

Niestety należy tutaj podkreślić, że planowanie zapasów stoi u nas jeszcze na poziomie mocno niezadowolającym. Resorty, z małymi wyjątkami, nie nauczyły się jeszcze panować nad tym zagadnieniem. W poważnym stopniu dane planowane resortów odbiegają od stanów faktycznych i Bank w zbiorczym planie kredytowym musi uwzględniać poważne rezerwy, co osłabia oddziaływanie tego planu na przedsiębiorstwa. Jednym z powodów nieprawidłowego planowania zapasów, będących podstawą wyliczenia kredytów, jest błędne ich przewidywanie we wnioskach do planu kredytowego na początek okresu (kwartału) planowanego, a więc już w pozycji wyjściowej. Resorty, jak wynika z dotychczasowych doświadczeń, na ogół nie umieją opanovać tego zagadnienia — a wydaje się, że zagadnienie to nie jest takie trudne, biorąc pod uwagę fakt, że wnioski do planu kredytowego składane są w Banku dopiero w końcu miesiąca przed kwartałem planowanym. Oddziały Banku również nie udzielają w tym zakresie efektywnej pomocy przedsiębiorstwom w momencie opracowywania wniosków. Dalszymi przyczynami błędów są: niezagadnianie planu kształtowania się zapasów z planami zaopatrzenia i zużycia, z planami realizacji, realnymi planami upłynnienia zapasów nadmiernych itp. Należy podkreślić, że błędy są zawsze jednokierunkowe i polegają na zaniżeniu planowanych stanów. Wynika to między innymi dlatego, że resorty przyjmują nierealne założenia likwidacji ponadnormalnych stanów zapasów, nie mając ku temu żadnych podstaw ekonomicznych.

Resorty muszą obecnie przystąpić do bardzo energicznej walki w kierunku poprawy jakości planowania zapasów, co wiąże się między innymi ze zmianą trybu planowania kredytowego i zwiększenia odpowiedzialności resortów, zarówno za sporządzenie jak i wykonanie planu kredytowego. Limity kredytów ustalone na podstawie błędnie wyliczonych stanów nie sprzyjają przedsiębiorstwom w wykonywaniu ich zadań gospodarczych i są słabym narzędziem kontroli w oddziaływaniu Banku na całokształt działalności przedsiębiorstw.

Jednym z istotnych momentów, mającym poważny wpływ na prawidłowe opracowanie planu kredytowego jest organizacja zbierania i opracowywania materiałów służących za podstawę sporządzenia planu kredytowego. Podstawowymi materiałami są tutaj kwartalne wnioski do planu kredytowego, które w wyrazie finansowym ujmują całokształt działalności (eksploatacyjnej) przedsiębiorstwa, wskazując źródła finansowe środków, z których ta działalność ma być pokryta. Ważna jest zatem metoda i organizacja planowania, czyli ogólnie mówiąc system planowania.

Praktycznie należy tu rozwiązać następujące momenty:

1) sposób opracowywania i zbierania materiałów musi zapewnić prawidłowe ustawienie kredytów, a przede wszystkim wielkości tych elementów, które o nich decydują. Należy przy tym zwrócić uwagę, że kredyty muszą być wyliczone dla każdego przedsiębiorstwa w oparciu o planowane kształtowanie się środków obrotowych oraz źródeł ich sfinansowania,

2) sposób opracowywania i zbierania materiałów musi zapewnić jak najpełniejsze powiązanie z planami produkcji i obrotów, w szczególności z zatwierdzonymi planami operatywnymi oraz z kwartalnymi zadaniami finansowymi, jeśli chodzi o przedsiębiorstwa rozliczające się z budżetem centralnym i bilansami dochodów i wydatków, jeśli chodzi o przedsiębiorstwa terenowe i spółdzielcze,

3) system planowania musi w odpowiedni sposób zapewnić odpowiedzialność zarówno resortów jak i Banku za jakość planowania.

W r. 1952 instrukcja kredytowa Banku wprowadziła dwie metody planowania kredytowego. Pierwsza z nich, tak zwana oddolna, polegała na opracowywaniu przez oddziały operacyjne Banku wniosków do planu kredytowego dla każdego przedsiębiorstwa na podstawie jego wniosku i własnego rozeznania działalności przedsiębiorstwa przez oddziały Banku. Opracowane wnioski były przysyłane do oddziałów wojewódzkich Banku. Oddziały wojewódzkie z kolei, po przeanalizowaniu i zsumowaniu przedsiębiorstw wchodzących w skład poszczególnych branż, przysyłały wnioski zbiorcze do Centrali Banku. W Centrali Banku, na podstawie otrzymanych materiałów, opracowywano zbiorczy wniosek dla każdej branży. Druga metoda, tak zwana centralna, polegała na tym, że jednostki nadrzędne przedsiębiorstwa, otrzymując kopie wniosków przedsiębiorstw składanych w oddziałach operacyjnych Banku, opracowywały na tej podstawie swój wniosek zbiorczy i przekładały go Centrali Banku. Uchwała Prezydium Rządu z roku 1953 wprowadziła obowiązek przysyłania wniosków przez centralne zarządy do resortów i te z kolei zobligowała do przedkładania wniosków Centrali Banku. W ten sposób po konfrontacji materiałów uzyskanych z tych dwóch źródeł — Centrala Banku sporządzała ostateczną redakcję wniosku dla każdej branży. Do momentu wejścia w życie uchwały w sprawie zatwierdzania, opracowywania i wykonywania planów kredytowych Narodowego Banku Polskiego podstawą ostatecznej redakcji wniosków były materiały otrzymane z oddziałów, później natomiast materiały te stanowiły tylko podstawę podjęcia dyskusji z resortem na temat założeń przedstawionych wniosków. Zatem materiały zbierane w aparacie bankowym stanowiły tylko jeden z elementów ułatwiających ocenę realności wniosków składanych przez resorty.

W ten sposób planowano wszystkie kredyty ustalone w trybie limitów branżowych. Jeśli chodzi zaś o kredyty regulowane oddziałowymi limitami lub liczbami kontrolnymi, jak kredyt na nadzwyczajne potrzeby, kredyt na należności fakturowe, to planowane one były wyłącznie na wszystkich szczeblach aparatu Banku w oparciu o niektóre elementy wniosków przedsiębiorstw.

Taki tryb opracowywania i zbierania materiałów do planu kredytowego utrzymał się jeszcze z okresu, kiedy Bank

sporządzał plan kredytowy w zasadzie na podstawie własnych materiałów, kiedy plan kredytowy nie był aktem normatywnym, zatwierdzanym przez rząd. Z tego okresu zachowały się również zasady gospodarki limitami kredytowymi, polegające na tym, że w zasadzie sprawa rozdziału pierwotnego jak i ponownego (korekty) limitów kredytowych była w całości regulowana przez Bank. Bank nie był związany uchwałą Prezydium Rządu, obligującą do rozprawienia kredytów tylko w ściśle określonej wysokości a jednostki nadrzędne przedsiębiorstw jak i resorty w ogóle nie interesowały się zagadnieniem podziału czy też zmian limitów, podyktowanym odmiennym kształtowaniem się procesów gospodarczych, aniżeli założono je przy budowie wniosków do planu kredytowego.

Praktyka jednak wykazała, szczególnie po nałożeniu na resorty obowiązku sporządzania wniosków do planu kredytowego, że zachowanie podwójnej drogi biegu wniosków do planu kredytowego nie ma dalszego uzasadnienia. Zachowanie tego trybu przez okres pierwszego roku po wejściu w życie przepisu wspomnianej uchwały, wymieniającej jako podstawowy materiał planu kredytowego — wniosek resortu — było podyktowane tylko koniecznością dania możliwości resortom wdrożenia się w zasady sporządzania wniosków. Na dalszą metę utrzymywanie takiego stanu rzeczy nie ma uzasadnienia, tym bardziej, że inne okoliczności powodują, że wnioski opracowywane przez oddziały Banku nie mogą być prawidłowe ani co do planowanych stanów zapasów na koniec okresu planowanego, ani co do właściwego przyjęcia normatywów i funduszy własnych. Wynika to między innymi z następujących przyczyn:

1. W momencie sporządzania wniosków na szczeblu oddziałów operacyjnych jak i wojewódzkich występuje brak planów operatywnych produkcji i obrotów — stąd wynika niemożność prawidłowego zaplanowania zapasów na koniec kwartału planowanego.

2. Istniejący system rozliczeń przedsiębiorstw z budżetem centralnym na podstawie kwartalnych zadań finansowych, które ustalane są dla przedsiębiorstw dopiero na początku kwartału objętego planem spowodowało, że w momencie sporządzania wniosków oddziały pozbawione są i tych materiałów dla prawidłowego ustalenia normatywów i własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstw. Te momenty przesądziły również, że opracowywanie wniosków przez oddziały nie miało uzasadnienia, a materiały otrzymywane przez Centralę Banku były często bezprzedmiotowe, gdyż wnioski resortów składane w Centrali Banku pod koniec miesiąca poprzedzające kwartał planowy mogły już uwzględnić wszystkie zmiany wynikłe zarówno z zatwierdzonych planów produkcji, obrotów jak i ze zgłoszeń finansowych.

Okres przejściowy, w jakim oddziały sporządzały wnioski do planu kredytowego, wynikał z niedoceniań spraw finansowych przez przedsiębiorstwa i ich jednostki nadrzędne, słabej organizacji służby finansowej oraz z częstych zmian organizacyjnych, zachodzących w naszej gospodarce narodowej. Obecnie, po okrzepnięciu organizacyjnym jednostek, logiczne i konieczne jest przesunięcie opracowywania podstawowych materiałów do planu kredytowego z aparatu Banku na resorty i centralne zarządy przedsiębiorstw. Prawidłowe bowiem finansowanie procesów gospodarczych przedsiębiorstw i w związku z tym osiągnięcie lepszych wskaźników finansowych i gospodarczych powinno być przede wszystkim sprawą samych przedsiębiorstw i ich jednostek nadrzędnych.

W związku z tym Bank przystąpił do zmiany trybu zbierania materiałów do planu kredytowego idącej w kierunku ograniczenia go tylko do wniosków resortów. Ten sposób planowania wprowadza Bank od początku bieżącego roku etapami przy współudziale i pomocy, jeszcze stosunkowo dużej, ze strony terenowego aparatu Banku. W większości

resortów już obecnie wnioski do planu kredytowego biegają tylko więc jedną drogą: przedsiębiorstwo — centralny zarząd — resort — Centrala Banku.

Rozdziału limitów kredytowych, po zatwierdzeniu planu kredytowego, dokonuje Bank na podstawie rozdzielników resortów czy centralnych zarządów a nie jak przedtem — kiedy rozdział następował poza resortem i centralnym zarządem. Należy podkreślić, że zwolnienie oddziałów Banku od opracowywania wniosków w znacznym stopniu pozwoliło im na skoncentrowanie całej uwagi na zasadniczych i właściwych im obowiązkach, do jakich należy kredytowanie i kontrola przedsiębiorstw. Samodzielne opracowywanie wniosków do planu kredytowego, jak również decydujący udział przy rozdziale limitów, spowoduje większe zainteresowanie się gospodarką finansową przedsiębiorstw ze strony ich jednostek nadrzędnych, wzmocni również ich odpowiedzialność za wykonanie zadań planowych, na podstawie których został opracowany wniosek do planu kredytowego. W ten sposób podniesie się dyrektywność planu kredytowego i jego wpływ na umocnienie rozrachunku gospodarczego.

W dalszej perspektywie widzimy konieczność i pełne uzasadnienie, aby centralne zarządy sporządzały wnioski do planu kredytowego ogólnie, zresztą taki tryb dopuszcza już wspomniana uchwała Prezydium Rządu o planie kredytowym z roku 1953, to znaczy bez udziału przedsiębiorstw lub tylko przy ich częściowym udziale. Taki tryb sporządzania wniosków do planu kredytowego istnieje w Związku Radzieckim, w Czechosłowacji i w innych krajach i zdaje w zupełności egzamin. Poważnie odciażyłoby to przedsiębiorstwa od prac związanych z opracowywaniem wniosków, tym bardziej, że w momencie ich sporządzania przedsiębiorstwa nie mają planów operatywnych, jak i zadań finansowych na odcinku rozliczeń z budżetem centralnym. Oczywiście, że pozbawienie się pełnych wniosków przedsiębiorstw stwarza dla centralnych zarządów trudności przede wszystkim przy rozdziale limitów kredytowych. O ile z tym zagadnieniem centralne zarządy uporały się, nie ma żadnych przeszkód, aby taki system wprowadzić powszechnie. Sądzimy, że w roku 1956, przynajmniej w resortach dostatecznie do tego przygotowanych od strony organizacji planowania i sprawozdawczości, taki system będzie stosowany.

Inaczej ustalony jest tryb sporządzania wniosków przez przedsiębiorstwa państwowe, powiązane z budżetami terenowymi oraz przedsiębiorstwa spółdzielcze. Z uwagi na fakt podporządkowanie ich władzom terenowym tryb składania wniosków jest odmienny aniżeli dla przedsiębiorstw powiązanych z budżetem centralnym. Wnioski do planu kredytowego są składane przez wojewódzkie zarządy, wydziały PWRN jak i branżowe związki spółdzielcze do oddziałów wojewódzkich, które z kolei przedkładać je w Centrali Banku. Udział resortów jak i innych jednostek centralnych jest więc przy tym systemie prawie że wyeliminowany. Oczywiście taki tryb planowania nie dotyczy przedsiębiorstw handlowych, gdzie podstawowa masa towarowa pochodzi ze źródeł scentralizowanych i gestia Ministerstwa Handlu Wewnętrznego jak i centrali CRS „Samopomoc Chłopska“ jest stosunkowo duża. W tym przypadku jest najszlachetniejsze, że wnioski do planu kredytowego składane są przez jednostki centralne.

W dalszej perspektywie uważa się również za celowe, aby przedsiębiorstwa terenowe zwolnić od sporządzania wniosków do planu kredytowego i ograniczyć się tylko do jednostek bezpośrednio nadrzędnych — wojewódzkich lub powiatowych, w przypadku gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“.

W związku ze skasowaniem opracowywania branżowych wniosków do planu kredytowego, w oddziałach Banku za-

chodzi konieczność zmiany sposobu planowania kredytu na nadzwyczajne potrzeby i kredytu na należności fakturowe. Obydwa kredyty będą planowane tylko centralnie, bowiem tylko Centrala Banku będzie w posiadaniu niezbędnych elementów do ich zaplanowania (zapasy, realizacja itp.). Rozdział limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby na okręgi bankowe będzie się odbywał na podstawie dotychczasowego kształtowania się tego kredytu w ubiegłych okresach oraz planowanych zmian w kwartale planowanym. Rozdział liczby kontrolnej kredytu na należności fakturowe nie będzie dokonywany, ponieważ praktycznie rzecz biorąc nie posiadałoby to większego znaczenia.

Na zakończenie należy poruszyć zagadnienie gospodarki limitami kredytowymi. Powyżej wspomniano, że w dotychczasowej praktyce resorty i centralne zarządy nie zajmowały się zagadnieniem gospodarki limitami kredytowymi, a nawet do niedawna powszechnie nie brały udziału w pierwotnym ich podziale na przedsiębiorstwa po zatwierdzeniu planu. O zmianę limitu w trakcie wykonywania planu występowały przedsiębiorstwa do oddziału Banku bez wiedzy jednostki nadrzędnej. Wydaje się, że taki system jest mało logiczny. Z jednej strony przy opracowywaniu wniosków do planu kredytowego jednostka nadrzędna przedsiębiorstwa bierze zasadniczy udział, jest odpowiedzialna za wykonanie planu w zakresie kredytów, z drugiej zaś strony o ponownych zmianach limitów dla przedsiębiorstw jej podległych nie jest nawet powiadamiana.

Ponieważ za wykonanie planów kredytów jest odpowiedzialny nie tylko Bank, ale i poszczególne resorty, w zakresie wnioskowanych kredytów zachodzi konieczność, aby przy ponownym podziale limitów w wyższym stopniu decydowały resorty i centralne zarządy. Dotychczas tylko przy występowaniu zasadniczych odchyleń w zakresie założeń przyjętych do planu kredytowego resorty lub centralne zarządy występowały z wnioskami o zmianę limitów dla podległych przedsiębiorstw. Powszechnie zaś było stosowane, że zmiany były przeprowadzane przez aparat Banku na wniosek przedsiębiorstwa, bez porozumienia się z jego jednostką nadrzędną. Jak już wspomniano, system taki będzie musiał ulec zmianie w kierunku większego zainteresowania resortów i centralnych zarządów zagadnieniem zmian limitów kredytowych w ciągu kwartału, przy czym samo techniczne przeprowadzenie zmian wynikłych na skutek odchyleń w wykonywaniu planów powinien w dalszym ciągu przeprowadzać aparat bankowy, który dzięki nabytemu doświadczeniu jak i dysponowaniu dogodną siecią telekomunikacyjną osiągnął w tym zakresie niezbędną sprawność. Zainteresowanie jednostek nadrzędnych przedsiębiorstw zmianami limitów da im możliwość bieżącego wnikania w sytuację gospodarczą podległych przedsiębiorstw, jak również większego oddziaływania na jej kształtowanie się, co ogólnie przyczyni się do pogłębienia rozrachunku gospodarczego w podległych przedsiębiorstwach.

Limity kredytowe nie są bowiem tylko kategorią rachunkową, ale posiadają treść ekonomiczną, wynikającą z zaplanowanego finansowania w drodze kredytowej ściśle określonych procesów gospodarczych. Przy omawianiu zagadnienia limitów kredytowych oraz ich znaczenia należy rozróżnić trzy pojęcia limitów (rodzaje):

1) limity ustalane w trybie tak zwanych limitów branżowych,

2) limity ustalane w trybie limitów oddziałowych, a szczególnie oddziałowe limity kredytu na nadzwyczajne potrzeby,

3) kredyty ustalane w trybie liczb kontrolnych.

Każdy z wymienionych powyżej rodzajów limitów posiada właściwą dla siebie treść ekonomiczną, wynikającą z istoty procesów gospodarczych, w oparciu o które ustalane są dane rodzaje limitów.

Większość limitów planowana jest w trybie limitów bran-

żowych i dotyczy kredytów celowych. Oznacza to, że kredyty te mają finansować w poszczególnych przedsiębiorstwach takie procesy gospodarcze, które mogą być ściśle zaplanowane zarówno co do rodzaju, jak i wielkości danego przedmiotu kredytu. Limit jest tu zatem jak gdyby określeniem działalności przedsiębiorstwa na danym odcinku i odchylenie w wykorzystywaniu limitu świadczy jednocześnie o odchyleniu w kształtowaniu się przedmiotu kredytowania. Jest rzeczą oczywistą, że tak dla Banku jak i przedsiębiorstwa nie jest rzeczą obojętną odmienne kształtowanie się realizacji zaplanowanych zadań, gdyż może to ewentualnie doprowadzić do powstania dysproporcji gospodarczych. Nie jest także rzeczą obojętną, czy limit zostanie wykorzystany, w tym czy w innym przedsiębiorstwie (branży) w ramach danego resortu na przykład czy w branży bawełnianej czy wełnianej, gdyż takie wykorzystanie limitu nie w tym przedsiębiorstwie, w którym był zaplanowany, świadczy o odchyleniach w gospodarce, które nie zawsze mogą być dobre z punktu widzenia funkcjonowania całej gospodarki. Przestrzeganie zatem przez Bank limitów kredytowych jest jednocześnie sprawowaniem kontroli nad przebiegiem zaplanowanych operacji gospodarczych. Limity branżowe nie mogą być zatem przekraczane i dowolnie przerzucane z jednych branż i przedsiębiorstw do drugich bez rzeczywiste gospodarczo uzasadnionych potrzeb, gdyż osłabiłoby to rolę kredytu w oddziaływaniu na pracę przedsiębiorstw. Bank poprzez limity kredytowe powinien oddziaływać na wykonywanie przez przedsiębiorstwa zaplanowanych zadań. Osłabienie dyscypliny na tym odcinku świadczyłoby o umniejszeniu roli kredytu i Banku w kredytowaniu i kontroli przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa bowiem mając łatwość w otrzymaniu kredytu nie wykazywałyby pełnej mobilizacji w dążeniu do takiego ułożenia swojego stanu majątkowego (np. zapasów), który by odpowiadał wielkościom zaplanowanym i słusznym gospodarczo.

Odmiennej charakter posiadają limity kredytów ustalane nie dla poszczególnych branż, a dla oddziałów Banku. Charakter tych limitów wynika z istoty procesów gospodarczych, które mają być przez te kredyty finansowane. Kredyty bowiem ustalane w trybie limitów oddziałowych finansują takie zjawiska ekonomiczne, które z natury rzeczy nie mogą być ustalone w skali indywidualnego przedsiębiorstwa czy nawet branży, lecz jedynie w skali oddziału Banku w odniesieniu do wszystkich przedsiębiorstw znajdujących się na danym terenie. Dotyczy to głównie kredytu na nadzwyczajne potrzeby oraz na przeterminowane należności fakturowe.

Szczególne rolę przypada tutaj kredytowi na nadzwyczajne potrzeby, którego zadaniem jest finansowanie przejściowych potrzeb przedsiębiorstw, wynikłych z wszelkiego rodzaju odchyleń powstałych w toku realizacji planu, jak na przykład spiętrzenie okresowe dostaw, przejściowe zahamowanie sprzedaży itp. Odchylenia te nie są i nie mogą być planowane przez poszczególne przedsiębiorstwa, a ich występowanie świadczy o odchyleniach w realizacji planów gospodarczych. Z uwagi na to, że odchylenia te (z wyjątkiem przypadku kiedy kredytem na nadzwyczajne potrzeby finansowane są potrzeby przedsiębiorstw wynikłe z tytułu przekroczenia planów produkcji) świadczą o nieprawidłowościach gospodarczych — oddziałowy limit kredytu na nadzwyczajne potrzeby winien być mocnym instrumentem oddziaływania na przedsiębiorstwa. Udzielenie tego kredytu jest mocno obojętne i wymaga dopełnienia przez przedsiębiorstwo szeregu warunków. Rozluźnienie dyscypliny na odcinku udzielania i wykorzystywania tego kredytu odbiłoby się ujemnie na przestrzeganiu dyscypliny gospodarczej przedsiębiorstw, odbiłoby się ujemnie na funkcjonowaniu rozrachunku gospodarczego. Dlatego też wszelkie dążenia do złagodzenia istniejącego rygoryzmu w zakresie tego kredytu są nieuzasadnione i szkodliwe dla funkcyjno-

wania systemu kredytowego, gdyż prowadziłyby nie do likwidacji a narastania nieprawidłowości gospodarczych. Jak wykazuje praktyka, konsekwentne stosowanie przez Bank polityki kredytowej doprowadziło już w znacznym stopniu do likwidacji szeregu nieprawidłowości wyrażających się konkretnie w poważnym upłynnieniu na przestrzeni ostatnich dwu lat poważnych kwot zapasów. Na odcinku kredytu na nadzwyczajne potrzeby wymagane i uzasadnione są dalsze obostrzenia, a szczególnie konieczne staje się skracanie terminów płatności tego kredytu, co powinno wpływać mobilizująco na przedsiębiorstwa w kierunku likwidacji zaistniałych nieprawidłowości.

Kredyty ustalane w formie liczb kontrolnych są ustalane zarówno dla kredytów planowanych branżowo (na przykład na skup, kontraktację itp.) jak też globalnie dla całej gospodarki narodowej (na przykład kredyt na należności fakturowe). Kredyty ustalane w formie cyfr kontrolnych mogą być każdorazowo udzielane do wysokości faktycznie występującego przedmiotu kredytowania. Przekazywane przez Centralę do oddziałów liczby kontrolne stanowi tutaj raczej wskaźnik orientacyjny, co do przewidywanego kształtowania się danych wielkości, które mają być przedmiotem kredytu. Kredyty bowiem ustalane w formie cyfr kontrolnych finansują z zasady takie procesy gospodarcze, które nie mogą być ściśle zaplanowane, a których kształtowanie się ponad wielkości przewidywane jest ze wszech miar pożądane i korzystne dla gospodarki. Limit kredytu nie może tutaj stanowić żadnej choćby przesłanki mającej na celu ograniczenie działalności przedsiębiorstwa na danym odcinku. Typowym przykładem mogą tutaj być kredyty na skup, gdzie od wielkości skupu (szczególnie płodów rolnych) zależy pomyślny rozwój całej gospodarki.

Z powyższych uwag o limitach kredytowych wynika, że ich realizacja w zaplanowanych wielkościach oznacza nie tylko prawidłowe wykonywanie planu kredytowego, ale

oznacza prawidłowy przebieg planu narodowo-gospodarczego.

* * *

Na zakończenie należałoby jeszcze wspomnieć o roli planu kredytowego w zakresie kredytów dla gospodarki drobnotowarowej wiejskiej. Plan kredytowy jest tutaj bowiem jednym z wyrazów realizowania spójni ekonomicznej między drobnotowarową gospodarką chłopską a państwem. W zbiorczym planie kredytowym wielkość tych kredytów ujmowana jest jedynie saldem (tak zresztą jak i przy wszystkich innych kredytach), to jest wzrostem lub spadkiem zadłużenia rolnictwa indywidualnego. Dla właściwej jednak oceny pomocy państwa dla gospodarki drobnotowarowej należy brać pod uwagę wielkość wypłaconych i spłaconych kredytów w danym okresie, gdyż dopiero te wielkości mogą dać właściwą ocenę pomocy kredytowej państwa. Wielkość tych kredytów planowanych w zbiorczym planie kredytowym wynika z programu pomocy państwa na dany okres dla rolnictwa indywidualnego. Techniczną stroną wykonywania planu kredytowego na tym odcinku zajmują się przede wszystkim gminne kasy spółdzielcze.

W artykule zostały przedstawione najważniejsze problemy związane z istotą i rolą planu kredytowego, jako podstawowego planu działalności Narodowego Banku Polskiego. Należy przy tym podkreślić, że niektóre problemy, jak na przykład o istocie i konieczności kredytu, trybie planowania kredytowego i gospodarowania limitami kredytowymi zostały przedstawione w sposób dyskusyjny i należy sądzić, że artykuł ten wywoła szeroką polemikę, która przyczyni się do skonkretyzowania niektórych pojęć i przyniesie konkretne korzyści w rozwiązaniu i ustaleniu szeregu problemów, mających istotny wpływ na pracę aparatu bankowego, a szczególnie aparatu kredytowego.

S. Pichula i R. Malesa

O DALSZY ROZWÓJ INNYCH FORM ROZLICZEŃ

W gospodarce socjalistycznej państwo planuje nie tylko produkcję i obieg towarów, ale również określa szczegółowo sposoby i tryb płatności za towary, usługi i roboty, a więc system rozliczeń.

Specyfikę systemu rozliczeń stanowią z punktu widzenia jednostek gospodarczych, jako kontrahentów rozliczeń, takie zasady jak na przykład: obowiązek koncentracji środków pieniężnych na rachunkach bankowych, stosowanie gotówki w rozliczeniach tylko w odniesieniu do rozliczeń z ludnością (płace, drobne zakupy) zakaz wzajemnego kredytowania się (zaliczkowania dostaw) między kontrahentami, obowiązek przeprowadzania wszelkich rozliczeń poprzez Bank lub co najmniej pod jego kontrolą.

Jako główne obowiązki Banku, organizującego, koordynującego i kontrolującego rozliczenia należy wymienić: ustalanie form rozliczeń, pozwalających na zapewnienie największej elastyczności rozliczeń w zależności od charakteru rozliczanych transakcji jak również od charakteru rozliczających się jednostek oraz czuwanie nad stosowaniem właściwych zasad i form rozliczeń jak również obowiązującej kolejności pokrywania zobowiązań. Prawidłowa organizacja rozliczeń przyspiesza obrót środków pieniężnych, oddziałując tym samym na przyspieszenie obrotu towarowego.

Zadania te, które wypływają dla Banku z obowiązującego systemu rozliczeń ześrodkowane są w dzisiejszym układzie czynności bankowych głównie w pionie operacyjno-rachunkowym.

Czynności rozliczeniowe biorą swój początek z zasady koncentracji środków pieniężnych jednostek gospodarczych na rachunkach bankowych i stąd pierwszą podstawę rozliczeń stanowią prowadzone przez Bank, dla wszelkiego rodzaju jednostek gospodarki uspołecznionej, rachunki bankowe.

Rachunek bankowy jest prowadzoną imiennie (dla poszczególnych jednostek) ewidencją obrotów i stanu środków pieniężnych własnych lub dostarczonych przez Bank i dlatego jest on tym podstawowym instrumentem, pozwalającym Bankowi obserwować codzienne zmiany w stanie środków, dokonywać potrzebnych zapisów dla statystyki, analizy, planowania finansowego i kontroli bankowej jednostek gospodarczych.

Analityczny rachunek bankowy, to również doskonały środek wzmoczenia akumulacji, to techniczna metoda ewidencji i kontroli procesów gospodarczych, pozwalająca na właściwe zorganizowanie nie tylko trybu rozliczeń ale i opracowanie planów gospodarczych.

Ewidencjonując na rachunkach procesy produkcji czy zbytu pośredniczymy we właściwym dla tych procesów ruchu środków pieniężnych, pomagamy jednostkom gospodarczym w większym lub mniejszym stopniu w dokonywaniu rozliczeń.

Efekty tych rozliczeń zmuszają Bank do analizowania przyczyn trudności występujących w rozliczeniach, oraz do wyciągania odpowiednich wniosków i do szukania coraz to nowych, właściwych form rozliczeń.

Technika dokonywania rozliczeń jest ustalana w Centrali Banku, głównie w Departamencie Operacyjno-Rachunkowym, przy współudziale Departamentu Planowania i odpowiednich Departamentów Kredytów.

W terenie rozliczenia stanowią trzon pracy wydziałów operacyjno-rachunkowych oddziałów operacyjnych i koordynujących te prace, wydziałów operacyjno-rachunkowych oddziałów wojewódzkich.

Ale rozliczenia to przecież nie tylko same czynności manipulacyjne Banku.

Rozliczenia to głównie czuły instrument, na podstawie którego, jak już powiedzieliśmy, Bank kontroluje całość procesów gospodarczych kraju.

Z tego też punktu widzenia nie do pomyślenia jest, żeby rozliczeniami poza pionem operacyjno-rachunkowym nie miał w banku interesować się pion kredytowy a więc właściwe wydziały kredytów w oddziałach terenowych i wojewódzkich.

Występujące w rozliczeniach trudności płatnicze zawinione czy też nie zawinione przez poszczególnych kontrahentów powodują konieczność częstych interwencji komórek kredytowych, które są odpowiedzialne za właściwe kontrolowanie jednostek gospodarczych i udzielanie im w razie umotywowanej konieczności odpowiedniej pomocy kredytowej.

Zagadnienie trudności płatniczych (niezdolności płatniczej) w rozliczeniach może być rozwiązywane tylko wspólnym wysiłkiem pionów operacyjno-rachunkowego i kredytowego.

Szukanie środków, które mogą się przyczynić do zmniejszenia zatorów w rozliczeniach to żmudna i ciężka praca aparatu bankowego, która powinna być wykonywana nie tylko z perspektywy ekonomicznego aspektu rozliczeń, ale również z punktu widzenia możliwości uproszczenia manipulacji w jednostkach rozliczających się i bankach, z punktu widzenia przyspieszenia tych rozliczeń i ich potaniania.

Do takich powszechnie uznawanych środków, mogących przyczynić się do zmniejszenia zatorów w rozliczeniach, czy do skuteczniejszego rozładowywania ich zaliczamy;

a) stałe dążenie do podnoszenia jakości planowania gospodarczego,

b) pełne i rytmiczne wykonywanie planów produkcyjnych,

c) należyte wykorzystanie przez jednostki gospodarcze i banki korzyści płynących z obowiązującego systemu finansowego, na przykład w dziedzinie wykorzystania możliwości kredytowych i właściwego kredytowania,

d) odpowiednie stosowanie bodźców ekonomicznych, mających na celu podniesienie dyscypliny rozliczeń,

e) stałe dążenie do usprawnienia rozliczeń ze strony Banku, to jest ulepszanie obowiązującej techniki rozliczeń oraz wprowadzanie coraz to nowych, bardziej właściwych form rozliczeń.

Nie ulega wątpliwości, że po takim wyliczeniu środków zaradczych, które mogą mieć poważny skutek na poprawę przebiegu rozliczeń w skali ogólnokrajowej zarysowuje się wyraźnie konieczność należytego współdziałania w zagadnieniach rozliczeń całego aparatu bankowego, a szczególnie obecnie przy wprowadzaniu w życie Uchwał Prezydium Rządu z dnia 2 lipca 1955 roku Nr 526 i 527.

Chcąc mówić na temat współpracy wydziałów operacyjno-rachunkowych z wydziałami kredytów w zakresie rozwijania i wprowadzania nowych form rozliczeń należy przedstawić pokrótce sytuację, jaka w chwili obecnej ma miejsce w pionie operacyjno-rachunkowym.

W związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1952 roku zasad rozliczeń ustalonych Uchwałą Prezydium Rządu Nr 877 w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki uspołecznionej,

nastąpiła zasadnicza zmiana w organizacji, technice operacyjnej i księgowości rozliczeń w oddziałach banków.

Stwierdzić należy, że nowe zasady rozliczeń, oparte o bogate doświadczenia Związku Radzieckiego, przyczyniły się znacznie do uporządkowania tego zagadnienia przez racjonalną organizację rozliczeń, do skrócenia cyklu rozliczeń, pogłębienia dyscypliny finansowej i do wzmocnienia kontroli rozliczeń przez banki.

W stosunku do uchwały KERM z 1947 roku, obowiązującej przed uchwałą Nr 877, która wprowadziła tylko jedną formę rozliczeń, to jest bankowe inkaso faktur, nowa uchwała umożliwiła zastosowanie szerszego wachlarza sposobu rozliczeń, dostosowanego do specyficznych form organizacyjnych, potrzeb zbytu i zaopatrzenia poszczególnych branż gospodarczych.

Dla urzeczywistnienia postanowień uchwały Nr 877 stworzono w oddziałach operacyjnych komórki rozliczeń, które przyjęły na siebie cały ciężar rozliczeń inkasowych, jako podstawowej formy rozliczeń, obejmującej i dziś przeważającą ilość rozliczeń między jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Ta ogromna, bo na koniec 1954 roku wynosząca ca 25 milionów, ilość sztuk żądań zapłaty wymagała i wymaga należytego opracowania ich przez aparat komórek rozliczeń.

Ale równocześnie stwierdzić musimy, że ten ogrom pracy, jaką bankowi dają rozliczenia inkasowe, przytłacza do dziś aparat pionu operacyjnego i nie pozwala mu wyjść poza ciasne podwórko tej jednej formy rozliczeń, jakkolwiek od wejścia w życie uchwały Nr 877 upłynęło już trzy lata, w ciągu których potrafiliśmy wykształcić cały szereg innych form rozliczeń, zdających coraz to lepiej swój egzamin życiowy.

Na tle blisko trzydzielnych doświadczeń w stosowaniu tych form rozliczeń należy stwierdzić, że ich technika operacyjna powinna ulec zmianie w kierunku jak największego uproszczenia ich i tutaj jest szerokie pole nie tylko dla fachowych wydziałów Centrali lecz również dla wszystkich pracowników NBP, mogących wnieść i wnoszących swoje cenne pomysły racjonalizatorskie.

Niezależnie jednak od stwierdzonej konieczności zmiany techniki operacyjnej poszczególnych innych form rozliczeń główny nacisk powinien być położony na właściwe rozwijanie i propagowanie istniejących już form rozliczeń oraz na wprowadzanie nowych dalszych form. Mamy tu na myśli przede wszystkim kompensacyjne formy rozliczeń i rozliczenia planowe.

Szczególnie poważne zadania w rozwijaniu i propagowaniu innych form rozliczeń stoją obecnie przed aparatem banku, gdy Uchwała Prezydium Rządu Nr 527 w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty daje te wszystkie przywileje rozliczeniom dokonywanym przy pomocy poleceń przelewu, jakie miały poprzednio rozliczenia inkasowe.

Realizacja Uchwał Prezydium Rządu Nr 526 i 527 z dnia 2 lipca 1955 roku powinna stać się punktem wyjścia do dalszego, ale już przełomowego w naszym systemie rozwoju innych form rozliczeń.

Aby rzeczywiście można było mówić o przełomie, wydaje się konieczna zasadnicza zmiana we wzajemnej współpracy między aparatem kredytowym a operacyjno-rachunkowym przy wprowadzaniu w życie innych form rozliczeń.

Pamiętajmy, że korzyści jakie płyną ze stosowania innych form rozliczeń, to nie tylko przyspieszenie obiegu środków obrotowych, podnoszenie dyscypliny finansowej i mniejsze angażowanie środków płatniczych uczestników rozliczeń, lecz także potanianie rozliczeń przez zmniejszenie pracochłonności w bankach i jednostkach, a więc mo-

blem salda kredytowego, występującego w pewnych przypadkach na rachunku kredytu normatywnego. Według dotychczasowych przepisów w razie wystąpienia salda kredytowego na koniec dnia operacyjnego, saldo to pozostawiane było do wykorzystania w dniu następnym na ewentualną spłatę kredytu przeterminowanego, spłatę przeterminowanych zobowiązań fakturowych i na zasilenie rachunku rozliczeniowego. W razie, gdy przedsiębiorstwo nie było zadłużone w kredycie przeterminowanym lub też nie posiadało przeterminowanych zobowiązań fakturowych — to wówczas saldo kredytowe było przelewane w pełnej wysokości na jego rachunek rozliczeniowy. Saldo kredytowe, występujące w dniach 15 i ostatnim dniu miesiąca (a więc w dniach zamykających okresy obrachunkowe kredytu normatywnego) podlegało przelaniu w tym samym dniu w pełnej wysokości na rachunek rozliczeniowy.

Stosowanie powyższej zasady w praktyce okazało się niesłuszne, gdyż powodowało to nieprawidłowe wykorzystanie kredytu normatywnego w okresie, w którym przedsiębiorstwo nie pozostawało w sankcji, przy jednoczesnym nagromadzeniu środków pieniężnych (powstałych na skutek przesunięcia salda kredytowego) na rachunku rozliczeniowym.

W celu zapobieżenia tego rodzaju przypadkom — w nowych przepisach przyjęto zasadę, że saldo kredytowe powstałe na rachunku kredytu normatywnego w dniach 1 do 14 i w dniach 16 do przedostatniego dnia miesiąca nie podlega w ogóle przelaniu na rachunek rozliczeniowy; w razie niewykorzystania wpływów na rachunek kredytu normatywnego (które spowodowały wystąpienie salda kredytowego) na spłatę przeterminowanych zobowiązań fakturowych i kredytu przeterminowanego — saldo kredytowe utrzymywane jest nadal na rachunku kredytu normatywnego.

Jednak saldo kredytowe powstałe w dniach 15 i ostatnim miesiąca musi być przelane w tym samym dniu na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa z dwóch przyczyn: po pierwsze dlatego że utrzymanie kredytowego salda na rachunku kredytu normatywnego w tych dniach spowodowałoby ujemne obligo kredytu, co z kolei skomplikowałoby przeprowadzanie regulacji i po drugie dlatego że na skutek pozostawienia omawianego salda w ostatnim dniu miesiąca rachunek pożyczkowy kredytu normatywnego wystąpiłby w bilansie przedsiębiorstwa po stronie aktywów.

Można dyskutować, czy przyjęcie tych zasad jest w pełni słuszne, ale o takim rozwiązaniu zdecydowały przede wszystkim względy praktyczne, przemawiające za niekomplifikowaniem techniki kredytowania oraz stosunkowo rzadkie przypadki występowania salda kredytowego na rachunku kredytu normatywnego. Może się bowiem np. zdarzyć, że gdy przedsiębiorstwo pozostaje w sankcji, to wskutek przelania salda w dniu 15 lub ostatnim miesiąca na jego rachunek rozliczeniowy wytworzy się anormalna sytuacja: przedsiębiorstwo będzie posiadało przeterminowane zobowiązania fakturowe i ewent. zadłużenie w kredycie przeterminowanym przy jednoczesnym występowaniu wolnych środków na rachunku rozliczeniowym. W takim przypadku oddział winien spowodować spłatę kredytu normatywnego w ciężar rachunku rozliczeniowego. Potraktowanie bowiem spłaty jako wpływu na rachunek kredytu normatywnego umożliwi pokrycie przeterminowanych zobowiązań fakturowych i ewent. zadłużenia w kredycie przeterminowanym.

Następnym z kolei zagadnieniem wymagającym naświetlenia jest sprawa kredytowania działów skupu GS. Dotychczasowy rozdział III nie uwzględniał w ogóle tego problemu, który został uregulowany przejściowo w drodze interpretacji.

Z nowych przepisów wyraźnie wynika, że w gminnych spółdzielniach o działalności mieszanej przedmiotem kredytu normatywnego są również normatywy (lub stany faktyczne — jeśli kształtują się poniżej normatywu) materiałów i nakładów przyszłych okresów działów skupu. Jednak przy wyliczaniu średniego wskaźnika rotacji nie uwzględnia się normatywów oraz zużycia lub umorzenia materiałów działów skupu.

Zasada finansowania jednym wspólnym kredytem normatywnym, udzielanym GS, również normatywów materiałów i nakładów przyszłych okresów działów skupu poddyktowana została względami uproszczenia techniki kredytowania gminnych spółdzielni. W działach skupu bowiem normowaniu podlegają tylko materiały (opakowania i przedmioty nietrwałe) oraz nakłady przyszłych okresów, przy czym normatywy tych środków stanowią z reguły niewielkie kwoty. Niecelowe więc byłoby, z uwagi na pracochłonność, finansować działy skupu odrębnym kredytem normatywnym, udzielanym rzecz jasna w trybie uzupełniania funduszy obrotowych.

Nieuwzględnianie normatywów i zużycia lub umorzenia materiałów działów skupu przy wyliczaniu średniego wskaźnika rotacji uzasadnione jest tym, że działy skupu stanowią jednostki działające na zasadach pełnego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego. W związku z tym zakup materiałów przeznaczonych dla działów skupu winien być pokrywany z ich rachunków rozliczeniowych a nie z rachunku kredytu normatywnego, finansującego wyłącznie zakup materiałów, przeznaczonych dla gminnej spółdzielni.

Z powyższej zasady wynika, że stany ponadnormatywne materiałów, ewentualnie występujące w działach skupu — co w praktyce rzadko ma miejsce — powinny być finansowane odrębnymi kredytami na zapasy materiałowe. Ten sam tryb postępowania ma zastosowanie również przy ewentualnym finansowaniu ponadnormatywnych stanów nakładów przyszłych okresów działów skupu.

W związku z takim uregulowaniem finansowania ponadnormatywnych zapasów materiałowych działów skupu nie można uwzględniać w specyfikacji niektórych zapasów materiałowych (Cz. II oświadczenia wzór C-1a), przeznaczonych dla ustalenia wyłączeń z kredytowania ponadnormatywnych stanów części zapasowych maszyn i urządzeń, przedmiotów nietrwałych oraz opakowań — ponadnormatywnych stanów tych grup środków występujących ewentualnie w działach skupu.

Dokonanie wyłączeń z kredytowania ponadnormatywnych stanów wymienionych grup środków obrotowych, występujących w działach skupu, może mieć miejsce tylko na podstawie analizy odrębnych oświadczeń (wzór C-2) w razie korzystania przez dział skupu z odrębnego kredytu ponadnormatywnego na zapasy materiałowe.

W gminnych spółdzielniach o działalności wyłącznie handlowej problem finansowania normatywów działów skupu nie występuje z uwagi na ustaloną zasadę pokrycia normatywów środków obrotowych poza towarami (a więc tym samym również normatywów materiałów i nakładów przyszłych okresów działów skupu) funduszami własnymi w obrocie i pasywami stałymi. Finansowanie zaś ewentualnych stanów ponadnormatywnych materiałów i nakładów przyszłych okresów powinno się odbywać również odrębnymi kredytami ponadnormatywnymi na te grupy środków.

Pewnej modyfikacji uległy przepisy regulujące funkcjonowanie kredytów ponadnormatywnych na zapasy wyrobów gotowych, wyrobów półgotowych i produkcji w toku oraz na nakłady przyszłych okresów, a więc kredytów nie powiązanych z rachunkiem kredytu normatywnego. Zagadnienie funkcjonowania tych kredytów było omawiane —

jak to już wspomniano na wstępie — na naradzie oddziałów wojewódzkich. W toku dyskusji wysunięto trzy różne rozwiązania. Pierwsze z nich polegało na całkowitym skorespondowaniu wymienionych kredytów z rachunkiem kredytu normatywnego, a więc na przyjęciu zasad, stosowanych w odniesieniu do kredytów ponadnormatywnych na zapasy towarów i kredytów inkasowych. Uwzględnienie tego rozwiązania powodowałoby dalszą rozbudowę formularza oświadczenia (rubryki dla wykazywania wartości podlegających wyłączeniu z kredytowania), co z uwagi na stosunkowo rzadkie występowanie omawianych kredytów oraz ustalenie uniwersalnego wzoru oświadczenia (zamiast dotychczas stosowanych C-1a i C-1b) nie wydawało się celowe.

Drugie proponowane rozwiązanie polegało na utrzymaniu zasady powiązania omawianych kredytów z rachunkiem rozliczeniowym, przy czym wyrażono różne poglądy co do terminów przeprowadzania kontroli zabezpieczenia tych kredytów tj. przed regulacją kredytu normatywnego, po regulacji czy też w dniu regulacji.

Trzecie rozwiązanie polegało na stosowaniu nadal odrębnej kontroli zabezpieczenia wymienionych kredytów (na podstawie oświadczeń C-3, C-4 i C-6) w terminach niezależnych od regulacji kredytu normatywnego z tym, że udzielanie i spłata tych kredytów byłyby dokonywane w korespondencji z rachunkiem kredytu normatywnego.

W nowych przepisach utrzymany został tryb dotychczasowy tzn. że omawiane kredyty ponadnormatywne będą udzielane i spłacane według ogólnie obowiązujących zasad z tym jednak, że spłaty tych kredytów mogą następować dopiero następnego dnia po najbliższej regulacji kredytu normatywnego, przeprowadzanej według stanu na 15 lub ostatni dzień miesiąca, a przypadającej po terminach płatności lub po stwierdzeniu braku zabezpieczenia. O ile zaś termin płatności przypada pomiędzy dniem przeprowadzenia regulacji według stanu na dzień 15 ostatniego miesiąca kwartału a końcem kwartału — to wówczas z uwagi na konieczność zachowania limitu — spłata kredytu musi być dokonana przed upływem kwartału.

O przyjęciu takiego rozwiązania zdecydowały przede wszystkim względy niekomplikowania zagadnienia, które przy kredytowaniu wg obrotu można zaliczyć do roli drugorzędnych. Jeśli natomiast chodzi o innowację odnośnie dokonywania spłat kredytów — to ustalony tryb znajduje uzasadnienie w tym, że ewent. wpływy z tytułu sprzedaży kredytowanych zapasów ponadnormatywnych (w szczególności wyrobów gotowych), zachowane na rachunek kredytu normatywnego, zostaną przesunięte na rachunek rozliczeniowy dopiero w wyniku regulacji.

Jako dalsze, konieczne uzupełnienie przepisów należy potraktować wprowadzenie dodatkowej korekty przy obliczaniu wysokości zakupu w okresie planowej rotacji w przedsiębiorstwach kredytowanych wg zasad rozdziału II. Zakup w okresie planowej rotacji, obliczany na podstawie żądań zapłaty dostawców, obejmuje również zakup opakowań, fakturowanych łącznie z towarem. Aczkolwiek dla uproszczenia zachowano zasadę pokrywania zakupu tych opakowań z rachunku kredytu normatywnego, to uznano jednak za wskazane eliminowanie z łącznej wartości zakupu wartości tych opakowań. Ma to na celu zapobieżenie zniekształcaniu wysokości zapasu w granicach planowej rotacji środków, stanowiących przedmiot kredytu normatywnego, do których — w przedsiębiorstwach czysto handlowych — opakowania jako składnik grupy „materiały” nie należą.

Następnym, celowym uzupełnieniem jest zasada eliminowania ze stanu faktycznego zapasów — stanów towarów wystanych w obrocie tranzytowym oraz zasada eliminowania ze stanu nieprzetworzonych zobowiązań fakturo-

wych tych zobowiązań, które dotyczą obrotu tranzytowego. Uzupełnienie to zmierza do pełnej realizacji słusznej zasady generalnej, że kredytowanie wg obrotu ogranicza się wyłącznie do obrotów magazynowych.

Nowe przepisy dopuszczają również w przypadkach — które mają być określone odrębnymi zarządzeniami — możliwość przeprowadzania tylko jednej regulacji kredytów w miesiącu.

Odmienności związane z przeprowadzaniem jednej regulacji kredytów w miesiącu — poza szczegółami technicznymi — polegają głównie na tym, że zapasy przejściowe w przedsiębiorstwach dobrze pracujących będą mogły być finansowane przez okres 60 dni (tj. przez dwie kolejne regulacje), a w przedsiębiorstwach pozostałych przez 30 dni (tj. tylko do następnej regulacji). Przeprowadzanie jednej regulacji może być stosowane jedynie wówczas, gdy przedsiębiorstwo nie znajduje się w sankcji. W razie bowiem zastosowania wobec przedsiębiorstwa sankcji przywraca się — aż do cofnięcia tej sankcji — tryb przeprowadzania dwóch regulacji w miesiącu.

Wydaje się, że najbardziej słuszne byłoby wprowadzenie stosowania jednej regulacji w miesiącu stopniowo, etapami tj. w pewnym sensie w trybie doświadczalnym i wyłącznie w odniesieniu do przedsiębiorstw należycie zdyscyplinowanych i składających bankowi w przewidzianych terminach okresowe sprawozdania finansowe. Powszechnie względnie w zbyt szerokim zakresie stosowanie jednej regulacji w miesiącu mogłoby w poważnym stopniu osłabić kontrolę bankową. Regulacja kredytów nie ogranicza się bowiem tylko do czynności technicznych, gdyż w toku jej dokonywania przeprowadzana jest jednocześnie analiza gospodarki finansowej przedsiębiorstwa, zmierzająca do ustalenia aktualnego stanu finansowego. Częstotliwość więc przeprowadzania regulacji szczególnie przy kredytowaniu wg obrotu jest zagadnieniem bardzo istotnym.

Spśród zmian wprowadzonych w przepisach o kontroli zabezpieczenia kredytów na podkreślenie zasługują zmiany i uzupełnienia przepisów, regulujących metody kontroli wysokości zakupu w okresie planowej rotacji oraz kontroli faktycznego stanu zapasów.

Jeśli chodzi o pierwsze zagadnienie, to nowe przepisy dopuszczają w odniesieniu do przedsiębiorstw o należytych poziomach organizacji finansowej, prowadzących bieżącą księgowość według metody rejestrowej, możliwość przyjmowania danych dotyczących zakupu, podawanych przez przedsiębiorstwo na podstawie odpowiednich rejestrów — bez obowiązku każdorazowego uzgadniania kwoty zakupu z odpowiednimi danymi, wynikającymi z arkusza C-15. Sprawdzenie deklarowanych przez przedsiębiorstwo w oświadczeniach kwot zakupu następuje w drodze inspekcji, które winny być przeprowadzane co najmniej raz w miesiącu.

Stosowanie omówionej zasady wymaga akceptacji dyrektora oddziału.

W przepisach o kontroli stanu faktycznego zapasów towarów przewidziano możliwość przyjmowania wyjściowych stanów zapasów również z bilansów obrotowych za pierwszy i drugi miesiąc kwartału, co powinno spowodować urealnienie dokonywanych wyliczeń w okresach międzybilansowych. Ponadto obniżono wskaźnik dopuszczalnej tolerancji przy stwierdzaniu odchyleń między stanami zapasów wyliczanymi przez bank i stanami wynikającymi z oświadczeń okresowych — z 10% do 3%. Stosowanie bowiem w praktyce wskaźnika tolerancji w wysokości 10% okazało się zbyt liberalne.

Następnie z przepisów wyraźnie wynika, że w odniesieniu do przedsiębiorstw wykazujących w oświadczeniach dane dotyczące faktycznego stanu zapasów z reguły zgodne

z rzeczywistością można zamieścić sprawdzania tego stanu na podstawie danych bankowych w trybie, jaki dotychczas obowiązywał w stosunku do wszystkich przedsiębiorstw. Nie zwalnia to oczywiście od obowiązku okresowego badania prawidłowości danych przedsiębiorstwa na podstawie jego sprawozdawczości finansowej.

Przyjęcie takiej zasady można komentować w ten sposób, że przepisy o kontroli stanu faktycznego zapasów, deklarowanego w oświadczeniach przez przedsiębiorstwa o działalności wyłącznie handlowej, nie mają charakteru obligatoryjnego.

Dopuszczenie przyjmowania w pewnych określonych przypadkach przy kontroli zabezpieczenia kredytów danych przedsiębiorstwa, bez obowiązku uprzedniego stałego ich kontrolowania i uzgadniania, stanowi pierwszy krok, zmierzający do eliminowania uciążliwych i skomplikowanych czynności bankowych w miarę podnoszenia się dyscypliny finansowej przedsiębiorstw.

Jeśli chodzi o kontrolę faktycznego stanu zapasów w przedsiębiorstwach kredytowanych wg postanowień rozdziału III, to zrezygnowano z metody polegającej na stałym korygowaniu stanów faktycznych środków obrotowych, wykazywanych w oświadczeniach w oparciu o tzw. wskaźnik zawyżenia, ustalany przez porównywanie danych wynikających z bilansu i z oświadczenia na tę samą datę (p. 127 dotychczasowych przepisów).

Metoda ta w stosowaniu praktycznym okazała się niedoskonała i większość Oddziałów Wojewódzkich postulowała jej zniesienie.

Utrzymano zasadę, że głównym instrumentem kontroli składanych oświadczeń w zakresie sprawdzania faktycznego stanu zapasów jest inspekcja w przedsiębiorstwie.

Ponadto wprowadzono do fakultatywnego stosowania analogiczną metodę analizy stanu faktycznego, jaką przewidują przepisy rozdziału II. Odmienność polega na tym, że kwotę rozchodu towarów i materiałów za okres od daty ostatniego bilansu do daty, na którą opiewa analizowane oświadczenie — przyjmuje się w wysokości różnicy między sumą wpływów na rachunek kredytu normatywnego, a sumą odprowadzonych z tego rachunku kwot na rachunek rozliczeniowy. Obie wielkości wynikają z ewidencji prowadzonej w arkuszu C-14.

Jest rzeczą oczywistą, że stosowanie tej metody nie zawsze zapewni ustalenie realnych danych. Nie można jej stosować zwłaszcza wówczas, gdy w stanach zapasów produkcyjnych występują poważne wahania, lub też gdy przedsiębiorstwo prowadzi sezonową działalność produkcyjną w większym zakresie.

Opisaną metodę zastosował doświadczalnie z własnej inicjatywy Oddział Wojewódzki w Zielonej Górze i osiągnął zadowalające wyniki.

W przepisach przewidziano jeszcze jedną formę kontroli oświadczeń, która może być stosowana wówczas, gdy nie ma możliwości dokonania inspekcji przed regulacją kredytów lub też zastosowania metody omówionej poprzednio, przy jednoczesnym stwierdzeniu — w toku analizy poprzednich oświadczeń — faktu, że przedsiębiorstwo wykazywało dane dotyczące zapasów niezgodne z rzeczywistością. W takich przypadkach oddział winien zażądać, aby przedsiębiorstwo wraz z oświadczeniem przedłożyło do wglądu raporty sklepowe, magazynowe, produkcyjne względnie inne dokumenty i materiały księgowe, umożliwiające sprawdzenie realności danych, zawartych w oświadczeniu. Przepisy ustalają, że niedostarczenie przez przedsiębiorstwo wymienionych materiałów należy traktować na równi z niezłożeniem oświadczenia.

O przyjęciu tej formy kontroli oświadczeń zdecydowały obserwacje przebiegu doświadczalnego kredytowania gminnych spółdzielni, w toku których stwierdzono, że posługi-

wanie się przede wszystkim raportami sklepowymi i produkcyjnymi umożliwia ustalenie dość dokładnych stanów zapasów.

W zakresie uproszczeń techniki kredytowania najważniejszą zmianę stanowi dopuszczenie możliwości odprowadzania marż, prowizji i dodatnich różnic budżetowych przez przedsiębiorstwa. Wprawdzie zasada ta może być stosowana tylko w odniesieniu do przedsiębiorstw zdyscyplinowanych i za zgodą dyrektora oddziału, to jednak jej uwzględnienie należy potraktować jako jeden z etapów na drodze do maksymalnego ograniczania czynności ewidencyjno-manipulacyjnych, związanych z techniką kredytowania wg obrotu.

Należy wyjaśnić, że przerzucenie czynności związanych z odprowadzaniem marż na przedsiębiorstwo nie zwalnia oddziału od obowiązku wyliczania miesięcznych wskaźników i prowadzenia koniecznych ewidencji, a to w celu kontrolowania co najmniej raz w miesiącu prawidłowości kwot, odprowadzanych na polecenie przedsiębiorstwa z rachunku kredytu normatywnego na rachunek rozliczeniowy. Przepisy przewidują bowiem, że w razie stwierdzenia uchybień w tym zakresie, należy przywrócić stosowanie zasad ogólnie obowiązujących.

Ponadto dopuszczono również, w odniesieniu do jednostek handlu detalicznego, możliwość przelewania dodatnich różnic budżetowych łącznie z marżami przy stosowaniu jednego wspólnego wskaźnika dla wyliczania odprowadzanych kwot.

Pewną innowację w zakresie metody ustalania wskaźników stanowi możliwość wyliczania wskaźników na podstawie danych, wynikających z kwartalnych bilansów w tych przypadkach, gdy dane przyjmowane ze sprawozdań terminowych są nierealne. Wskaźnik wyliczony na podstawie danych z bilansu stosuje się w zasadzie przy przerzutach marż aż do czasu otrzymania następnego bilansu.

Dalszym usprawnieniem, które znalazło swój wyraz w nowych przepisach, jest wprowadzenie zasady ustalania terminów spłat kredytów ponadnormatywnych na towary (z wyjątkiem kredytu na nadzwyczajne potrzeby na przejściowe zapasy towarów) wyłącznie na ostatni dzień okresu obrachunkowego tj. na 15 lub ostatni dzień miesiąca. Rozwiązanie to w konsekwencji powoduje, że spłata kredytów musi następować w terminach ich płatności, a więc przed regulacją kredytów, co z kolei ułatwia i upraszcza czynności przy kontroli zabezpieczenia kredytów i ich regulacji. Spłata kredytów w dniu 15 lub ostatnim dniu miesiąca dokonuje się oczywiście w ciężar rachunku kredytu normatywnego i to również w okresie stosowania wobec przedsiębiorstwa sankcji.

Poza usystematyzowaniem całości przepisów o kredytowaniu obrotu towarowego wprowadzono również jednolite wzory oświadczenia i protokołu regulacji kredytów, które zastępują stosowane dotychczas dwa różne rodzaje formularzy. Wprowadzenie jednolitych wzorów, uwzględnienie w oświadczeniu rubryki przewidzianej dla wyliczeń banku oraz specyfikacji zapasów celowych winno przyczynić się do ułatwienia pracy komórkom kredytowym.

W zakończeniu wypada nadmienić, że celem nowelizacji przepisów o kredytowaniu obrotu towarowego było przede wszystkim ich udoskonalenie, zmierzające do podniesienia skuteczności bankowej kontroli działalności przedsiębiorstw handlowych oraz uproszczenie, w granicach możliwości, pracy komórek kredytowych. W jakim stopniu zamierzenia te zostaną osiągnięte, może wykazać dopiero praktyczne zastosowanie znówelizowanych przepisów.

Z DOŚWIADCZEŃ I PRAKTYKI BANKOWEJ

System specjalnego oddziaływania na przedsiębiorstwa w województwie stalinogrodzkim

Oddziaływanie na jednostki gospodarcze w kierunku likwidacji nieprawidłowości oraz właściwe stosowanie sankcji bankowych staje się, w świetle nowych zadań aparatu bankowego, przedmiotem rozważań w sensie zrewidowania dotychczasowego stosunku do nich od strony merytorycznej jak i proceduralnej.

Nie ulega wątpliwości, że czysty formalizm w stosowaniu sankcji nie poprzedzonych oddziaływaniem, jest szkodliwy o czym szerzej będzie mowa w niniejszym artykule, jak i niepożądane jest unikanie za wszelką cenę operowania narzędziem sankcji w rzekomo dobrze zrozumiałym interesie przedsiębiorstw, a ściślej biorąc zatrudnionych tam pracowników.

Na specjalną uwagę zasługuje moment konsekwentnego postępowania wobec kontrolowanych jednostek, zbaczanie bowiem z wytkniętego kierunku obraca wniwecz nie tylko dotychczasowe pociągnięcia aparatu bankowego, lecz także powoduje pogorszenie współpracy z przedsiębiorstwem, osłabia jego zdyscyplinowanie itd.

W okręgu Oddziału Wojewódzkiego w Stalinogrodzie szczególny nacisk położono właśnie na wspomnianą wyżej konsekwencję w postępowaniu w związku z wprowadzeniem specjalnego systemu oddziaływania na przedsiębiorstwa.

Jest oczywiste, że aparat bankowy powinien, z racji normalnych obowiązków służbowych, oddziaływać na przedsiębiorstwa w ramach przepisów — jednakże istnieją branże i jednostki gospodarcze, których indywidualna sytuacja finansowo-gospodarcza i zespół okoliczności towarzyszących powstawaniu i trwaniu nieprawidłowości wymaga wyjścia poza powszechnie stosowane ramy, znacznego rozszerzenia metod i środków oddziaływania oraz dostosowania ich do konkretnych przypadków.

Na tym tle powstała w tutejszym okręgu i została wprowadzona w życie koncepcja tak zwanego „obejmowania przedsiębiorstw systemem oddziaływania” niezależnie od normalnie stosowanych środków.

Dyrektorzy oddziałów operacyjnych zostali zobowiązani do osobistego kierowania zadaniami wynikającymi z objęcia przedsiębiorstw wymienionym systemem, co podkreśla specjalnie wagę zagadnienia. Określono również dokładnie:

- a) cel działania,
- b) rozmiar i zasięg działania,
- c) kolejność działania.

Celem działania jest wzorcowe wypróbowanie metod sankcji, sprawdzenie wyników, wykazanie w niektórych przypadkach niepoprawności działania jednostek gospodarczych i związaną z tym bezskuteczność stosowanych dotychczas sankcji oraz wystąpienie w niektórych przypadkach z wnioskami o wstrzymanie kredytowania.

Rozmiar i zasięg działania ograniczono w początkowej fazie do kilku przedsiębiorstw (od 1 do 4) w okręgu każdego oddziału operacyjnego należących do różnych branż wykazujących największą liczbę nieprawidłowości pierwotnych (przekroczenie kosztów, utrzymywanie nieuzasadnionych zapasów, niedokredytowanie z powodu braku dyspozycyjności, zamrożenie w robotach kapitałnych, manka).

Obowiązkiem oddziałów operacyjnych było zachowanie następującej kolejności działania:

1) wytypowanie jednostek gospodarczych oraz zestawienie zarówno występujących w nich nieprawidłowości jak i dotychczasowych metod i form oddziaływania,

2) przeprowadzenie konferencji z wspomnianymi przedsiębiorstwami na temat ujemnych wyników dotychczasowego oddziaływania i zażądanie złożenia zobowiązania w formie pisemnej, określającego sposób i termin usunięcia nieprawidłowości.

Konferencję przeprowadza osobiście dyrektor oddziału operacyjnego, przy czym ze strony przedsiębiorstwa obowiązkowa jest między innymi obecność naczelnego dyrektora.

O terminie odbycia konferencji zostaje powiadomiony oddział wojewódzki NBP i jednostka nadrzędna zainteresowanego przedsiębiorstwa.

Oddziały operacyjne w ścisłym kontakcie z władzami partyjnymi obowiązane są obserwować przebieg wykonywania zobowiązań przyjętych przez przedsiębiorstwo i dopomagać mu, wykorzystując wszelkie stojące do dyspozycji możliwości, a w przypadku stwierdzenia bezskuteczności oddziaływania, wystąpić z wnioskiem o wstrzymanie kredytowania, po bezskutecznym zastosowaniu łagodniejszych sankcji, przewidzianych przepisami.

W trakcie akcji w jej początkowym okresie kontakt oddziału operacyjnego z oddziałem wojewódzkim ograniczał się do następujących momentów:

- 1) informowanie o wyborze jednostek gospodarczych przeznaczonych do oddziaływania,
- 2) zasięganie opinii oddziału wojewódzkiego odnośnie trafności wyboru, kierunków oddziaływania itd.

Po stronie oddziału wojewódzkiego wyłoniły się siłą faktu następujące zadania:

- 1) uczestniczenie w konferencjach z przedsiębiorstwami, o których wspomniano wyżej,
- 2) instruktaż,
- 3) kontrola sposobu wykonania dyspozycji wydanych w sprawie przedmiotowej,
- 4) bezpośrednia pomoc w niektórych konkretnych wypadkach. Oddział wojewódzki po upływie 30 dni od wydania odpowiednich zarządzeń przystąpił do analizy prac oddziałów operacyjnych. W trakcie kameralnej analizy sprawozdań i innej korespondencji, nadesłanej przez oddziały operacyjne jak i podczas inspekcji przeprowadzonych na miejscu przez oddział wojewódzki poczyniono następujące uwagi i spostrzeżenia:

— wytypowano do specjalnego oddziaływania 5% ogółu kontrolowanych jednostek gospodarczych, co wskazywało na stosunkowo nisko zainteresowanie zagadnieniem w skali całego okręgu wojewódzkiego,

— wystąpiono za pośrednictwem oddziału wojewódzkiego z wnioskami o zastosowanie sankcji w stosunku do jednostek gospodarczych, których liczba stanowi 6,7% wytypowanych, w tym o zastosowanie sankcji pozbawienia prawa korzystania z kredytów w znikomej ilości wypadków, co wskazuje wyraźnie na pewnego rodzaju niezdecydowanie lub nadmierną ostrożność w stosunku do przedsiębiorstw, w których występują w sposób wyraźny nieprawidłowości zawinione,

— niektóre oddziały nie ustrzegły się od błędnej interpretacji dyrektyw oddziału wojewódzkiego, co wyrażało się w żądaniu od przedsiębiorstw złożenia zobowiązania li-

kwidacji nieprawidłowości w terminie do dnia 15 grudnia ubiegłego roku, co oczywiście było fizyczną niemożliwością podczas gdy wymieniona data stanowiła termin przedłożenia pisemnego zobowiązania się przedsiębiorstw co do sposobów i ostatecznego terminu usunięcia nieprawidłowości. Zarówno sposoby jak i wspomniany termin powinny być rozważone troskliwie i dojrzałe z punktu widzenia ich przydatności i realności (nie można np. uważać za realny termin rozładowania w ciągu 30 dni nieuzasadnionych zapasów nadmiernych, zalegających od kilku lat itd., choćby nawet pod takim zobowiązaniem figurował podpis jednostki nadrzędnej),

— dobór przedsiębiorstw wytypowanych do oddziaływania nie zawsze był trafny, a często niewłaściwy, bowiem pominięto jednostki, które już od dłuższego czasu, jeszcze przed rozpoczęciem stosowania omawianego systemu, wykazywały poważne nieprawidłowości, a tym samym kwalifikowały się w pierwszym rzędzie do wytypowania,

— spostrzeżono wypadki niewłaściwego podejścia do sprawy mank, wynikłego z sugestii rzekomej bezradności Banku w tej sprawie. W wyniku takiego rozumowania, jednostki gospodarcze, w których występują manka, mogły być pominięte przy specjalnym oddziaływaniu. Uważając ten pogląd za błędny należy podkreślić, że obowiązkiem Banku jest:

- a) zdobycie dokładnego rozeznania wysokości mank,
- b) przeprowadzenie analizy, w trakcie której powinny być ustalone kwoty poszczególnych mank, okresy ich powstawania, system windykacji itd.,
- c) w wypadku stwierdzenia nie dość energicznej postawy komórki windykacyjnej przedsiębiorstwa, dopilnowanie przeprowadzenia niezbędnych formalności. Należy bowiem pamiętać, że sprawne kierowanie na właściwą drogę spraw związanych z mankami ma znaczenie nie tylko gospodarcze (windykacja pretensji), lecz także wychowawcze.

— fakty ograniczenia się do wytypowania jednego przedsiębiorstwa wskazują na formalne potraktowanie przez oddział operacyjny zagadnienia przedmiotowego,

— zaniechanie wystąpienia z wnioskami o zastosowanie sankcji uzasadnionych w niektórych przypadkach powstaniem nieprawidłowości z „przyczyn nie zależnych od przedsiębiorstwa“.

Celem ustrzeżenia się od karygodnych zaniedbań należy podkreślić, że nieporozumienie powstało tu na tle interpretacji pojęcia „zawiniona nieprawidłowość“, przez którą należy rozumieć nie tylko wypadki, gdzie występuje tak zwana wina subiektywna (zły zamiar) lecz także i te w których nie stwierdzając winy subiektywnej (brak złego zamiaru) stwierdzamy jednak fakt powstania i trwania nieprawidłowości (tak zwana wina obiektywna),

— występuje niekiedy przypadkowe stosowanie sankcji bez wyczerpania innych metod oddziaływania, stąd oddział operacyjny zastosowawszy sankcję z § 26 punkt 239, 1 instrukcji służbowej, przeskakuje na sankcję z § 26 punkt 239, 7 instrukcji służbowej, występując z wnioskiem o pozbawienie prawa korzystania z kredytów bez odpowiednich przesłanek i dokumentacji,

— zdarza się odstąpienie od wytypowania przedsiębiorstwa do specjalnego oddziaływania na prośbę dyrektora przedsiębiorstwa, który świeżo został zamianowany, na to stanowisko i zastał szereg nieprawidłowości.

Trudno istotnie o bardziej błędne i opaczne zrozumienie intencji, bowiem w takich wypadkach należy w pierwszym rzędzie zainteresować się właśnie jednostką, w której zaszły zmiany na stanowisku kierowniczym, tym więcej, że wraz z nową dyrekcją nastaje niejednokrotnie nowy porządek, czystsza atmosfera, co sprzyja współpracy

z Bankiem i staje się gwarantem pozytywnych wyników. Można zaryzykować twierdzenie, że zmiana na stanowisku kierowniczym jest okazją do objęcia przedsiębiorstwa systemem oddziaływania.

Spotyka się szkodliwe zjawisko „magazynowania“ materiałów sprawozdawczych z zaniechaniem właściwego przeniesienia niezbędnych danych i uszeregowania w sposób przejrzysty (zestawienia dynamiczne), przeanalizowania i wyciągnięcia wniosków, co powoduje w konsekwencji wytypowanie przedsiębiorstwa z powodu stosunkowo najmniej groźnej nieprawidłowości, podczas gdy pominięto inne przedsiębiorstwo, w którym występują poważne nieprawidłowości, rzucające się w oczy głównie na tle przejrzystości ugrupowanego materiału.

Zagwarantowanie pozytywnych wyników objęcia przedsiębiorstw systemem specjalnego oddziaływania widzimy między innymi w następujących momentach:

- 1) oddziaływanie nie może mieć nic wspólnego z tak zwaną akcyjnością, a stanowi ono system, który należy stopniowo rozszerzać, zarówno pionowo jak i poziomo,
- 2) oddziaływanie powinno być stale pod osobistą opieką i nadzorem dyrektorów oddziałów i naczelników wydziałów planowania i kredytów,
- 3) niezbędne jest korzystanie w jak najszerszym zakresie ze współpracy i pomocy czynnika społecznego,
- 4) fakt zaistnienia nieprawidłowości należy oceniać nie tylko przez pryzmat wielkich liczb, lecz zwracać uwagę i oddziaływać również w tych przypadkach gdzie niewłaściwa gospodarka wyraża się chwilowo stosunkowo małymi liczbami, przyczyni się to bowiem do zapobieżenia powstaniu poważnych szkód w przyszłości,
- 5) nie należy ograniczać się do bezkrytycznego przyjmowania deklaracyjnych oświadczeń przedsiębiorstw na temat likwidacji nieprawidłowości, lecz stwierdzać zgodność tego rodzaju oświadczeń ze stanem faktycznym — w drodze inspekcji przeprowadzanych na miejscu.

Uwagi i spostrzeżenia oddziału wojewódzkiego poczynione w drodze prowadzenia inspekcji lub przy okazji dokonywania analizy materiałów sprawozdawczych zostały podane do wiadomości i przedyskutowane na specjalnie w tym celu zwołanej odprawie naczelników wydziałów kredytów i planowania.

Na tejże odprawie podano kierunek dalszego działania, ujmując następnie zarówno spostrzeżenia jak i dyrektywy w formę pisma generalnego, skierowanego na ręce dyrektorów oddziałów operacyjnych.

Zasadność zorganizowania jednoczesnego bezpośredniego spotkania z przedstawicielami oddziałów, a nie ograniczanie się tylko do korespondowania i inspekcji, wydaje się nie wymagać komentarzy — zwłaszcza jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że system specjalnego oddziaływania, o którym mowa w niniejszym artykule jest do pewnego stopnia nowością.

Do środków którymi posługiwano się przy oddziaływaniu na przedsiębiorstwa należały:

- 1) inspekcje
- 2) konferencje — narady
- 3) interwencje
- 4) instruktaż
- 5) współpraca z czynnikiem społecznym i władzami.

Na tym tle może wyniknąć pytanie, w czym właściwie kryje się wspomniana wyżej „nowość“ tego systemu; skoro zasadniczo wszystkie wymienione środki nie należą do nowych, a obowiązek oddziaływania na przedsiębiorstwa wynika bezspornie z obowiązujących przepisów regulujących kontrolę bankową nad przedsiębiorstwami.

Otóż nowość polega tu na fakcie wprowadzenia przedsiębiorstwa, w którym występują zawinione nieprawidłowości, do specjalnej ewidencji, co jest równoznaczne z po-

Wybrane zagadnienia z problematyki akumulacji i kosztów w energetyce

Charakterystyka produkcji i kosztów

W celu wprowadzenia w problematykę analizy akumulacji i kosztów własnych w przemyśle energetycznym nieodzowne jest scharakteryzowanie samego procesu produkcji i kosztów w energetyce.

Energia elektryczna różni się tym od innych produkowanych dóbr, że produkcja jej i konsumpcja odbywa się praktycznie jednocześnie. Ta jednoczesność produkcji energii elektrycznej z dostarczeniem jej do odbiorcy jest zasadniczym momentem różniącym energetykę od innych przemysłów. Wywołane to jest warunkami technologicznymi i niemożnością magazynowania energii elektrycznej. Elementem umożliwiającym racjonalne wykorzystanie sił wytwórczych w przemyśle, poza energetyką, są zapasy magazynowe, umożliwiające dostosowanie zbytu wyrobów gotowych do aktualnych potrzeb. Elementu tego brak w energetyce, stąd stoją przed nią specyficzne trudności. Ścisłe bowiem powiązanie produkcji i konsumpcji powoduje konieczność dostosowania bieżącej produkcji do każdorazowego zapotrzebowania.

Zapotrzebowanie to może zmieniać się w bardzo krótkich okresach czasu, może wzrastać i maleć, produkcja zaś musi pokryć to zmienne zapotrzebowanie. Stąd też wypływa konieczność pokrywania często krótkotrwałych obciążeń szczytowych.

Tak więc można by odróżnić trzy podstawowe właściwości produkcji energii elektrycznej:

- 1) niemożność wykonywania produkcji na skład,
- 2) bezpośrednia i sztywna zależność między zapotrzebowaniem a produkcją bieżącą,
- 3) konieczność pokrywania określonych, krótkotrwałych obciążeń szczytowych.

Podane właściwości z kolei decydująco wpływają na zależność kosztów od produkcji. Zmienna konsumpcja energii elektrycznej (narastanie jej w pewnych okresach np. szczyt ranny — przemysłowy, szczyt wieczorowy — oświetleniowy, szczyt zimowy itp.) sprawia, że elektrownia lub zespół elektrowni musi posiadać urządzenia prądotwórcze do pokrycia zapotrzebowania maksymalnego. Na uwagę zasługuje tu fakt, że urządzenia te w ciągu krótkiego tylko okresu czasu są całkowicie wykorzystane. Stopień wykorzystania zależy od charakteru odbioru — pełniejsze wykorzystanie powoduje odbiór o przewadze przemysłowej, częściej tylko wykorzystanie powodują odbiorcy o przewadze odbioru świetlnego. Ponadto wykorzystanie zależy od roli jaką elektrownia spełnia w systemie energetycznym. Chodzi tu o to, że elektrownie połączone siecią przesyłową stanowią pewną bazę wytwórczą. Istnieje więc możliwość regulowania produkcji, a polega to na tym, że pewne elektrownie o dużej sprawności wykorzystywane są jako **elektrownie podstawowe** (posiadają małą rezerwę produkcyjną), inne np. o wysokim zużyciu paliwa czy elektrownie wodne zbiornikowe, pracują tylko w czasie nasilenia szczytowego odbioru jako **szczytowe** (posiadają większą rezerwę). Zatrzymanie pewnych agregatów w jednej elektrowni powoduje przejście produkcji przez inną elektrownię, która wykorzystuje posiadaną rezerwę produkcyjną.

Jak już wspomniano na skutek nierównomierności odbioru energii elektrycznej, elektrownia (zespół elektrowni) musi być wyposażona w takie urządzenia, z których można by osiągnąć moc (zdolność produkcyjną) dostosowaną do najwyższego zapotrzebowania. Musi więc być wyposażona w środki produkcji oraz obsługę ludzką dostosowaną do jej wielkości, to znaczy do mocy maksymalnej, którą potrafi wytworzyć. Zużycie tych środków produkcji oraz opłacana

robocizna są zależne od mocy. Stąd też spotykamy się z pojęciem **koszty mocy**. Koszty te mają charakter kosztów stałych, gdyż nie jest możliwe dostosowanie zużycia pewnych środków produkcji i pracy ludzkiej do ustawicznie zmiennej produkcji. Wielkość produkcji zmienia się w krótkich okresach czasu, przy czym zmiany te mają charakter cykliczny, większość zaś środków produkcji nie jest w tym stopniu elastyczna by mogła być dostosowana w tak krótkich okresach do produkcji zmiennej. Stąd też w elektrowniach występują dwa rodzaje kosztów:

- 1) koszty stałe — koszty mocy,
- 3) koszty zmienne — koszty produkcji (kilowatogodzinowe).

Ad 1. Do środków produkcji, których zużycie stanowi podstawowy element stały należą **środki trwałe**. Wielkość tych środków zainstalowana w elektrowniach dostosowana jest do pokrycia zapotrzebowania maksymalnego. Udział amortyzacji w kosztach wynosi w elektrowniach ciepłych około 1/5 wszystkich kosztów, a w elektrowniach wodnych sięga nawet 1/2 kosztów.

Drugim elementem kosztów, który w przeważającej części posiada charakter stały, są **koszty osobowe** (płace), które wynoszą około 30% ogółu kosztów. Ich charakter stały ma swoje źródło w tym, że nie można personelu obsługującego urządzenia zatrudnić w większej lub mniejszej ilości w miarę krótkotrwałych zmian wielkości produkcji.

Również koszty **materiałów pomocniczych i pozostałe koszty** jak podatki, daniny, opłaty publiczne, różne koszty — kosztów mocy.

Pieniądze oraz usługi obce zaliczane są do kosztów stałych

Ad 2. Koszty zmienne — koszty produkcji, występują przede wszystkim w elektrowniach ciepłych i składają się z kosztu zużywania **paliw produkcyjnych** (węgiel), **energii obcej**, używanej dla celów produkcyjnych (woda zasilająca i woda chłodząca) oraz nieznacznej ilości **chemikaliów** (zmękczenie wody). Koszty te stanowią około 30%—40% ogółu kosztów. Mogą one również występować w elektrowniach wodnych zbiornikowych, gdzie zakupywana jest energia elektryczna w celu przepompowania wody, by potem wykorzystać ją jako siłę napędową w okresie szczytowego zapotrzebowania (koszt zakupu energii zalicza się do kosztu zmiennego).

W elektrowniach wodnych przepływowych i zbiornikowych bez pompowania całe koszty można uznać za koszty stałe. Zakłady sieci elektrycznej nie wytwarzają dóbr materialnych, a ich zadaniem jest utrzymanie urządzeń do przesyłania energii elektrycznej w stanie pełnej używalności i zdolności przesyłkowej. Koszty przesyłania występujące w zakładach sieci elektrycznej mają również charakter kosztów stałych. Urządzenia sieciowe bowiem, a w szczególności stacje transformatorowe, muszą być przygotowane na najwyższą zapotrzebowaną moc.

Amortyzacja, koszty osobowe oraz pozostałe koszty uzależnione są od wielkości tych urządzeń (długości sieci, ilości i mocy transformatorów oraz ich rodzajów, ilości i wielkości stacji elektrycznych oraz rozmieszczenia w terenie).

Wynika z tego, że koszty przesyłania są niezależne od ilości energii przesłanej.

Rozdział kosztów według miejsc powstawania i zasady kalkulacji

Rejestrowanie kosztów działalności podstawowej w elektrowniach według wydziałów, umożliwiające kontrolę kosztów, ich analizę oraz kalkulację odbywa się zgodnie z głów-

nym kierunkiem przebiegu procesu produkcyjnego, a więc w elektrowniach parowych od miejsca wyładowania paliwa, poprzez kotłownię do turbin i sprzężonych z nimi prądnic, przez rozdzielnię, na linie elektryczne.

Cały proces technologiczny produkcji energii elektrycznej polega na zmianie jednej formy energii w drugą. Przepływ tej energii odbywa się jak wiemy pod różnymi postaciami, przy czym dla każdej postaci energii stworzony jest wydział kosztów umożliwiający kontrolę i kalkulację kosztów. Tak więc pierwszą postacią energii jest energia zawarta w paliwie (w węglu). Stąd pierwsza faza rejestracji kosztów umożliwia zakładowi kalkulację jednostki paliwa. Druga faza dotyczy przez spalanie przemiany energii zawartej w paliwie w ciepło i wytworzenie pary i tu jednostką kalkulacji jest wytworzone ciepło w parze. Trzecia faza dotyczy wytwarzania energii elektrycznej przez wykorzystanie w turbinach ciepła zawartego w parze. Para traci tam część swojej energii cieplnej, przeobrażając się w energię mechaniczną, która z kolei przekształca się w prądnicę (generatorze) w energię elektryczną.

Jednostką kalkulacji trzeciej fazy jest jednostka energii elektrycznej (kWh). Temu przepływowi odpowiadają w elektrowni główne wydziały organizacyjne: pierwszej fazy odpowiada wydział węglowy (nawęglania), drugiej — kotłownia, trzeciej maszynownia oraz nastawnia i rozdzielnia.

Nośnikiem energii cieplnej jest w elektrowniach parowych woda, która krąży pomiędzy kotłami i turbinami. Dla tego nośnika utworzone są w większych elektrowniach wydziały gospodarki wodnej. Zgodnie zatem z procesem technologicznym (przechodzenie energii z jednej fazy do drugiej z jednoczesną zmianą postaci tej energii) w elektrowniach zastosowanie ma kalkulacja fazowa.

Dla zobrazowania tej metody kalkulacji podaje się poniższe zestawienie:

Kalkulacja w elektrowniach parowych

I. Przygotowanie paliwa

1. Konto 151/1/1 — Paliwo, transport paliwa i nawęglanie	tys. zł	1.000
a) w tym koszt paliw produkcyjnych	tys. zł	700
2. Ilość dostarczonego do kotłów paliwa (paliwo umowne)	t	14.000
3. Koszt 1 kg paliwa	zł/t	50

II. Wytworzenie pary

1. Koszt dostarczonego do kotłów paliwa (1.1.)	tys. zł	1.000
2. Konto 151/1/2 — Kotłownia	tys. zł	800
a) w tym woda zasilająca	tys. zł	20
3. Razem (1 + 2)	tys. zł	1.800
4. Ilość wytworzonych Gcal (netto)	Gcal	60.000
5. Koszt 1 Gcal (3 : 4)	zł/Gcal	30
6. Wytworzona para przypada na:		
a) wytworzenie energii elektrycznej	Gcal	57.000 % 95
b) sprzedaż pary	Gcal	3.000 % 5
c) Razem (a + b)	Gcal	60.000 % 100
7. Koszty pary zużytej na energię elektryczną (115 × 6a)	tys. zł	1.710
8. Koszty pary sprzedanej (115 × 6b)	tys. zł	90

III. Wytworzenie energii elektrycznej

1. Koszty wytworzonej pary (117)	tys. zł	1.710
2. Konto 151/1/3 Maszynownia	tys. zł	690
a) w tym woda chłodząca	tys. zł	50
3. Konto 151/1/4 Nastawnia i rozdzielnia	tys. zł	200
4. Razem (1 do 3)	tys. zł	2.600

A. Koszty 1 kWh

1. Ilość MWh oddanych na sieć (produkcja netto)	MWh	13.000
2. Koszt jednostkowy (III4:A1)	zł/MWh	200
3. Ilość MWh loco generator (produkcja brutto)	MWh	14.000
4. Koszt 1 MWh brutto (III4:A3)	zł/MWh	186

B. Koszty jednostkowe zmienne i stałe

1. Koszty zmienne:

a) paliwa zużyte na wytworzenie energii elektrycznej (IIa × % II6a)	tys. zł	665
b) woda zasilająca na wytworzenie energii elektrycznej (II2a × % II6a)	tys. zł	19
c) woda chłodząca na wytworzenie energii elektrycznej (III2a)	tys. zł	50
d) razem (a + b + c)	tys. zł	734
e) koszt jednostkowy zmienny (B1d : A3)	zł/MWh	52.4

2. Koszty stałe (III4 — B1d)

a) Ilość mocogodzin MW	MW × h	26.380
b) Koszt jednostkowy stały (B2 : B2a)	zł/MW × h	71.4

Jak wynika z podanego przykładu kalkulacja energii elektrycznej jest w zasadzie kalkulacją dwuczłonową i uwzględnia podział kosztów na zmienne (kilowatogodzino-we) i stałe (koszty mocy).

Kalkulacja całego produktu (koszt całkowity na jednostkę Kwh) nie daje obrazu ekonomicznego pracy zakładu, gdyż koszty stałe, stanowiące najpoważniejszy element kosztów w elektrowniach, są zupełnie niezależne od produkcji. Kalkulacja kosztu całkowitego dawałaby więc wypaczony obraz ekonomiczny. Przykład podany niżej obrazuje dokładniej to zagadnienie:

	miesiąc I	miesiąc II
Produkcja energii elektrycznej MWh	1.000	2.000
Zdolność produkcyjna w MW × h (produkcja teoretyczna)	3.000	3.000
Koszty zmienne	zł 130.000	260.000
Koszty stałe	zł 600.000	600.000

Koszty jednostkowe

a) zmienne na jednostkę MWh	130 zł/MWh	130 zł/MWh
b) stałe na jednostkę MW × h	200 zł/MW × h	200 zł/MW × h
c) koszt całkowity na jednostkę	730 zł/MWh	430 zł/MWh

Z kalkulacji kosztu całkowitego w tym przykładzie wy-dawałoby się, że nastąpiło znaczne obniżenie kosztów. Jest to jednak obniżenie pozorne jak wykazuje kalkulacja, oddzielania kosztów zmiennych na jednostkę produkcji rzeczywistej i kalkulacja kosztów stałych na produkcję teoretyczną. Mogą bowiem wystąpić w danej elektrowni bardzo poważne wahania produkcji, niezależnie od jej zdolności produkcyjnej, o ile jest to dyktowane względami ekonomicznymi, to jest osiągnięciami w skali ZEO. Załóżmy, że mamy w okręgu dwie elektrownie o bardzo zróżnicowanym rozchodzie jednostkowym paliwa na KWh, (co może być wynikiem mniej lub więcej nowoczesnego parku maszynowego) lecz o różnej mocy (zdolności produkcyjnej). Elektrownie te mają wspólnie pokryć zapotrzebowanie odbiorców okręgu w danym miesiącu w wysokości 4.000 MWh. Poniższy przykład obrazuje jak celowe rozłożenie produkcji pomiędzy poszczególne elektrownie wpływa na zmianę ilościowego rozchodu surowca w skali ZEO.

I w a r i a n t

	Razem	Elektrownia A	Elektrownia B
Jednost. zużycie węgla	1.30 kg/KWh	2 kg/KWh	0.6 kg/KWh
Produkcja	4000 MWh	2000 MWh	2000 MWh
Zużycie węgla w t.	5200	4000	1200

dotyczy również elektrowni ciepłych, sprzedających parę na zewnątrz). Dla pozostałych elektrowni ciepłych oraz wodnych wzór Ks — 1.

Opracowanie odchyleń w akumulacji z poszczególnych tytułów powinno zorientować, na których przedmiotach swojej działalności a następnie w jakim zakresie odchyleń z poszczególnych tytułów rzutują na wynik ogólny.

Rozpatrując szczegółowo przyczyny odchyleń z tytułu zmiany produkcji należy mieć na uwadze przede wszystkim takie momenty jak ewentualne niewykonanie planu produkcji na skutek zmiany programu obciążeń dobowych, narzuconej przez ZEO bądź też nieosiągnięcie założeń planu na skutek awarii urządzeń prądotwórczych, lub opóźnień w oddaniu remontowanych urządzeń do eksploatacji.

Należy również, zwrócić uwagę na wykonanie założeń planu w zakresie dotrzymania wskaźnika zużycia energii elektrycznej na produkcyjne potrzeby własne (niekiedy zużycie to w niektórych elektrowniach sięga ponad 10% produkcji).

Przechodząc z kolei do ustalenia przyczyn stwierdzonych odchyleń w kosztach należy postępować analogicznie jak przy wyliczaniu samych odchyleń, to jest poddać analizie odchyleń w kosztach zmiennych a następnie w kosztach stałych.

Przy badaniu przyczyn odchyleń z tytułu kosztów zmiennych (odchylenie od planu jednostkowego kosztu zmiennego na kWh) cała uwaga powinna być zwrócona na paliwo produkcyjne (węgiel, gaz) — na wykonanie planu kosztów

paliwa (w węglu umownym). Wystąpić tu mogą odchylenia od założeń planu na skutek zmiany:

- a) jednostkowego zużycia paliwa,
- b) ceny paliwa.

Należy tu między innymi zwrócić uwagę na przebieg realizacji umów o dostawę zaplanowanych asortymentów węgla przez CZPW, a w związku z tym zainteresować się, jakie kroki podejmuje zakład w celu zapewnienia dostaw węgla, zgodnie z zawartymi umowami.

Odchylenia o których mowa w punktach: a, b są rozpracowane przez elektrownie we wzorze Ks-1a w części D pozycja 13 w związku z czym zagadnienie to nie powinno nasręczać większych trudności.

Analiza odchyleń w kosztach stałych powinna w zasadzie iść w kierunku ustalenia przyczyn powodujących przekroczenia lub oszczędności w stosunku do planu w poszczególnych elementach kosztów stałych. Posługiwać należy się w tym wypadku również wzorem Ks-1a dział II w odniesieniu do elektrowni ciepłych, zbywających parę na zewnątrz, w pozostałych elektrowniach ciepłych i wodnych wzorem Ks-1.

W ZSE (nie występuje koszt zmienny) cała analiza kosztów powinna zmierzać do ustalenia przyczyn odchyleń w poszczególnych elementach rodzajowych kosztów przesyłania, przy czym należy posługiwać się wzorem Ks-2.

S. Tarnawski
Wrocław

Aktywność oddziałów na odcinku likwidacji zamrożeń środków obrotowych w inwestycjach i kapitalnych remontach

Jednym z podstawowych obowiązków aparatu kredytowego Banku jest sprawdzanie w ramach kontroli dyscypliny finansowej czy przedsiębiorstwa przestrzegają zasadę rozgraniczenia pieniężnej gospodarki eksploatacyjnej od pieniężnej gospodarki inwestycyjnej. Zakaz zużywania środków obrotowych na cele inwestycyjne i unieruchamiania tych środków w majątku trwałym stanowi w obowiązującym systemie finansowym zagadnienie zasadniczej wagi.

Racjonalna gospodarka środkami obrotowymi jest nieodzownym warunkiem prawidłowego przebiegu gospodarczych procesów przedsiębiorstw, a tym samym prawidłowego wykonywania zadań nakreślonych planem gospodarczym. Dowodem stałej aktualności i znaczenia powyższej zasady gospodarki finansowej jest podkreślanie obowiązków oddziałów w tym zakresie w kwartalnych wytycznych Prezesa Banku, dotyczących zabezpieczenia wykonania planu kredytowego a kierowanych do dyrektorów oddziałów wojewódzkich. Poszczególne Departamenty Kredytów wysuwają również to zagadnienie w kwartalnej problematyce kontrolnej przedsiębiorstw i nakładają obowiązek wzmocnienia kontroli dyscypliny inwestycyjnej.

Powyższe dyrektywy Centrali Banku są wynikiem obserwacji tego odcinka pracy, świadczących, że szereg oddziałów nie wykazuje należytego zainteresowania tym zagadnieniem oraz prawidłowej reakcji na stwierdzone nieprawidłowości w gospodarce przedsiębiorstw środkami obrotowymi.

Problem dyscypliny inwestycyjnej nabiera w bieżącym roku dużej wagi w związku z Uchwałą Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia bieżącego roku. Uchwała ta nakłada również na Narodowy Bank Polski szczególne obowiązki w zakresie pogłębiania kontroli przestrzegania przez przedsiębiorstwa zasad dyscypliny inwestycyjnej oraz zaostrzenia rygorów w stosunku do jednostek zużywających środki obrotowe na cele inwestycyjne. Zarządzenie

Prezesa NBP Nr A/39 z czerwca bieżącego roku precyzuje szczegółowo zadania i obowiązki aparatu kredytowego Banku w zakresie realizacji powyższej Uchwały. Zarządzenie to stawia szersze niż dotąd wymogi w stosunku do aparatu kredytowego w zakresie prac kontrolnych, analitycznych i inspekcyjnych oraz mocno podkreśla obowiązki rygorystycznego stosowania wszelkich sankcji stojących do dyspozycji Banku w stosunku do jednostek wykonujących inwestycje ze środków obrotowych.

Zagadnienie zamrożeń stanowi ponadto od dłuższego czasu przedmiot szczególnego zainteresowania aparatu rewizyjnego Banku. Stosunek oddziałów do obowiązków na tym odcinku jest szczegółowo badany w każdym rewidowanym oddziale. Niniejsze uwagi zawierać będą szereg przykładów zaczerpniętych bezpośrednio z praktycznego stosowania w oddziałach przepisów w omawianym zakresie. Przykłady te dotyczyć będą zarówno przypadków zaniedbań jak i pozytywnych osiągnięć oraz zadowalającego wykonawstwa obowiązków w likwidowaniu zamrożeń środków obrotowych.

Z materiałów porewizyjnych z bieżącego roku wynika, że w pracy szeregu oddziałów występują jeszcze nadal nieprawidłowości i niedociągnięcia, świadczące o zbytnej tolerancji i liberalizmie w reagowaniu na występujące zamrożenia środków obrotowych w inwestycjach i kapitalnych remontach. Obserwuje się jednak stały i postępujący z miesiąca na miesiąc wzrost zainteresowań oddziałów na tym odcinku. Należy podkreślić, że szereg oddziałów legitymuje się pełną operatywnością w zakresie ujawniania i likwidacji zamrożeń oraz spełnia swoje obowiązki z pełnym zrozumieniem i docenianiem wagi zagadnienia. Na kilkadziesiąt oddziałów, w których zagadnienie to badały komisje rewizyjne, w około 50% oddziałów stwierdzono należyte wykonywanie obowiązków w zakresie ujawniania oraz konsekwentnego dążenia do likwidacji ujawnionych zamrożeń. W pozostałych oddziałach występowały

nieprawidłowości, a nawet zaniedbania, świadczące o braku odpowiedniego zainteresowania tym zagadnieniem ze strony komórek kredytowych.

Ogólnie stwierdzić można, na podstawie obserwacji w oddziałach operacyjnych, że jakkolwiek zamrożenia środków obrotowych w inwestycjach i kapitalnych remontach występowały przeważnie w niewielkich kwotach, to jednak utrzymywały się one przez długie okresy czasu. Zjawisko to świadczy niewątpliwie o nie wystarczającej inicjatywie oddziałów w zwalczaniu tych nieprawidłowości oraz małej skuteczności ewentualnie podejmowanych akcji interwencyjnych. W większości przypadków zamrożenia dotyczyły przedsiębiorstwa przemysłu terenowego oraz jednostek handlu detalicznego.

Zaniedbania oddziałów w zakresie nadzoru nad przestrzeganiem przez przedsiębiorstwa zasady ścisłego rozgraniczania pieniężnej gospodarki eksploatacyjnej od inwestycyjnej należy rozpatrzyć pod kątem widzenia obowiązków w zakresie:

- a) ujawniania istniejących zamrożeń,
- b) konsekwentnego dążenia do ich likwidacji.

Z materiałów sprawozdawczych z rewizji wynika, że na ogół nie występowały przypadki zupełnego braku zainteresowania zagadnieniem ujawniania zamrożeń środków obrotowych. Zastrzeżenie jednak budzi tryb ujawniania zamrożeń. Oddziały przeważnie wykrywały zamrożenia tylko na podstawie analizy bilansów przedsiębiorstw. Do wyjątków należą oddziały, które po stwierdzeniu w wyniku analizy bilansów istnienia zamrożeń przeprowadzały w tym przedmiocie odpowiednie badania na miejscu w przedsiębiorstwach w toku inspekcji. Komisje rewizyjne dochodziły niejednokrotnie do wniosku, że analiza bilansów nie mogła stanowić dla oddziałów dostatecznej podstawy do ustalenia i wykrywania faktycznej wysokości zamrożeń. Wobec bowiem przypadków ukrywania w bilansach zamrożeń inwestycyjnych, konfrontacja wyników analizy z rzeczywistością w drodze inspekcji była w niektórych przypadkach celowa i konieczna. Do oddziałów, które ograniczały swoje zainteresowania zagadnieniem zamrożeń tylko do analizy bilansów zaliczyć należy na przykład oddziały: Busko, Włodawa, Skwierzyna, Międzyrzecz.

Stwierdzenie na podstawie bilansów zamrożeń środków obrotowych nie stanowiło dla tych oddziałów sygnału, że sprawę tę należy dokładnie zbadać i wyjaśnić, a nie po prostu przestać tylko na sprawozdaniu przedsiębiorstwa. Rozmiary nieprawidłowości wynikającej z bilansu mogą się bowiem okazać po dokładniejszym zbadaniu na miejscu w przedsiębiorstwie o wiele większe i poważniejsze, wymagające skutecznego i energicznego przeciwdziałania. Obowiązkiem oddziałów jest więc w tych przypadkach włączenie badań w tym zakresie do tematyki inspekcji, bądź też przeprowadzenie inspekcji mającej wyłącznie na celu skonfrontowanie stanu faktycznego z cyframi bilansu. Rozszerzenie zakresu zainteresowań oddziałów w toku przeprowadzanych inspekcji na zagadnienie zamrożeń środków obrotowych i łamania tym samym dyscypliny finansowej jest celowe i pożądane. Powszechnie bowiem występujące — jakkolwiek na stosunkowo niewielkie kwoty — zamarzanie środków zwłaszcza przez jednostki handlu detalicznego oraz przedsiębiorstwa przemysłu terenowego stanowią dowód, że kontrola oddziałów jest jeszcze na tym odcinku nie wystarczająca a operatywność za mała.

Do następnej grupy należy zaliczyć oddziały, które wprawdzie ujawniają zamrożenie środków obrotowych — jakkolwiek tylko na podstawie bilansów przedsiębiorstw — jednak nie wykazują prawie żadnej lub też niewielką inicjatywę w likwidowaniu tej nieprawidłowości. Do tej ka-

tegorii zaliczyć można takie oddziały, które wprawdzie stosują wszystkie dostępne im środki do wykrywania zamrożeń, nie przeprowadzają jednak konsekwentnej akcji w celu szybkiej refundacji zamrożonych środków obrotowych. Interwencje oddziałów stosowane po wykryciu zamrożeń są na ogół rzecz biorąc nacechowane zbytnim formalizmem. Po stwierdzeniu bowiem nieprawidłowości oddziały wysyłają do zainteresowanych przedsiębiorstw odpowiednie pisma interwencyjne, nie interesując się jakie skutki one odniosły i jakie kroki zostały podjęte przez przedsiębiorstwa w celu zrefundowania zamrożonych środków obrotowych. Ten brak konsekwentnego egzekwowania stawianych przez oddziały żądań powodował, że nieprawidłowości utrzymywały się przez dłuższe okresy czasu, powodując oczywiście zaburzenia w wykonywaniu założonych planami zadań gospodarczych. Stan ten jest dowodem, że niektóre oddziały uważały interwencję za zakończoną z chwilą napisania listu lub przeprowadzenia rozmowy czy konferencji z przedstawicielami przedsiębiorstwa. Stwierdzono przy tym, że interwencje oddziałów kierowane były przeważnie tylko do zainteresowanych jednostek. Do wyjątków należały przypadki podawania wyników badań do wiadomości właściwym wydziałom finansowym prezydium rad narodowych. Ponadto nie wykorzystywano w pełni możliwości interweniowania w jednostkach nadrzędnych w tych przypadkach, gdy same przedsiębiorstwa nie mogły lub nie chciały zlikwidować nieprawidłowości będącej przedmiotem interwencji Banku. Nie wykorzystywano również należycie możliwości zwracania się do oddziału wojewódzkiego o pomoc i interwencję na wyższym szczeblu.

Podkreślić należy w końcu, że oddziały zbyt słabo operowały, w przypadkach bezskuteczności interwencji, instrumentem sankcji bankowych. Ta tolerancja oczywiście nie pozostała w wielu przypadkach bez wpływu na stosunek przedsiębiorstwa do omawianego obowiązku dyscypliny finansowej oraz na tryb załatwiania stawianych przez Bank żądań.

Dla poparcia powyższych stwierdzeń przytoczyć można szereg przykładów praktycznego wykonywania przez oddziały zadań w omawianym zakresie.

Oddział w Mielcu — stwierdził w wyniku analizy bilansu na dzień 31.3.1955 r. Mieleckich Zakładów Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych zamrożenie środków obrotowych w wysokości zł 111/m. Przedsiębiorstwo to znajdowało się w trudnej sytuacji finansowej, czego wyrazem było zadłużenie na rachunku kredytu preterminowanego w wysokości 3,5 miliona złotych. Oddział wysłał do przedsiębiorstwa w okresie kilku miesięcy tylko dwa pisma interwencyjne, które zawierały raczej stwierdzenie stanu faktycznego. Na pisma te oddział nie otrzymał żadnej odpowiedzi, zatem celu interwencji nie osiągnął. Oddział nie powiadomił o powyższej nieprawidłowości ani oddziału wojewódzkiego ani żadnych innych czynników miejscowych.

Ten sam Oddział osiągnął swoją zdecydowaną i stanowczą postawą pozytywne wyniki w stosunku do Rzemieślniczej Spółdzielni Pracy „Pokój” której zamrożenie środków obrotowych wynosiło w roku bieżącym około 300/m zł. W przeciągu dwóch tygodni od rozpoczęcia interwencji przez oddział spółdzielnia zrefundowała około 50% zamrożeń.

II Oddział Miejski w Krakowie — w większości przypadków ujawniał zamrożenia środków obrotowych w inwestycjach i kapitalnych remontach, głównie poprzez analizę bilansów. Oddziaływanie jednak na przedsiębiorstwa łamiące na tym odcinku dyscyplinę finansową, wykonujące między innymi „dzikie” inwestycje, nacechowane było słab-

bą operatywnością oraz zbyt dużym liberalizmem. W większości przypadków — pomimo niezastosowania się przedsiębiorstw do żądań oddziału — nie były stosowane sankcje bankowe. W wyniku niedostatecznej operatywności i braku konsekwencji w działaniu interwencji oddziału nie odniosły w kilku przypadkach rezultatu, a mimo to oddział zaniechał kontynuowania akcji interwencyjnych. A oto przykłady:

a) według bilansu zamknięcia za rok 1954 Pomocnicza Spółdzielnia Rzemieślnicza Krawców w Krakowie posiadała zamrożone środki obrotowe w nakładach na inwestycje w wysokości 34/m zł. W pierwszym kwartale bieżącego roku kwota ta nie została zrefundowana, czego dowodem było utrzymywanie się zamrożeń w niezmiennionej wysokości do dnia 31.III.br (według bilansu netto za pierwszy kwartał bieżącego roku). Oddział nie podjął żadnych kroków w kierunku likwidacji tej nieprawidłowości. Podkreślić należy, że w omawianym okresie spółdzielnia znajdowała się w trudnej sytuacji finansowej, czego wyrazem było występowanie zadłużenia na rachunku kredytu przeterminowanego oraz przeterminowanych zobowiązań fakturowych. Oddział nie zastosował również wobec przedsiębiorstwa żadnej sankcji,

b) zamrożenie środków obrotowych w robotach kapitalnych Krakowskich Zakładów Przemysłu Zabawkarskiego w Krakowie wynosiło na ultimo 1954 r. kwotę zł 171/m a jednocześnie przedsiębiorstwo dofinansowywało się przeterminowanymi zobowiązaniami fakturowymi w wysokości zł 800/m. Oddział wystosował w tej sprawie pismo interwencyjne w dniu 11.I.1955 r. do jednostki nadrzędnej przedsiębiorstwa, w którym podkreślił również fakt dalszego finansowania robót inwestycyjnych ze środków obrotowych. W piśmie tym zwrócił się oddział jedynie z wnioskiem o umożliwienie przedsiębiorstwu dokonania refundacji zamrożeń ze środków właściwych.

Jak wynikało z posiadanych przez oddział materiałów roboty inwestycyjne miały charakter robót bezplanowych. Pomimo tego oddział nie zwrócił jednostce nadrzędnej uwagi na łamanie przez przedsiębiorstwo zasad dyscypliny finansowej oraz nie domagał się wszczęcia odpowiednich kroków w celu zapobieżenia narastaniu nieprawidłowości. Oddział nie zastosował również w tej sytuacji żadnej sankcji. Należy tu zaznaczyć, że przedsiębiorstwo korzystało w pierwszym kwartale roku bieżącego kilkakrotnie z kredytu na fundusz płac. Oddział więc dysponował poważnym atutem w walce z omawianą nieprawidłowością, lecz atutu tego w ogóle nie wykorzystał.

Nadmienić należy, że wspomniane pismo interwencyjne — pomimo wyznaczenia terminu na dzień 31.I.1955 r. pozostało bez odpowiedzi. Oddział ponowił interwencję, jednak tylko w samym przedsiębiorstwie dopiero dnia 20.IV.1955 r., lecz i wówczas stanowisko oddziału było zbyt liberalne, biorąc pod uwagę okres trwania interwencji oraz ustosunkowanie się do nich przez przedsiębiorstwo i jego jednostkę nadrzędną.

c) w Krakowskich Zakładach Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych występowały — jak to wynika z bilansu za 1954 rok — poważne nieprawidłowości, wyrażające się między innymi zamrożeniem środków obrotowych w kapitalnych remontach w wysokości 97/m złotych oraz w inwestycjach w wysokości 514/m złotych. Na przestrzeni pierwszego kwartału bieżącego roku brak było ze strony oddziału jakiegokolwiek oddziaływania poprzez interwencje i sankcje w celu zlikwidowania tych nieprawidłowości. Jednocześnie nie została przeprowadzona analiza bilansu przedsiębiorstwa za rok 1954 według zestawienia analitycznego.

Oddział w Kościanie — niekonsekwentnie interweniował w przedsiębiorstwach w sprawie refundacji zamrożonych

środków obrotowych. I tak na przykład na podstawie bilansu za trzeci kwartał ubiegłego roku ustalił, że Rzemieślnicza Spółdzielnia Stolarzy w Smiglu posiadała zamrożone środki obrotowe w inwestycjach w kwocie 18/m zł. Oddział interweniował w powyższej sprawie i domagał się szybkiego zrefundowania zamrożeń. Bilanse na ultimo 1954 r. i za pierwszy kwartał bieżącego roku wykazały nadal zamrożenie. Oddział nie ponowił interwencji w roku bieżącym, pomimo, że interwencje z roku ubiegłego okazały się bezskuteczne. Podobnie nie wykazał oddział należytej operatywności w sprawie zamrożeń występujących w Kościańskiej Fabryce Mebli. Według bilansu za luty bieżącego roku zamrożenia środków obrotowych wynosiły zł 31.369.—; według bilansu za marzec zamrożenie wzrosło do kwoty zł 32.628.—. Interwencja oddziału nie dała żadnego rezultatu. Podobnie przedstawiała się sprawa w odniesieniu do Zakładów Mięśnych w Kościanie. Z bilansu za 1954 r. wynikało zamrożenie środków obrotowych w nakładach na kapitalne remonty w kwocie 29/m złotych. Do połowy maja bieżącego roku kwota ta nie została zrefundowana.

Oddział w Kutnie — stwierdził na podstawie bilansów na ultimo 1954 r. w Łęczyckich Zakładach Przemysłu Terenowego Materiałów Budowlanych zamrożenie środków obrotowych w kapitalnych remontach w wysokości 400/m złotych, zaś na dzień 31.III.1955 r. w wysokości 152/m złotych.

Oddział nie przeprowadził skutecznej interwencji w powyższej sprawie nawet po otrzymaniu bilansu za pierwszy kwartał bieżącego roku. Nieprawidłowość powyższa nie była przedmiotem badań w toku inspekcji. Należy zaznaczyć, że w przedsiębiorstwie tym miały również miejsce zamrożenia środków obrotowych w inwestycjach, które na ultimo 1954 r. wynosiły 134/m złotych.

Oddział w Inowrocławiu — ujawniał wprawdzie zamrożenia środków obrotowych jednak ograniczał się do kierowania pism interwencyjnych do zainteresowanych przedsiębiorstw, które nie podejmowały żadnych kroków w celu likwidacji tych nieprawidłowości, a nawet dopuszczały do powstawania nowych. I tak według bilansu za pierwszy kwartał bieżącego roku zamrożenie środków obrotowych w Cukrowni Janikowo wynosiło zł 45/m, w Suszarni Wierchosławice — 23/m, w Inowrocławskich Zakładach Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych zł 15/m, w Pomorskich Zakładach Wapienniczych Piechcin — 113/m (w inwestycjach 43/m). Należy tu podkreślić, że zamrożenia w powyższych jednostkach miały miejsce również w 1954 r.

Oddział w Myszkowie — nie posiadał należytego rozeznania przyczyn zamrożeń środków obrotowych w inwestycjach występujących w Myszkowskich Zakładach Metalurgicznych oraz nie przeprowadzał odpowiednich interwencji w kierunku likwidacji tej nieprawidłowości. Zamrożenia te, wynoszące według stanu na dzień 30.IX.1954 r. 130/m zł stale wzrastały i osiągnęły na ultimo marca bieżącego roku kwotę 486/m.

Oddział we Wschowie — zupełnie niemal nie interesował się zagadnieniem zamrożeń środków obrotowych w inwestycjach i kapitalnych remontach. Nie dokonywał (z małymi wyjątkami) analizy bilansów przedsiębiorstw oraz nie badał tego zagadnienia w toku inspekcji.

Oddział w Kluczborku — stwierdził w wyniku analizy bilansu za pierwszy kwartał bieżącego roku zamrożenia środków obrotowych w inwestycjach, występujące w przedsiębiorstwach pionu drobnej wytwórczości. Mimo niewyczerpujących wyjaśnień przedsiębiorstw w tej sprawie oddział nie wykazał operatywności i należytego zainteresowania likwidacją tych zamrożeń.

micznej zespołu, jego organizacji, poziomu fachowego kierownictwa, gospodarności, sposobu wykorzystania maszyn i sprzętu, zabezpieczenia mienia zespołu itd. itd.

Po czwarte. Przy badaniu kosztów musi nam zawsze towarzyszyć myśl czy dane nakłady mają charakter celowy z punktu widzenia kredytowego, czy kwalifikują się do szybszego rozliczenia niż to przewiduje zespół, czy też winny być całkowicie wyłączone spod finansowania ich kredytem bankowym, jako noszące w sobie już cechy strat.

Całe spojrzenie na koszty, z punktu widzenia nakreślonego w trzech poprzednich punktach, musimy umieć zamknąć w punkcie czwartym — w konkretnej decyzji, co do stosunku Banku odnośnie finansowania kredytem produkcji roślinnej w toku, w tej jej części, która została objęta szczegółową analizą kosztów.

Przez odpowiednie manewrowanie kredytem musimy umieć wpłynąć na zespół, aby już w każdym stadium produkcji czuł oddziaływanie Banku, usuwał błędy w pracy, wprowadzał reżim oszczędności, interesował się na codzień kształtowaniem się kosztów i prawidłowością rozliczania ich w czasie.

Po takim scharakteryzowaniu istotnych celów i sensu do jakiego musi nas prowadzić analiza kosztów, przejdziemy jeszcze pokrótce do podkreślenia najczęściej występujących zjawisk nieprawidłowego kształtowania się różnych rodzajów kosztów produkcji roślinnej, wpływających zwiększająco lub zmniejszająco na ich wielkość.

Koszty lat ubiegłych. Temat ten w zasadzie wyczerpaliliśmy przy omawianiu analizy planu kosztów. Tutaj podamy jedynie, że jest to koszt pierwszy, który obciąża już daną produkcję w dniu 1.I, każdego roku. Na ukształtowanie się jego wielkości w roku planowanym nie mamy właściwie już żadnego wpływu. Ponieważ stanowi on przy niektórych uprawach (zboża) przeszło 50% całości kosztów danej uprawy, stwierdzenie jego wysokiego stanu w dniu 1.I. — musi zmobilizować czujność zespołu i Banku do utrzymywania w planie dalszych kosztów roku bieżącego i zwracania pilnej uwagi na prawidłowe ich ukształtowanie się w końcu roku, jako aktywu „nakłady na niezakończoną produkcję roślinną do zbiorów w roku następnym“.

Nasiona. Pozycja kosztów zasadniczo prosta do kontroli, jeśli chodzi o poszczególne uprawy, ale i tutaj mogą zachodzić różnice in plus lub in minus w stosunku do planu kalkulacji. A oto ważniejsze źródła i przyczyny tych różnic. Zmiana struktury zasiewów w stosunku do planu, przekroczenie norm wysiewu, co będzie miało miejsce przy osłabionej sile kiełkowania, zużycie nasion z zakupu po droższej cenie wysiew nasion o wyższym standardzie i stopniu kwalifikacji. Niektóre różnice wyjdą w kosztach już w trakcie realizacji produkcji, inne dopiero w końcowym rozliczeniu rocznym. Mogą oczywiście zachodzić przypadki zmniejszenia norm wysiewu nasion przy jednoczesnym obciążeniu kosztów normami pełnymi, co naturalnie jest już nadużyciem, któremu towarzyszy zwykle defraudacja mienia zespołu. Mogą być również obciążone koszty produkcji roślinnej wartością nasion, wtedy gdy materiał ten został nawet w samym zespole zużyty na inne cele (przemiał dla stołów, pasze). Trzeba pamiętać, że przy obsiewie tylko w jednym gospodarstwie kilkudziesięciu hektarów zbóż, uszczuplenie normy wysiewu o kilka kilogramów na 1 ha, daje poważne możliwości nadużyć materialnych. Za małe koszty nasion będą świadczyły bądź o niedokonaniu zasiewów, bądź o błędnym zaksięgowaniu zużycia.

Nawozy. Zjawiska odchylenia kosztów od planu w tej pozycji mają przyczyny podobne jak przy nasionach. Dodać tu tylko należy, że o ile bardzo niekorzystne będzie kształtowanie się kosztów poniżej planu, gdyż świadczyć to będzie

o złym zaopatrzeniu zespołu w nawozy, co spowoduje obniżenie plonów, o tyle wcale niegroźne jest w naszych warunkach przekraczanie tych kosztów. Warunkiem tylko nieodzownym jest, aby stosowane było nawożenie mineralne wielostronne i towarzyszyła temu prawidłowa uprawa i pielęgnacja roślin. Często będą zdarzać się i takie przypadki, że koszt nawożenia będzie prawidłowy, ale jeśli za nisko w danym czasie kształtują się płace i koszty uprawy mechanicznej (np. przy burakach), wówczas poniesienie kosztów nawożenia staje się marnotrawstwem. Nawożenie w tych warunkach nie przyniesie spodziewanych rezultatów w plonach.

Przytoczony tu przykład umiejętnego patrzenia na kształtowanie się kosztów w poszczególnych pozycjach, w warunkach bieżąco i prawidłowo prowadzonej księgowości w zespole, jest dowodem, jak przez analizę kosztów można głęboko sięgnąć w proces agrotechniczny oraz w szerszym zakresie w bieżącą problematykę gospodarczą zespołu oraz jak przy badaniu kosztów nieodzowne są wiadomości z techniki produkcji rolnej.

Płace i doliczenia. W zakresie tej pozycji kosztów, bardzo istotnej w ogóle w całości kosztów zespołu, mogą występować najróżnorodniejsze nieprawidłowości, decydujące często o ostatecznej wysokości jednostkowego, faktycznego kosztu danego produktu. Najczęstszym zjawiskiem będzie niesłuszne obciążanie kosztów danej uprawy, na skutek złego i błędnego rozdziału funduszu wydatkowanego na płace, na poszczególne działy produkcji, a w nich na poszczególne asortymenty, to znaczy na miejsca kosztów plac, gdzie one rzeczywiście powstały. Drugim z kolei częstym przypadkiem będą fakty przekraczania tych kosztów, na skutek nieprzestrzegania przez zespół zasad normowania pracy i niestosowania w związku z tym odpowiednich stawek plac, przewidzianych układem zbiorowym. Dotychczasowe obserwacje wskazują na duże bogactwo różnych przekroczeń w tej dziedzinie (np. zapisywanie na dobro robotnika, prac, których wcale nie wykonywał). Wreszcie w placach, dotyczących produkcji, mogą się ukrywać koszty robocizny, przy pomocy której wykonywano roboty inwestycyjne, lub kapitalne remonty, bądź dlatego, że w ogóle mają one charakter dziki i nieplanowy, bądź dlatego, że przekroczono tam koszty plac i Bank Rolny będzie kwestionował przy refundacji wypłatę kosztów z odpowiednich źródeł finansowych. Często koszty plac, dotyczące danej kultury, będą przekraczały plan, gdyż musiano dodatkowo wykonywać pewne prace, nieprzewidziane planem (złe warunki atmosferyczne, konieczność powtórzonego wykonania pewnych prac itp.). Trzeba tu umieć rozróżnić okoliczności usprawiedliwiające i wynikające z przyczyn obiektywnych, od momentów subiektywnych (zła organizacja pracy, słaba mechanizacja robót polowych i niedostateczne wykorzystywanie maszyn posiadanych przez zespół).

Wreszcie mogą istnieć i przypadki podwójnego obciążania danej kultury kosztem plac (np. raz poprzez traktory i sprzężaj, drugi raz jako robocizna bezpośrednia).

Kształtowanie się plac poniżej planu będzie świadczyć albo o błędnym księgowaniu kosztów z tego tytułu, bądź też o niewykonywaniu przez zespół pewnych zabiegów w stosunku do danej kultury roślinnej, lub jeśli jedno i drugie nie ma miejsca — o zawiżeniu w planie tej pozycji kosztów. Najciekawszymi i najkorzystniejszymi objawami będą przypadki, kiedy na pozycji kosztów plac będą zachodziły racjonalne oszczędności na skutek ulepszenia metod organizacji pracy, współzawodnictwa itd.

Koszty plac muszą być stale obserwowane przez badającego, gdyż wszelkie przerosty w tym względzie w stosunku do planu, w ostatecznym rozliczeniu kosztów, muszą spowodować również przekroczenie w obciążeniu danej

kultury w odpowiedniej proporcji i kosztami pośrednimi, co w konsekwencji zupełnie „pogrąży” planowaną kalkulację danej rośliny. Tu znowu przy okazji omawiania kosztów z tytułu płac widać, jak przy tych badaniach można pośrednio głęboko sięgnąć w różne zagadnienia zespołu i wpływać na prawidłowość księgowania, wykrywać nieplanowane roboty kapitalne, zmuszać zespół do lepszej organizacji pracy, honorowania zasad układu zbiorowego itd. itd.

Sprzężaj i traktory. Obciążanie tymi kosztami poszczególnych produkcji odbywa się w ciągu roku po cenie planowanej, stąd przy zamknięciu rocznym, każde odchylenie od tej ceny musi spowodować korektę kosztów, których narastanie śledziliśmy w ciągu roku. Jak zresztą powiedzieliśmy poprzednio, mamy stały obowiązek obserwowania kont, rejestrujących koszty sprzężaju i traktorów (155.1 — 155.2) oraz świadczonych przez nie usług wewnątrz i konta (165.51, 165.52), jeśli chodzi o usługi na zewnątrz. Bez takiego postawienia sprawy spotkalibyśmy się często tylko z pozorną prawidłowością tych kosztów na danej karcie analitycznej. Ale już w ciągu roku, patrząc na kształtowanie się tych kosztów odnośnie danej kultury, będziemy świadkami poważnych odchyśleń od planu kalkulacji. Źródła tych odchyśleń będą różne. Złe księgowanie, ukrywanie kosztów robót kapitalnych w kosztach produkcji roślinnej, remontów bieżących wykonywanych ponad plan, zła organizacja pracy, złe wykonywanie robót mechanicznych, niedostateczne wykorzystywanie maszyn, nie stosowanie zasad oszczędności, podwójne wykonywanie prac, itd. Za niskie kształtowanie się kosztów z tego tytułu będzie tak samo zjawiskiem szkodliwym jak i ich przekroczenie, gdyż świadczy o niewykonywaniu planu robót techniczno-rolniczych — co musi doprowadzić do załamania produkcji i nieosiągnięcia z dotychczas poniesionych nakładów tych efektów produkcyjnych, które powinny być osiągnięte.

Na tym zakończymy omawianie kosztów sprzężaju i traktorów. Bardziej szczegółowego rozpracowania problematyki analitycznej tych rodzajów kosztów — projektujemy dokonać w oddzielnym artykule.

Koszty ogólnoprodukcyjne i ogólnogospodarcze. Koszty te nie obciążają bieżąco w ciągu roku poszczególnych działów produkcji podstawowej, a stąd i poszczególnych asortymentów w tych działach. Są one księgowane w ciągu roku na specjalnych kontach 158 i 159 i dopiero w końcu roku koszty te rozlicza się na poszczególne działy produkcji podstawowej według odpowiednich zasad. Stąd chcąc mieć

pogląd jak te koszty bieżąco obciążają interesującą nas uprawę, ponad to, że musimy stale badać konta 158 i 159, należy je próbnie rozliczyć (tak jak się to robi w końcu roku) na interesujące nas działy produkcji, a w ich ramach na te asortymenty, które obejmujemy kontrolą kosztów. Dopiero w ten sposób możemy dochodzić, czy te pozycje kosztów kształtują się prawidłowo w stosunku do planu kalkulacji danej uprawy. Sprawę pełnego rozliczenia kosztów pośrednich komplikują jeszcze remonty bieżące, ewidencjonowane w ciągu roku na oddzielnym koncie 156. Ze względu więc na dużą rozległość tematu, analizę kosztów pośrednich w ogóle, jak i w odniesieniu do poszczególnych upraw, objętych szczegółowym badaniem kosztów, projektujemy rozwinąć szerzej i szczegółowiej również w oddzielnym artykule.

Kończąc te bardzo zwięzłe i pobieżne naświetlenie niektórych zagadnień związanych z analizą realizowania przez zespół planu kosztów niektórych asortymentów produkcji roślinnej pragniemy zwrócić uwagę na jeszcze pewien zasadniczy szczegół, który każdy czytelnik, a szczególnie ten, który tymi sprawami będzie zajmował się praktycznie — musi mieć na uwadze. Między narastaniem kosztów na poszczególnych ich pozycjach musi istnieć pewna logika, korelatywny związek. Jeśli zauważamy narastanie kosztów materiałowych (nasiona nawozy), a jednocześnie nie spostrzegamy odpowiednich zmian na pozycji kosztów sprzężaju, traktorów i płac — musi to w nas budzić czujność i skłaniać do głębszej analizy — nie możemy bowiem poprzestawać tylko na stwierdzeniu zaobserwowanego faktu. Jeśli narastają koszty sprzężaju, bez jednoczesnego logicznego wzrastania płac — to również dzieje się coś nieprawidłowego. Materiał jakim są nasiona i nawozy nie przeniósł się sam z magazynu na pola, gdzie ma być zużyty do produkcji. Musiały jednocześnie zaistnieć koszty płac, sprzężaju i traktorów. Jeśli więc zużycie nawozów jest faktem rzeczywistym, to musieli przy tym pracować ludzie, musiały pracować konie lub traktory, obsługujące siewniki nawozowe, transport itd.

Pisząc ten artykuł jak i projektując naświetlenie jeszcze na łamach Wiadomości Narodowego Banku Polskiego niektórych zagadnień analizy z zakresu kosztów w PGR, z góry nie zakładaliśmy pełnego i szczegółowego rozpracowania tematyki, gdyż w ramach artykułowych jest to niemożliwe. Celem naszym było wskazanie jakie bogactwo zjawisk, problemów i możliwości kryje w sobie szersze spojrzenie na zagadnienie kosztów PGR.

E. B.

Rozpowszechniamy racjonalne metody pracy

Inicjatywa pracowników biorących udział w ruchu socjalistycznego współzawodnictwa pracy i racjonalizatorstwa wywiera stale wyraźny wpływ na polepszanie działalności całego aparatu Banku. Ograniczone łamy „Wiadomości NBP” pozwalają nam jednak tylko na ogłaszanie tych metod pracy i usprawnień, które nie znajdują odbicia w zarządzeniach Banku, z uwagi na fakultatywny zakres, zależny od lokalnych potrzeb i warunków.

Organizacja pracy komórek planowania obiegu pieniężnego

Ostatnio w wielu oddziałach obserwuje się samorodną dążność do likwidacji narosłych przerostów funkcjonalizmu komórkowego, wyrażających się w za daleko idącym wewnętrznym rozdrobnieniu w komórkach wykonania poszczególnych czynności, powodującym w konsekwencji formalne ich załatwianie bez poczucia istotnego znaczenia i bez wykorzystania szerokiej możliwości, jakie daje praca kolektywna. Szczególnie zauważyć to można w komórkach planowania obiegu pieniężnego, gdzie przeważnie obok zasadniczego rozdziału czynności planowania kasowego i kontroli funduszu

płac istnieje jeszcze — zwłaszcza w oddziałach dużych — dalsza szczegółowa specjalizacja pracowników w zakresie samego planowania kasowego.

W dążeniu do likwidacji przerostów na tym odcinku w ramach współzawodnictwa pracy w I kwartale br. w IX Oddziale Miejskim w Warszawie opracowano nową metodę pracy, polegającą na przydzieleniu każdemu pracownikowi stanowiska planowania kasowego pewnej liczby przedsiębiorstw do całkowitej kontroli i obsługi. W wyniku zastosowania tej metody i wzrostu odpowiedzialności pracowników, którzy zmuszeni do poznania całokształtu pracy swej komórki pogłębiają swe kwalifikacje zawodowe, jednocześnie Oddział nie napotyka na trudności personalne w przypadkach chorób, urlopów, konieczności przerzucenia pracowników do innej komórki itp.

Arkusze kontrolne funduszu płac

Ob. Irena Skokowska, pracowniczka Oddziału w Grodzisku Mazowieckim, dla ułatwienia realizacji ZP 244/54 w sprawie wypłat zaległych premii proponuje (GKPUA Nr rej. 184/55)

Nagrody za projekty usprawnieniowe przyznane przez Centralną Komisję PUA przy Prezesie Rady Ministrów

W ciągu II kwartału br. Centralna Komisja Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów załatwiła pozytywnie 21 wniosków GKPUA przy Centrali NBP i przyznała nagrody pieniężne 26 projektodawcom, na łączną kwotę zł. 8.150. — Nagrody te otrzymali:

Cichoński Edmund	— pracownik Departamentu Zagranicznego
Cieśniewski Konstanty	— pracownik Oddziału w Działdowie
Dadan Halina	— pracowniczka Departamentu Zagranicznego
Gębura Czesław	— pracownik O/Wojewódzkiego w Olsztynie
Jankowska Irena	— pracowniczka O/Wojewódzkiego w Gdańsku
Koniszewski Feliks	— pracownik Oddziału w Trzciance
Kornol Aleksander	— pracownik Oddziału w Oleśnie
Kozłowski Stefan	— pracownik Oddziału w Kole
Kwiatkowski Bogdan	— pracownik Oddziału w Chełmnie
Lejczak Agnieszka	— pracowniczka Oddziału w Głubczycach
Mniszek Irena	— pracowniczka O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Molenda Genowefa	— pracowniczka Oddziału w Głubczycach
Rogalska Stefania	— pracowniczka Departamentu Operacyjno-Rachunkowego

Seweryn Danuta	— pracowniczka O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Szopa Zygmund	— pracownik IV O/Miejskiego w Gdańsku
Szpakowski Borys	— pracownik O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Śmieszek Bernard	— pracownik O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Śmieszek Franciszek	— pracownik O/Wojewódzkiego w Krakowie
Tomanowski Tadeusz	— pracownik O/Wojewódzkiego we Wrocławiu
Urbański Witold	— pracownik IV O/Miejskiego w Poznaniu
Wtencz Paweł	— pracownik GKS w Opolu
Woszczycka Ruta	— pracowniczka O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Woźniak Edmund	— pracownik Oddziału w Strzelcach Kraj.
Zaremba Zdzisław	— pracownik Oddziału w Słupsku
Zawadzki Janusz	— pracownik Oddziału w Gdyni
Żylanka Dorota	— pracowniczka O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie

Nagrody przyznane z funduszy Banku

W II kwartale br. przyznane zostały przez Zarząd Banku, na wnioski GKPUA 2 nagrody pieniężne za projekty racjonalizatorskie, techniczne, zrealizowane w Banku.

Nagrody te w łącznej kwocie zł. 800.— otrzymali:

Renk Zygfryd	— pracownik Oddziału w Szczecinku
Strzyżewski Jerzy	— pracownik Oddziału w Kwidzynie.

Ponadto, z puli nagród administracyjnych, wypłacanych z funduszy NBP otrzymał nagrodę pieniężną w wys. zł. 300.— ob. Zolowski Kazimierz pracownik Oddziału w Głubczycach — za zgłoszony projekt racjonalizatorski.

Nagrody przyznane przez Główną Komisję PUA przy Centrali NBP

W okresie II kwartału br. GKPUA, w ramach własnych kompetencji wyróżniła autorów 52 projektów:

a) w formie przyznania 29 nagród książkowych

b) w formie udzielenia w 23 przypadkach specjalnych podziękowań, które zostały odnotowane przez właściwe komórki kadrowe w aktach osobowych autorów projektów.

Nagrody książkowe GKPUA otrzymali:

Bogatkiewicz Stanisław	— pracownik Oddziału w Augustowie
Boruń Marian	— pracownik O/Wojewódzkiego w Stalinogrodzie
Bredschneider Edmund	— pracownik Oddziału w Bielawie
Drożdż Bronisław	— pracownik Oddziału w Bielsku-Białej
Górecki Henryk	— pracownik Oddziału w Słubicach
Hapon Stanisław	— pracownik III O/Miejskiego w Poznaniu
Kajdas Helena	— pracowniczka Oddziału w Wadowicach
Kobyliński Janusz	— pracownik O/Wojewódzkiego w Białymstoku
Kondratowicz Fran.	— pracownik Oddziału w Bartoszychach
Kozal Mirosław	— pracownik I O/Miejskiego w Sosnowcu
Kucał Czesław	— pracownik O/Wojewódzkiego w Bydgoszczy
Michalek Edward	— pracownik O/Wojewódzkiego w Poznaniu (otrzymał 2 książki)

Meresiński Włodzimierz	— pracownik Oddziału w Skierniewicach
Neumann Kazimierz	— pracownik Departamentu Kredytów Przemysłu Lekkiego
Patkowska Wanda	— pracowniczka Oddziału w Brodnicy
Peński Karol	— pracownik O/Wojewódzkiego we Wrocławiu
Pieńkowski Stanisław	— pracownik Departamentu Organizacji
Rostkowska Ruta	— pracowniczka I O/Miejskiego w Olsztynie
Ruszczyc Władysław	— pracownik Oddziału Warszawa-Zolibórz
Siwek Józef	— pracownik O/Wojewódzkiego w Bydgoszczy
Starzyńska Kazimiera	— pracowniczka Oddziału w Inowrocławiu
Stawierej Halina	— pracowniczka Oddziału w Siemiatyczach
Szymczyk Roman	— pracownik Oddziału W-wa Mokotów
Świerczyński Maksym.	— pracownik V O/Miejskiego w Poznaniu
Wieleżyński Zbigniew	— pracownik Departamentu Kredytów Komunikacji i Usług
Wierzbowski Artur	— pracownik O/Wojewódzkiego w Bydgoszczy
Zuch Feliks	— pracownik Oddziału w Zawierciu
Majewicz Roman	— pracownik I O/Miejskiego w Stalinogrodzie

Podziękowanie

Prezydium Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych składa niżej wymienionym Radom Miejscowym z.o.z. sedeczne podziękowanie za życzenia nadesłane na II Krajowy Zjazd naszego Związku:

1. Oddział NBP Złotów
2. Oddział NBP Bydgoszcz
3. Oddział NBP Wałcz

4. Oddział NBP Strzelce Opolskie
5. Oddział NBP Sanok
6. Oddział NBP Szczecin
7. I Oddział Miejski NBP Wrocław
8. II Oddział Miejski NBP Wrocław
9. Oddział Wojewódzki NBP Wrocław
10. I Oddział Miejski NBP Zielona Góra
11. II Oddział Miejski NBP Zielona-Góra

Artykuły prosimy nadsyłać w dwóch egzemplarzach maszynopisu pisanego po jednej stronie, z dużym marginesem, podwójnym odstępem między wierszami oraz podawać oddział, imię i nazwisko autora.

Nadesłanych rękopisów Redakcja nie zwraca

Wydawca: Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 860-71-2-3, wew. 38. Redaguje: Kolegium

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Generalny Sekretariat, Warszawa, ul. Warecka 10.

Zam. PWG/275/Cz/55 z dn. 25.VII.55 r. Podpisano do druku 26.VIII.55 r. Druk ukończ. 1.IX.55 r. Nakład 4100.
Papier gaz. mat. 50g A¹. Ark. wyd. 9,2.

Zakł. Graf. Dom Słowa Polskiego. Zam. 4157/C. B-6-125900